

กฎหมายยุติธรรมชุมชนเปรียบเทียบศึกษาเฉพาะร่างพระราชบัญญัติ
ยุติธรรมชุมชน พ.ศ....และร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....กับกฎหมายยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์
และกฎหมายศูนย์ยุติธรรมชุมชน รัฐนิวเซาท์เวลส์ ออสเตรเลีย

นายเศรษฐสิทธิ์ บุญสวัสดิ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2561

**Comparative of Community Justice Law studying only the Community Justice
Draft Bill B.E...and Promoting mediation dispute in community draft Bill
B.E...with Community Justice (Scotland) Act and the Community Justice
Centres Act New South Wales, Australia**

Mr. Sethasit Boonsawat

An Independent study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Public Law
School of Law
Sukhothai Thammathirat Open University

2018

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ กฎหมายยุติธรรมชุมชนเปรียบเทียบ ศึกษาเฉพาะร่างพระราชบัญญัติ
ยุติธรรมชุมชน พ.ศ....และร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....กับกฎหมายยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์
และกฎหมายศูนย์ยุติธรรมชุมชน รัฐนิวเซาท์เวลส์ ออสเตรเลีย

ชื่อและนามสกุล นายเศรษฐสิทธิ์ บุญสวัสดิ์

วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม

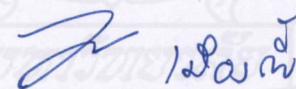
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช

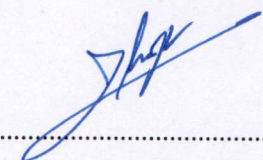
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2562

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองดำ)

.....
(รองศาสตราจารย์วรรุฒิ เทพทอง)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ กฎหมายยุติธรรมชุมชนเปรียบเทียบ ศึกษาเฉพาะร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....และร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....กับกฎหมายยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ และกฎหมายศูนย์ยุติธรรมชุมชน รัฐนิวเซาท์เวลส์ ออสเตรเลีย

ผู้ศึกษา นายเศรษฐสิทธิ์ บุญสวัสดิ์ รหัสนักศึกษา 2584002105 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช **ปีการศึกษา** 2561

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะ รูปแบบ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางเลือก และยุติธรรมชุมชน ศึกษาหลักเกณฑ์ของกฎหมายยุติธรรมชุมชนของประเทศสกอตแลนด์ และกฎหมายศูนย์ยุติธรรมชุมชน รัฐนิวเซาท์เวลส์ ออสเตรเลีย และนำมาศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ กับหลักเกณฑ์ของร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....และ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ของประเทศไทย

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิจัยเอกสารจากหนังสือกฎหมายวิทยานิพนธ์ เอกสารสัมมนาทางวิชาการ และบทความทางกฎหมาย

ผลการศึกษาพบว่า ยุติธรรมชุมชน คือ กระบวนการอำนวยความสะดวกทางเลือกที่เน้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาท และหันเหหรือเบี่ยงเบนการนำข้อพิพาทดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยหลักจะมีสามฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง คือ ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และร่วมมือหรือให้การสนับสนุนการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เปิดพื้นที่ให้ชุมชนตั้งแต่รากหญ้าให้มีส่วนร่วมในงานยุติธรรมซึ่งถือว่าเป็นระบบย่อยของชุมชน เพื่อให้เกิดการควบคุมและป้องกันการเกิดอาชญากรรมในชุมชน ชุมชนต้องจัดการแก้ไขปัญหา เยียวยาผู้เสียหาย แก้ไขบำบัดฟื้นฟูและรับตัวผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมตามทฤษฎีพันธะทางสังคมที่เห็นว่าอาชญากรรมเป็นผลมาจากความบกพร่องของชุมชน มิได้เกิดผลกระทบต่อคู่กรณีเท่านั้น แต่เกิดผลกระทบต่อชุมชนด้วย ต้องแก้ปัญหาระบบในลักษณะ non-zero sum game ตามร่างกฎหมายของไทยยังขาดความเป็นหุ้นส่วน ขาดความไว้วางใจชุมชน เห็นควรเสนอเพิ่มเติมให้ชัดเจน

คำสำคัญ : กฎหมายยุติธรรมชุมชน กฎหมายยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ กฎหมายศูนย์ยุติธรรมชุมชน

Independent Study title: Comparative of Community Justice Law studying only the Community Justice Draft Bill B.E...and Promoting mediation dispute in community draft Bill B.E...with Community Justice (Scotland) Act and the Community Justice Centres Act New South Wales, Australia

Author: Mr. Sethasit Boonsawat; **ID:** 2584002105; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Dr.Thawatchai Suwanpanich, Professor; **Academic year:** 2018

Abstract

The objective of this independent study is to study the meaning, characteristics, forms, concepts and theories related to criminal punishment, alternative justice process and community justice, the rules of Community Justice Scotland Act and the Community Justice Center Act New South Wales, Australia. To analyze and compare with the rules of the Community Justice Draft Act B.E.

This independent study is a qualitative research by means of research documents from law books, theses, academic seminars and legal articles

The study indicated that Community justice is an alternative justice process that focuses on resolving conflicts or disputes and divert the dispute into the mainstream judicial process essentially, there are three parties involved: the victim the offenders and the community have joined in solving the problems and cooperate or support the operation of government agencies in the mainstream justice system in a partnership manner. Allowing the community from neighborhood to participate in justice's work, which is considered a subsystem of the community justice. In order to control and prevent crime in the community, the community must manage the problems, heal the injured correct, treat, rehabilitate and get the offender back into society according to social bonding theory that crime is a result of community deficiencies not only affecting the parties but also affecting the community. this problem must be solved by a non-zero sum game. According to Thai law still lacking community justice principles, namely partnership lack of trust in the community Thus, this law should be amended.

Keywords: Community justice law, Community Justice (Scotland) Act, Community Justice Centres Act

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระหรือสารนิพนธ์ฉบับนี้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยความเมตตากรุณาจาก ศาสตราจารย์ ดร.รัชชัช สุวรรณพานิช อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระหรือสารนิพนธ์ ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ แนวทาง ตลอดจนให้ข้อคิดเห็น และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ แก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้ซึ่งคอยให้กำลังใจ ส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าจนสำเร็จ และคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ อันได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ และ อาจารย์ภรมาภา อุดมวัฒน์ทวี ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีอุปการะคุณช่วยให้คำแนะนำ จนเกิดผลสำเร็จ

ขอขอบคุณ คุณวรัชญาพร รุ่งเรือง ที่ช่วยในการติดต่อประสานงานระหว่างผู้วิจัยกับมหาวิทยาลัย ตั้งแต่เริ่มต้นทำการศึกษาค้นคว้าวิจัย จนกระทั่งสำเร็จเป็นสารนิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทุกท่านที่มีส่วนในการช่วยเหลือทำให้การศึกษาค้นคว้าอิสระหรือสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตลอดมา

เศรษฐสิทธิ์ บุญสวัสดิ์

พฤศจิกายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
3. ขอบเขตการศึกษา.....	3
4. วิธีการดำเนินการศึกษา.....	3
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กระบวนการยุติธรรมทางเลือก และยุติธรรมชุมชน....	5
1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก.....	6
1.1 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก.....	6
1.2 ลักษณะพิเศษของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก.....	7
1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษ.....	12
1.4 แบบและวิธีการลงโทษ (Forms and Methods of Punishment).....	14
1.5 การบริหารงานยุติธรรมทางอาญา.....	16
1.6 ระบบงานยุติธรรมทางอาญา.....	17
1.7 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	22
1.8 อุดมการณ์ในงานยุติธรรมทางอาญา.....	29
2. กระบวนการยุติธรรมทางเลือก.....	31
2.1 ความหมายกระบวนการยุติธรรมทางเลือก.....	31
2.2 การระงับข้อพิพาท.....	31
2.3 การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	33
2.4 หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงสมานฉันท์.....	33
2.4.1 ความหมายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	33
2.4.2 หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	35
2.4.3 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.5 งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ.....	41
2.6 รูปแบบงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	42
2.7 งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย.....	44
3. ยุติธรรมชุมชน (Community Justice).....	45
3.1 ความหมายของยุติธรรมชุมชน.....	46
3.2 องค์ประกอบของยุติธรรมชุมชน.....	47
3.3 บทบาทและภารกิจของยุติธรรมชุมชน.....	51
3.4 เป้าหมายและผลลัพธ์ของยุติธรรมชุมชน.....	52
3.5 ความสำคัญของยุติธรรมชุมชน.....	53
3.6 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	54
3.7 หลักการของยุติธรรมชุมชน.....	56
3.8 ยุติธรรมชุมชนในทางปฏิบัติ.....	57
4. สถานการณ์การจัดการข้อพิพาทและการดำเนินคดีอาญา.....	59
4.1 การจัดการข้อพิพาททางอาญาก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม.....	59
4.2 ข้อจำกัดและอุปสรรค.....	60
4.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานระบบงานยุติธรรม.....	61
4.4 ความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย.....	61
4.5 การพัฒนางานยุติธรรมชุมชน.....	63
4.6 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม.....	66
บทที่ 3 กฎหมายยุติธรรมชุมชน.....	68
1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนของประเทศไทย.....	68
1.1 ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.	68
1.2 โครงสร้างของร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.....	71
1.2.1 นิยามความหมายของยุติธรรมชุมชน.....	71
1.2.2 วัตถุประสงค์ของงานยุติธรรมชุมชน.....	72
1.2.3 องค์ประกอบของยุติธรรมชุมชนตามพระราชบัญญัติ.....	72

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.2.4 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน นายทะเบียน.....	75
1.2.5 การดำเนินการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท.....	77
1.3 บทเฉพาะกาลร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.....	81
1.4 บทเฉพาะกาลร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในชุมชน พ.ศ.....	81
2. พระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชน ค.ศ.1983 รัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย (Community Justice centres Act 1983 No 127).....	82
2.1 วัตถุประสงค์ของกฎหมาย (มาตรา 3).....	82
2.2 นิยามศัพท์ (มาตรา 4).....	82
2.3 การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย.....	83
2.4 เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน.....	83
2.5 การไกล่เกลี่ย.....	85
2.6 การดำเนินการควบคุมการประชุมไกล่เกลี่ย (มาตรา 21).....	85
2.7 ข้อพิพาท (มาตรา 22).....	86
2.8 การไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นไปโดยสมัครใจ (มาตรา 23).....	86
2.9 การประเมินผล.....	87
2.10 ความรับผิดชอบ.....	87
2.11 ความคุ้มกัน (มาตรา 28).....	87
2.12 ความลับ (มาตรา 29).....	88
3. พระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 (Community Justice (Scotland) Act 2016).....	89
3.1 ความหมายของยุติธรรมชุมชน (มาตรา 1).....	89
3.2 บุคคลที่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติ.....	90
3.3 ยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์.....	91
3.3.1 องค์ประกอบของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์.....	91
3.3.2 หน้าที่ของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์.....	92

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.3.3 การดำเนินการของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์.....	93
3.3.4 หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน.....	95
3.3.5 หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน.....	97
3.3.6 ยุทธศาสตร์แห่งชาติและกรอบการปฏิบัติงาน.....	98
3.3.7 ความร่วมมือในด้านกิจกรรมชุมชน.....	99
บทที่ 4 วิเคราะห์กฎหมายและร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....	100
1. วิเคราะห์กฎหมาย.....	100
1.1 บทนิยามศัพท์.....	100
1.2 วัตถุประสงค์.....	102
1.3 ระบบการบริหารงานยุติธรรมชุมชน.....	102
1.4 ระบบการไกล่เกลี่ย.....	108
2. วิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....	115
2.1 เน้นความเป็นเพื่อนบ้านในระดับรากหญ้า.....	115
2.2 ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหา.....	116
2.3 ลดการพึ่งพาผู้มีอำนาจ และลดการผลักความรับผิดชอบให้สถาบัน.....	118
2.4 ส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน.....	122
2.5 การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรม.....	124
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	127
บรรณานุกรม.....	132
ภาคผนวก.....	135
ก ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....	136
ข ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....	146
ประวัติผู้ศึกษา.....	153

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากในปัจจุบันนี้ จำนวนประชากรมีเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปี ทำให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะปัญหาของการเกิดอาชญากรรม และปัญหาเกิดข้อพิพาทกันทั้งในทางอาญา และในทางแพ่ง ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้เกิดขึ้นกับทุกประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยประเทศดังกล่าวและประเทศไทยได้ใช้วิธีการจัดการกับปัญหาดังกล่าวนี้เหมือนกัน เพราะได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายของประเทศตะวันตก คือ ใช้อำนาจรัฐในการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่กรณี โดยผ่านหน่วยงานของรัฐ มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ดำเนินการ เรียกรวมได้ว่า กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ดำเนินการโดยผู้มีวิชาชีพ ซึ่งในการอำนวยความสะดวกตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักนี้ ทำให้คู่กรณีจะต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาอย่างมาก ทำให้รัฐต้องเสียงบประมาณ ทั้งระบบที่มีอยู่ก็ไม่ได้เปิดโอกาสให้มีการเยียวยาผู้เสียหายหรือเหยื่อ ได้อย่างเต็มที่ และไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนที่เกิดเหตุได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง ทำได้อย่างมากแต่การทำหน้าที่พลเมืองดี คือ การไปเป็นพยานในศาลเท่านั้น เมื่อปริมาณคดีมีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมากขึ้น บุคลากรวิชาชีพที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมีไม่เพียงพอต่อการอำนวยความสะดวก ทำให้เกิดปัญหาที่ว่า “คดีล้นศาล” ในส่วนของคดีอาญานั้นก็เกิดปัญหา “ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ”

ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา ๔๐ ปี ที่ผ่านมานี้ ได้มีการคิดค้นระบบการอำนวยความสะดวกขึ้นมาเป็นระบบคู่ขนานกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก คือ กระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยมีแนวคิดในการจัดการข้อพิพาททั้งทางแพ่งและอาญา รวมทั้งการกระทำความผิดอาญาที่ไม่รุนแรง โดยผู้ที่เป็นกลางที่มีวิชาชีพ หรือผู้พิพากษาอาชีพ ดำเนินการด้วยวิธีการสมานฉันท์โดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ย เจรจาต่อรอง การประชุมกลุ่มสำหรับความผิดบางประเภท เป็นต้น โดยมุ่งที่จะเบี่ยงเบนหรือหันเหคู่กรณีมิให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยตรงก่อน

โดยความสมัครใจของกลุ่มนี้สำหรับความผิดอาญาบางประเภท หรือข้อพิพาททางแพ่งบางประเภท หากไม่สามารถที่จะทำข้อตกลงกันได้ ก็สามารถที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักต่อไปได้

สำหรับ “ยุติธรรมชุมชน” นั้น ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่มุ่งเน้นให้ชุมชนที่เกิดเหตุเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน เพื่อให้เกิดความปรองดองขึ้นระหว่างผู้เสียหายหรือเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน โดยมีผู้เสียหายหรือเหยื่อเป็นศูนย์กลาง ให้ได้รับการเยียวยาจากผู้กระทำความผิด ซึ่งจะต้องสำนึกผิดในการกระทำของตน และที่สำคัญ คือ กลุ่มนี้จะต้องสมัครใจเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกนี้ ในปัจจุบันนี้ระบบยุติธรรมชุมชน เริ่มได้รับความสนใจและแพร่หลายในหลายประเทศทั่วโลก มีการออกเป็นกฎหมายเฉพาะ ประเทศไทยก็มีความสนใจในกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเช่นเดียวกัน ได้มีการนำมาใช้โดยหน่วยงานทางกระบวนการยุติธรรม เช่น กระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาล ราชทัณฑ์ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าหน่วยงานของรัฐมีการนำไปใช้ตามแต่ในบริบทของหน่วยงานนั้นๆ แต่ยังไม่มียุติธรรมกลางที่จะให้หน่วยงานต่างๆ ยึดไว้เป็นแนวทางให้การปฏิบัติให้สอดคล้องต้องกัน มิใช่เป็นการกระทำที่ซ้ำซ้อนกันไร้เอกภาพ ยกต่อการเข้าใจของประชาชนในการที่นำไปปฏิบัติตาม ทำให้ไม่เป็นที่แพร่หลาย ประชาชนไม่กล้าที่จะเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ปัญหานี้ได้มีการผลักดัน โดยรัฐบาลมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ จนมาถึงรัฐบาลปัจจุบันได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ในปี ๒๕๖๐ โดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายแห่งชาติ ขณะนี้ร่างดังกล่าวอยู่ระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา ดังนั้นจึงเห็นสมควรที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว และร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ซึ่งบัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการไกล่เกลี่ยไว้แยกต่างหาก เปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ คือ ประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์) Community Justice Centres Act 1983 และประเทศสกอตแลนด์ Community Justice (Scotland) Act 2016 แม้ว่าจะจะเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายแบบ Common Law แต่ได้มีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องยุติธรรมชุมชนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติ ว่าเหมาะสมแล้วหรือไม่ หรือควรจะต้องแก้ไขปรับปรุง เพิ่มเติมในประเด็นเรื่องใด อันเป็นความสำคัญที่จะต้องทำการศึกษาวิจัย

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาถึงความหมาย ลักษณะ รูปแบบของ “ยุติธรรมชุมชน”
- 2.2 เพื่อศึกษาถึงแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ “ยุติธรรมชุมชน”
- 2.3 เพื่อศึกษาถึงลักษณะของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนที่ปัจจุบันมีใช้บังคับอยู่ในประเทศไทย และของประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์) และประเทศสกอตแลนด์
- 2.4 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การนำหลักเกณฑ์ในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มาใช้อำนวยความยุติธรรมในประเทศไทย และเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

3. ขอบเขตการศึกษา

รายงานการศึกษาวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงความหมาย วิวัฒนาการ รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มีชื่อว่า “ยุติธรรมชุมชน” ตลอดจนหลักกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ กฎหมายของประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์) ประเทศสกอตแลนด์ และอนุสัญญาว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกขององค์การสหประชาชาติ และศึกษาถึงหลักเกณฑ์ในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... โดยการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในเรื่องยุติธรรมชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบตามแนวคิด หลักการ และทฤษฎี เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยในเรื่องยุติธรรมชุมชนต่อไป

4. วิธีการดำเนินการศึกษา

การดำเนินการวิจัยฉบับนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก ทำการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ได้แก่ ตำบทยกกฎหมาย หนังสือตำรากฎหมาย วารสารกฎหมาย บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และสารนิพนธ์ รวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง นำมาศึกษา วิเคราะห์ ประมวลความรู้ และเรียบเรียงเป็นข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 ทำให้ทราบถึงความหมาย ลักษณะ รูปแบบของ “ยูติธรรมชุมชน”
- 5.2 ทำให้ทราบถึงถึงแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ “ยูติธรรมชุมชน”
- 5.3 ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยูติธรรมชุมชนที่ปัจจุบันมีใช้บังคับอยู่ในประเทศไทย และของประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์) และประเทศสกอตแลนด์
- 5.4 ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ในร่างพระราชบัญญัติยูติธรรมชุมชน พ.ศ.... และหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการที่จะแก้ไข เพิ่มเติม ปรับปรุง ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ต่อไป

บทที่ 2

กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กระบวนการยุติธรรมทางเลือก และยุติธรรมชุมชน

ที่ใดมีสังคม ที่นั่นย่อมต้องมีกฎหมาย (Ubi societas, ibi ius) Wherever there is society, there is law เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมดำรงชีวิตอยู่ตามลำพังคนเดียวไม่ได้ จึงต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ซึ่งแต่เดิมนั้นก็มีวัตถุประสงค์เพื่อการล่าสัตว์ หาอาหาร หาที่อยู่อาศัย ต่อสู้กับสัตว์ หรือมนุษย์กลุ่มอื่นๆ มีการวิวัฒนาการต่อมาจนเกิดเป็นชุมชน มีการจัดเป็นระบบการปกครอง มีผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครอง เมื่อจำนวนสมาชิกในชุมชนเริ่มมีปริมาณมากขึ้น ปัญหาของการแย่งอาหารการกิน แย่งที่อยู่อาศัย เกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกๆ ชุมชน ทำให้ชุมชนแต่ละชุมชนมีการจัดการกับปัญหาเหล่านี้ที่แตกต่างกันออกไป แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีลักษณะที่เหมือนกัน คือ สมาชิกในชุมชนจะมอบอำนาจในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ให้ผู้ปกครอง เข้ามามีบทบาทในการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อให้อั้วพิพาทที่เกิดในชุมชนนั้นๆ ยุติลงด้วยดี มีการตกลงกันกำหนดเป็นข้อบังคับภายในชุมชน และมีการบังคับที่มีลักษณะคล้ายโทษ (เรียกได้ว่า เป็นยุคกฎหมายชาวบ้าน) ต่อมาได้มีวิวัฒนาการของชุมชนต่างๆ ในภูมิภาคเดียวกันรวมตัวกันไม่ว่าจะโดยสมัครใจ หรือถูกรุกรานผนวกดินแดนให้กว้างใหญ่ออกไป ทำให้จำเป็นจะต้องมีการปกครองชุมชนต่างๆ โดยใช้วิธีจัดการที่มีลักษณะและรูปแบบเดียวกันขึ้น เกิดเป็นระบบการปกครองขึ้นมา นอกจากจะประกอบไปด้วยระบบการปกครองแล้ว ยังมีระบบการจัดการกับข้อพิพาทต่างๆ เกิดขึ้นควบคู่กันไปด้วย จนกลายมาเป็นระบบการที่จะต้องมีกฎหมายมาใช้บังคับกับสมาชิกในชุมชนซึ่งเริ่มมีความสลับซับซ้อนของข้อพิพาทเพิ่มมากขึ้น เริ่มมีนักกฎหมายเข้ามามีบทบาทในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม (เรียกได้ว่า เป็นยุคกฎหมายของนักกฎหมาย) และได้มีวิวัฒนาการของชุมชนและสังคมเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาการทางเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ไปอย่างรวดเร็ว แต่สังคมและชุมชนยังมีความจำเป็นจะต้องมีกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการที่จะทำให้สมาชิกในสังคมหรือชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข (เรียกได้ว่า เป็นยุคกฎหมายเทคนิค) มีนักกฎหมายอาชีพทำหน้าที่อำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม

ในบทนี้จะขอกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก กระบวนการยุติธรรมทางเลือกว่ามีวิวัฒนาการ ความหมาย ลักษณะพิเศษ ประเภท แนวคิดและทฤษฎีอย่างไร และ “ยุติธรรมชุมชน” ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกรูปแบบหนึ่ง

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก

1.1 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก

งานยุติธรรมทางอาญา (criminal justice) ใ้แก่ การดำเนินการกับบุคคลที่กระทำ ความผิดที่มีโทษทางอาญา เพื่อนำตัวมาลงโทษตามกฎหมาย (สุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 5)¹ โดยมีกฎหมายอาญาเป็นหลักในการกำหนดนโยบายในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเน้นไปที่ปรัชญา การลงโทษ และมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการกับบุคคลที่กระทำ ความผิดให้เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ศาสตราจารย์เอ็ดวิน เอ็ช ซัทเธอร์แลนด์ (Edwin H. Sutherland) และ ศาสตราจารย์ โดแนล อาร์ เครสซี่ (Donald R. Cressey) ให้คำจำกัดความ คำว่า “การลงโทษ” ไว้ว่า จะต้องเป็นการกระทำต่อบุคคลซึ่งอยู่ภายในสังคม โดยผู้มีอำนาจในสังคมนั้น และจะต้องก่อให้เกิดความเจ็บปวด หรือ ความทุกข์ทรมานตามแบบและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง

ศาสตราจารย์วอลเตอร์ ซี เร็คเลสส์ (Walter C. Reckless) ให้ความหมายของ “การลงโทษ” สรุปได้ว่า การลงโทษเป็นเครื่องมือควบคุมสังคมอย่างหนึ่ง เพื่อให้บุคคลอยู่ในระเบียบ เพื่อรักษาสถานะเดิม เพื่อให้บุคคลประพฤติเป็นแบบเดียวกัน และจะต้องเป็นการแสดงอำนาจของสังคม หรือรัฐ เหนือบุคคลนั้น ซึ่งการลงโทษนั้นจะต้องก่อให้เกิดความทุกข์ทรมาน หรือการสูญเสียสิทธิต่างๆ แก่ผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎข้อบังคับ หรือกฎหมาย

กล่าวโดยสรุปแล้ว กระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ กระบวนการที่รัฐในฐานะที่อยู่ เหนือกว่าบุคคลในสังคมนั้นๆ ได้ดำเนินการกับบุคคลผู้กระทำความผิดที่มีโทษทางอาญา เพื่อนำตัว บุคคลนั้นมาลงโทษ

¹ สุพจน์ สุโรจน์, การบริหารและทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ปี 2558
หน่วยที่ 2

1.2 ลักษณะพิเศษของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก

คือ รัฐมุ่งเน้น “การลงโทษ” บุคคลผู้กระทำความผิดทางอาญาเป็นหลัก

1.2.1 **ทัศนะของนักอาชญาวิทยา** นักอาชญาวิทยาได้ทำการศึกษาถึงการลงโทษที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยโบราณ และมาถึงในสมัยปัจจุบันตามทัศนะนักอาชญาวิทยา (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 5-6) ดังนี้

1) **นักอาชญาวิทยาที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้น (Retribution Criminologists)** นำโดย เอ็มมานูเอล ค้านท์ (Emmanuel Kant) เสนอแนวคิดการลงโทษเพื่อรักษากฎหมาย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของสังคม (Law and order) ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายจะต้องถูกลงโทษ (Just Desert Theory หรือ Justice Theory) แต่การลงโทษจะต้องเหมาะสมกับความผิด และได้อัตราส่วนกับความผิด

2) **นักอาชญาวิทยาที่เน้นการลงโทษเพื่อยับยั้งและป้องกัน (Restraint Criminologists)** นำโดย ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) และ เจอมี เบนแธม (Jeremy Bentham) มีความเห็นว่า ผู้กระทำความผิดได้กระทำโดยเจตนา จึงเน้นการลงโทษเพื่อประโยชน์ของผู้กระทำความผิด และของสังคม โดยการลงโทษจะต้องเหมาะสมกับความผิด และต้องทำอย่างรวดเร็วแน่นอน เป็นเอกภาพ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีความสำนึกผิด เจ็ดหลาบ และเป็นการยับยั้งบุคคลอื่นในสังคมไม่ให้กระทำความผิดตาม

3) **นักอาชญาวิทยาที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation Criminologists)** นำโดย ซีซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) มีความเห็นว่า ผู้กระทำความผิดไม่ได้กระทำความผิดโดยเจตนา ดังนั้น จึงควรแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการจะลงโทษ โดยการแก้ไขฟื้นฟูนั้นจะต้องกระทำเป็นรายบุคคล เน้นการแก้ไขที่สาเหตุของการกระทำความผิด ส่วนผู้ที่แก้ไขไม่ได้ก็จะต้องกำจัดออกไปจากสังคม แต่ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษ

4) **นักอาชญาวิทยาที่เน้นการป้องกันสังคม (Social Defense Criminologists)** นำโดย มาร์ค แอนเซล (Marc Ancel) มีความเห็นเช่นเดียวกับ ซีซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) โดยสนับสนุนการแก้ไขรายบุคคล และในกรณีที่เป็นจำเป็นจะต้องป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในสถานที่ควบคุม (Incapacitation) เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดออกมาทำร้ายสังคมก็เป็นสิ่งที่ยังมีความจำเป็นอยู่

5) **นักอาชญาวิทยาที่เน้นการให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดร่วมกับเจ้าพนักงาน (Community Reintegration Criminologists)** นำโดย จอห์นสัน (Johnson) และ เอ็มเปย์ (Empey) มีความเห็นเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการ

แก้ไขปัญหอาชญากรรม ทั้งในการป้องกัน ควบคุม แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยมีทัศนะต่อ “ระบบงานยุติธรรม” ว่าเป็น “ระบบงานย่อยของชุมชน” ดังนั้น ประชาชนและชุมชนจึงต้องมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหอาชญากรรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนอื่นๆ ซึ่งควรจะต้อง ใช้วิธีการแบบเป็นทางการในการจัดการกับปัญหอาชญากรรมและข้อพิพาทขัดแย้งอื่นๆ ในชุมชน โดย ชุมชน (เน้นที่ผู้กระทำความผิด กับ ชุมชน ไม่ได้เน้นไปที่ผู้เสียหาย)

6) นักอาชญาวิทยาที่เน้นด้านสังคมวิทยา (*Socialist Criminologists*) หรือ นักอาชญาวิทยาสันติวิธี (*Peacemaking Criminologists*) นำโดย ฟูลเลอร์ (Fuller) และ เปปินสกี (Pepinsky) มีความเห็นเสนอให้ใช้ “กระบวนการยุติธรรมทางเลือก” เพื่อส่งเสริมความปรองดองใน สังคม อันเป็นที่มาของแนวคิดส่วนหนึ่งเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (เน้น ไปที่ ผู้เสียหาย ชุมชน และผู้กระทำความผิด)

7) นักอาชญาวิทยาที่เน้นด้านผู้เสียหาย (*Victim Oriented Criminologists*) มีความเห็นเสนอว่าให้มีการดูแลผู้เสียหาย โดยเฉพาะสิทธิต่างๆ ของผู้เสียหาย และการให้ความช่วยเหลือ ผู้เสียหายในคดีอาญา กรณีที่ผู้เสียหายยังไม่ได้รับการเยียวยา หรือยังไม่ได้รับการชดเชยค่าเสียหายจาก ผู้กระทำความผิด รัฐจะต้องเข้ามาเยียวยาและชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และชุมชนควรมีส่วนร่วม ในการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อพิจารณาจากทัศนะของนักอาชญาวิทยาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ถึงวิวัฒนาการของการลงโทษเริ่มตั้งแต่มีการลงโทษโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้แค้นต่อ ผู้กระทำความผิดอย่างสาสมในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน ให้ผู้กระทำความผิดได้รับเหมือนกับเหยื่อ ในขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นการยับยั้งมิให้ผู้อื่นเอาเป็นแบบอย่างในการคิดที่จะกระทำความผิด และ ป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิดโดยการกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคม ต่อมาจึงมีทัศนะต่อ ผู้กระทำความผิดที่ถูกกันออกจากสังคมในบางรายว่าสามารถที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ได้ ก่อนที่จะกลับคืนสู่สังคม ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่จะกระทำก่อนการปล่อยตัวโดย เจ้าหน้าที่รัฐ แต่อัตราการกลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีกก็ยังมีอยู่มาก จึงได้เกิดทัศนะที่จะให้สังคมและ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟู เน้นไปที่ผู้กระทำความผิดและชุมชน ซึ่งเป็นการแก้ไขที่ ปลายเหตุ ทำให้เกิดทัศนะใหม่ คือ การใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยส่งเสริมให้เกิดความ ปรองดองขึ้นในสังคมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟู และเยียวยา เน้นไปที่ผู้เสียหาย ผู้กระทำ ความผิด และชุมชน

1.2.2 จุดมุ่งหมายในการลงโทษ เป็นปัญหาที่นักอาชญาวิทยา นักทัณฑวิทยา นักสังคมวิทยา ได้พยายามศึกษา ค้นคว้า ให้คำอธิบาย ไว้หลากหลายความเห็น (สุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 7) ดังนี้

อาจกล่าวได้ว่า “ปฏิภิกิริยาของสังคมที่มีต่อผู้กระทำความผิด” มีเป้าหมายและเหตุผลที่เหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง ตามแต่ละช่วงเวลาของสังคม ในยุคที่สังคมยังไม่เจริญเป้าหมายและวัตถุประสงค์การลงโทษจะมุ่งเน้นไปที่การแก้แค้นและการทดแทนการกระทำความผิด ในยุคต่อมาเป้าหมายและวัตถุประสงค์การลงโทษเริ่มเปลี่ยนไปเป็นการมุ่งเน้นไปที่การป้องกันสังคม การยับยั้งการปรับปรุงแก้ไข ส่วนในยุคปัจจุบันนี้เป้าหมายและวัตถุประสงค์การลงโทษมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การเยียวยาผู้เสียหายและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม อันเป็นหลักการทำงานของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก แต่อย่างไรก็ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์การลงโทษที่ยังเป็นหลักสำคัญก็คือ เพื่อเป็นการยับยั้ง และเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม ยังคงมีอยู่

สุพจน์ สุโรจน์ (2558, หน้า 8-11) กล่าวถึงวัตถุประสงค์และเหตุผลในการลงโทษไว้ ดังนี้

1) การลงโทษเพื่อการแก้แค้น (*Punishment as a Retribution, Retaliation or Revenge*) เป็นทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากลัทธิเจตจำนงอิสระ (Free Will) เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีเหตุผล มีอิสระที่จะคิด ทำ ภายใต้ความเชื่อและการตัดสินใจของตน และมีความสามารถใช้เหตุผล การกระทำของมนุษย์ย่อมมีเหตุผลเป็นของตน ดังนั้น จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ถ้ากระทำการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมย่อมได้รับการดำเนินและถูกลงโทษ การลงโทษจึงเป็นการทดแทนการกระทำ ความผิดนั่นเอง ดังนั้น การลงโทษตามทฤษฎีนี้ เป็นการมองย้อนอดีตถึงการกระทำของบุคคลเพียงอย่างเดียว ไม่ได้มองผลที่เกิดในอนาคตว่าเมื่อได้รับโทษแล้วผลจะเป็นอย่างไร จะกลับตัวเป็นคนดีได้หรือไม่ (ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน, ๒๕๕๗, หน้า ๖-๑๒)

แบรดเลย์ (Bradley) กล่าวว่า ความคิดของคนทั่วไปจะมีความรู้สึกว่าการกระทำความผิดและการลงโทษเป็นของคู่กัน การลงโทษด้วยเหตุที่เขาสมควรที่จะได้รับเนื่องจากการกระทำของเขา ถ้าการลงโทษมีประโยชน์หรือผลอะไรก็ตามมา ก็เป็นเพียงเปลือกนอก แต่เนื้อแท้ คือ

การที่เขาสมควรได้รับโทษอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของเขา (สหชน รัตนไพจิตร, 2527, หน้า 33-34)²

ศาสตราจารย์เอลเมอร์ เอ็ช จอห์นสัน (Elmer H. Johnson) กล่าวว่า การลงโทษโดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการแก้แค้น เป็นเครื่องมือที่นำความสมดุลในสังคมที่มีอยู่ก่อนกระทำความผิดให้กลับคืนมา ผู้กระทำความผิดสมควรได้รับการลงโทษ และโทษที่จะลงควรจะเท่ากับความเจ็บปวดและความยากลำบากที่สังคม หรือผู้เสียหายได้รับ

2) การลงโทษเพื่อเป็นการชดเชยความผิด (*Punishment as an Expiration, Atonement Restitution or Restoration*) เป็นการลงโทษเพื่อทดแทน หรือชดเชยความผิด มีเหตุผลที่เก๋ๆ กับการลงโทษเพื่อแก้แค้น โดยผู้กระทำความผิดจะต้องชดเชยความผิดด้วยความทุกข์ทรมาน เป็นการลงโทษที่กระทำต่อหน้าสาธารณชน โดยการลงโทษให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำ หรือการใช้ค่าเสียหายหรือค่าทดแทนแก่ผู้เสียหายแทนการถูกลงโทษ หรือทั้งการลงโทษที่สาสมกับความผิดและใช้ค่าเสียหายหรือค่าทดแทนด้วย

3) การลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งหรือป้องกัน (*Punishment as a Deterrence or Restraint or Prevention*) มีขึ้นในศตวรรษที่ ๑๘ ตามแนวความคิดของนักอาชญาวิทยาแห่งสำนักคลาสสิก โดยมี ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) เป็นผู้นำกล่าวว่า “เจตนารมณ์ของการลงโทษไม่ควรจะเป็นการทรมานผู้กระทำความผิด หรือชดเชยความผิด แต่ควรจะป้องกันบุคคลอื่นมิให้กระทำความผิดเช่นเดียวกันนั้น และการลงโทษที่ยุติธรรมควรจะต้องมีอัตราความรุนแรงเพียงพอที่จะยับยั้งบุคคลอื่นๆ” ดังนั้น การลงโทษตามวัตถุประสงค์นี้ก็เพื่อที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบ และเกรงกลัวจนไม่กล้าจะกระทำความผิดอีกต่อไป และเป็นการเตือนมิให้คนอื่นๆ ทำตามอย่าง เพราะจะต้องถูกลงโทษเช่นเดียวกัน

สมมติฐานและเหตุผลการลงโทษแบบนี้ คือ ถ้าสังคมไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ระบบงานยุติธรรม และลงโทษผู้กระทำความผิดตามความผิดของเขาแล้ว ก็เท่ากับว่าสังคมได้ส่งเสริมอาชญากรรม แล้วอาชญากรรมก็จะเกิดเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้น การลงโทษจึงมุ่งที่จะหยุดหรือลดอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้น และให้มีผลยับยั้งพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายด้วย

² สหชน รัตนไพจิตร, ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยใช้กฎหมายลักษณะอาญา และประมวลกฎหมายอาญา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗, หน้า ๓๓-๓๔

ศาสตราจารย์เอลเมอร์ เอ็ช จอห์นสัน (Elmer H. Johnson) เห็นว่า อาชญากรรมที่กระทำลงโดยความรู้สึก (expressive crime) ไม่อาจป้องกันมิให้เกิดขึ้นโดยหลักการยับยั้ง เพราะผู้กระทำความผิดส่วนมากมิได้คิดถึงโทษที่จะได้รับก่อนที่จะกระทำความผิดขึ้น

4) การลงโทษเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม (Punishment as a Protection of Society or an Incapacitation) เริ่มขึ้นเมื่อมีการนำเอาวิธีการลงโทษจำคุกมาใช้ เป็นการกำจัดผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมชั่วระยะเวลาหนึ่ง เป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัยของสังคม คือ นักโทษหรือผู้กระทำความผิดที่ถูกจำคุกย่อมไม่สามารถจะออกไปก่ออาชญากรรม หรือก่อความเดือดร้อนให้แก่สังคมได้อีกชั่วระยะเวลาที่ถูกจำคุก

การลงโทษจำคุก เป็นวิธีการจำกัดอิสรภาพ และความเคลื่อนไหวของผู้กระทำความผิดซึ่ง โอเพนไฮเมอร์ (Openheimer) เรียกว่า “ทฤษฎีลดความสามารถ” (Theories of Disablement) ได้นำวิธีการนี้มาใช้กับผู้กระทำความผิดเกือบทุกประเภท ตั้งแต่การจำคุกระยะสั้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิต และได้ถูกนำไปใช้กับอาชญากรที่ทำความผิดเป็นสันดาน และอาชญากรวิกลจริต กฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษอาชญากรที่กระทำผิดคิดเป็นนิสัยที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ กฎหมายของประเทศเบลเยียม ค.ศ.1931 มีชื่อว่า “กฎหมายว่าด้วยการป้องกันสังคม” การลงโทษเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมนี้ต่อมาได้มีผู้นำไปใช้อย่างแพร่หลายทั้ง ในประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรป ปัจจุบันในหลายประเทศได้จัดให้มีเรือนจำความมั่นคงสูงยิ่ง เพื่อควบคุมผู้กระทำความผิดติดนิสัย หรือกระทำความผิดซ้ำ

5) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุง (Punishment as a Means of Reformation) เป็นการลงโทษเพื่อปรับปรุงผู้กระทำความผิด เกิดขึ้นเมื่อมีการบังคับใช้โทษจำคุกอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุผลที่ว่า การลงโทษมีแนวโน้มที่จะเป็นการปรับปรุงผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจจะปรับปรุงแก้ไขได้สำเร็จ โดยการก่อให้เกิดความกลัวว่าจะมีการลงโทษซ้ำอีก ด้วยวิธีการก่อให้เกิดความสำนึกว่าการก่ออาชญากรรมให้ประโยชน์ไม่คุ้ม หรือวิธีการทำลายนิสัยต่างๆ ที่อาชญากรได้สร้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทษจำคุกในระยะยาวที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสจะแสดงนิสัยดังกล่าวได้

6) การลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟู (Punishment as a Means of Rehabilitation) เป็นการปฏิรูปการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน มาเป็นการลงโทษแบบมีมนุษยธรรมโดยใช้การลงโทษจำคุกเป็นหลัก ตามทัศนะของนักอาชญาวิทยาสำนักปฏิฐานนิยม และสำนักป้องกันสังคม ที่เห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็น “คนป่วย” จึงควรที่จะได้รับการรักษามากกว่าการถูกลงโทษ ด้วยวิธีการแก้ไขเป็นรายบุคคล ทั้งในสถานที่ควบคุม และในชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ กลายมาเป็นทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำ

ความคิดโดยประชาชนและชุมชนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ (Reintegration Theory) (ลาวัลย์ หอนพรัตน์, 2557, หน้า 7-13)³

1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษ

เมื่อปฏิบัติภารกิจมุ่งต่อการลงโทษมีไม่เหมือนกันในสังคมทุกแห่ง วิธีการลงโทษก็เช่นเดียวกันในแต่ละสังคมก็มีไม่เหมือนกัน ส่วนนโยบายการลงโทษก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา แม้กระทั่งในสังคมเดียวกัน และเหตุผลในการลงโทษ ก็มีมากมายหลายอย่าง สิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในปฏิบัติการลงโทษ วิธีการลงโทษ และเหตุผลในการลงโทษนั้น ศาสตราจารย์ซัทเธอร์แลนด์ และศาสตราจารย์คริสซี่ (อ้างใน สุพจน์ สุโรจน์, ๒๕๕๘, หน้า ๑๑-๑๓) ได้รวบรวมทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษไว้ ๓ ทฤษฎี ดังนี้

3.1.1 ทฤษฎีว่าด้วยความคงที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Consistency Theory) ทฤษฎีนี้แสดงให้เห็นว่าการที่สังคมมีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้กระทำความผิด และลงโทษผู้กระทำความผิดโดยวิธีการต่างๆ มีแนวทางเป็นเช่นเดียวกันกับการที่สังคมแสดงออกในเรื่องอื่นๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น

1) ปัจจุบัน ได้มีมาตรการป้องกันมิให้นำเอาวิธีการทรมาน ไปใช้ในวงการอื่นๆ การก่อให้เกิดความเจ็บปวดและทุกข์ทรมานและอาชญากร จึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอีกต่อไป และปฏิสัมพันธ์ที่มีต่ออาชญากร จึงไม่ใช่เป็นการลงโทษอย่างเคร่งครัด

2) ระบบราคาเริ่มขึ้นในสังคมใหม่ถือว่าอาชญากรเป็น “หนี้สังคม” จะต้องชดเชยราคาหรือหนี้ให้แก่สังคม ดังนั้น เห็นว่าโทษควรจะได้สัดส่วนกับอาชญากรรม ซึ่งนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิกสรุปว่า การลงโทษควรที่จะเหมาะสมกับอาชญากรรม ในปัจจุบันนี้ได้มีแนวโน้มให้อาชญากรชดเชยหนี้แก่สังคม เช่น การทำงานบริการชุมชน การขอให้ชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย และขอขมาต่อผู้เสียหาย เป็นต้น

3) ลัทธิประชาธิปไตยได้เริ่มแพร่หลาย ประชาชนทุกคนชั้นมีความเสมอภาคกัน และประชาชนชื่นชมในอิสรภาพ ดังนั้น นโยบายในการลงโทษจึงได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับลัทธิประชาธิปไตย และการจำกัดอิสรภาพโดยการจำคุกก็ถือว่าการลงโทษอย่างเพียงพอแล้ว นอกจากนี้ในระบอบประชาธิปไตยช่องว่างระหว่างอาชญากรและผู้ที่มีหน้าที่ลงโทษอาชญากรมีน้อยลง อาชญากรได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีโดยบุคคลที่เป็นชนชั้นเดียวกันซึ่งเข้าใจในสถานการณ์ของอาชญากรและมองดูพวกเขาในฐานะเป็นมนุษย์เหมือนกัน

³ ลาวัลย์ หอนพรัตน์, ทฤษฎีแก้ไขผู้กระทำความผิด, สนพ.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ครั้งที่ ๔, ๒๕๕๗, หน้า ๗-๑๓

4) **การรักษาแบบรายบุคคล** ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษก็ใช้วิธีการอย่างเดียวกัน คือ แก้ไขเป็นรายบุคคล นำโดยนักอาชญาวิทยาสำนักโปซิตีฟ

3.1.2 ทฤษฎีการโยนความผิดให้คนอื่น (Scapegoat Theory) นักจิตวิเคราะห์ได้เสนอทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างปฏิกิริยาการลงโทษกับการกระทำความผิดของอาชญากรว่า “การลงโทษอาชญากรอย่างรุนแรง แสดงให้เห็นถึงแรงกระตุ้นเช่นเดียวกันกับแรงกระตุ้นที่อาชญากรแสดงออกในการกระทำความผิด”

3.1.3 ทฤษฎีว่าด้วยโครงสร้างของสังคม (Social Structure Theory) นักสังคมศาสตร์ส่วนมากได้พยายามค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการลงโทษกับโครงสร้างของสังคมในด้านต่างๆ เช่น ในด้านเศรษฐกิจ สถานะทางชนชั้น การแบ่งงาน ความไม่มีระเบียบในสังคม สรุปได้ว่า

การลงโทษกับสถานะทางเศรษฐกิจเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสาเหตุของอาชญากรรมทางด้านเศรษฐกิจซึ่ง จอร์จ รัสค์ (George Rusche) (อ้างในสุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 13) ได้ให้เหตุผลว่า “เมื่อแรงงานมีมาก และราคาถูก ปฏิกิริยาของสังคมที่มีต่ออาชญากรจะเป็นไปในทางการลงโทษ แต่ถ้าแรงงานมีน้อยและราคาแพง สังคมจะมีปฏิกิริยาที่จะลงโทษอาชญากรน้อยลง” และอาชญากรรมนั้นเป็นปรากฏการณ์ของชนชั้นทำงานหรือชนชั้นต่ำ ส่วนปฏิกิริยาที่มีต่ออาชญากรรมนั้นเป็นปรากฏการณ์ของชนชั้นสูงกว่า ซึ่งมีอำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ เมื่อสถานะทางเศรษฐกิจไม่ดี และมีแรงงานมากเกินไปชนชั้นสูงก็จะลงโทษชนชั้นทำงานที่กระทำความผิดอย่างรุนแรง ในทางกลับกัน ถ้าสถานะเศรษฐกิจดีและแรงงานมีไม่เพียงพอชนชั้นสูงก็จะลงโทษชนชั้นทำงานที่กระทำความผิดไม่รุนแรง

ความสัมพันธ์ระหว่างการลงโทษกับการแบ่งงาน โดย เอมีล เดอไคม์ (Emille Durkheim) (อ้างในสุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 13) เห็นว่า การที่มีความแตกต่างในการลงโทษมีส่วนสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงในการแบ่งงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสังคมเปลี่ยนจากการใช้เครื่องทุ่นแรงประเภทเครื่องจักรกล ไปใช้แรงงานบุคคลการลงโทษก็จะย่อมลดความรุนแรงลง ในสังคมปัจจุบันที่มีความพร้อมในการจัดหน่วยต่างๆ กฎหมายที่ใช้บังคับและมุ่งต่อการลงโทษจึงมีใช้น้อยลงเรื่อยๆ และมีการใช้กฎหมายที่มุ่งต่อการใช้งานทดแทนแก่ผู้เสียหายมากยิ่งขึ้น

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการลงโทษกับความไม่มีระเบียบของสังคมเป็นทฤษฎีทางโครงสร้างของสังคมที่พยายามอธิบายความแตกต่างในการลงโทษว่ามีส่วนสัมพันธ์กับความแตกต่างของสังคม โดยเน้นว่าในสังคมที่เป็นอันเดียวกันปฏิกิริยาที่มุ่งต่อการลงโทษจะมีไม่บ่อยและไม่รุนแรง แต่ในสังคมที่แตกต่างกัน ปฏิกิริยาที่มุ่งต่อการลงโทษจะมีบ่อยและรุนแรง สังคมที่แตกต่างกัน

มักจะได้รับการพิจารณาว่าเป็นสังคมที่ไม่มีระเบียบ ส่วนสังคมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะได้รับการพิจารณาว่าเป็นสังคมที่มีระเบียบ ในสังคมที่มีระเบียบนั้นประชาชนย่อมจะมีศีลธรรมเป็นแบบเดียวกัน การฝ่าฝืนศีลธรรมจะมีน้อยซึ่งก็ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่สังคม และปฏิกิริยาของสังคมต่อผู้ที่ฝ่าฝืนศีลธรรมก็จะไม่รุนแรง แต่เมื่อความสัมพันธ์ของระบบนี้ได้ถูกทำลายลงและเกิดความแตกต่างกันในทางศีลธรรมและกฎหมายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นภาวะที่เรียกว่า “ความไร้ระเบียบ” ปฏิกิริยาของสังคมต่อการฝ่าฝืนกฎหมายก็จะเป็นการลงโทษ

1.4 แบบและวิธีการลงโทษ (Forms and Methods of Punishment)

สุพจน์ สุโรจน์ (2558, หน้า 14-18) ได้สรุปรูปแบบของการลงโทษที่สามารถนำไปใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้ ออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

1.4.1 การกำจัดออกจากหมู่คณะ สำหรับผู้กระทำความผิดร้ายแรง วิธีการลงโทษที่ทำการอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ การกำจัดผู้กระทำความผิดให้ออกไปเสียจากหมู่คณะหรือสังคม ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือจะเป็นการถาวรก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์ของการลงโทษก็เพื่อจะแยกผู้กระทำความผิดออกไป หรือการเพิ่มระยะทางสังคมระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้ที่ดีจริตชนให้อยู่ห่างกันมากยิ่งขึ้น การกำจัดออกจากหมู่คณะ คือ การจำคุก เป็นวิธีการหนึ่งสำหรับใช้กำจัดผู้กระทำความผิดให้ออกไปเสียจากสังคมเป็นการชั่วคราว คือ การแยกผู้กระทำความผิดไปอยู่ในที่ควบคุมต่างหากด้วยเหตุผลหลายประการ เช่นว่าเพื่อให้แก้ไขอาชญากรรมไม่ให้กลับมากระทำความผิดอีก เพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม เพื่อแก้แค้นผู้กระทำความผิด เพื่อลดอาชญากรรม จึงได้มีการสร้างเรือนจำคุกขึ้นและใช้กันอย่างแพร่หลาย

1.4.2 การสูญเสียทางการเงิน (Financial Loss) เป็นการลงโทษทางอาญาอีกวิธีหนึ่ง โดยทั่วไป ได้แก่ การปรับ อาจรวมถึงการชดเชยค่าเสียหายหรือค่าทดแทนด้วย ศาสตราจารย์ซัทเทอร์แลนด์ กล่าวว่า การปรับมีขึ้นในสังคมที่ผู้คนมีความเจริญมากแล้ว และการปรับมีความแตกต่างกันไปตามกาลเวลาและสถานที่ และพัฒนาไปตามปฏิกิริยาการลงโทษอย่างอื่น แรกทีเดียวนั้นเมื่อบุคคลคนหนึ่งถูกทำร้ายโดยบุคคลอีกคนหนึ่ง บุคคลที่ได้รับบาดเจ็บหรือเสียหายอาจเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งชดเชยค่าเสียหายตามความเสียหายที่เกิดขึ้น และตามฐานะทางสังคมของผู้เสียหาย ต่อมาผู้ปกครองรัฐได้เรียกร้องส่วนหนึ่งของค่าเสียหายดังกล่าวนี้ หรือเรียกให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าเสียหายเพิ่มขึ้น เป็นค่าพิจารณาคดีและเป็นค่าที่เป็นการรบกวนความสงบของรัฐ ต่อมาเงินที่ผู้เสียหายได้รับนั้นเริ่มลดลงไปเรื่อยๆ แต่ส่วนที่รัฐจะได้นั้นกลับเพิ่มขึ้นจนในที่สุดรัฐก็ได้รับค่าชดเชยทั้งหมดแทนเป็นค่าปรับเหล่านี้ จึงเป็นที่มาของรายได้แห่งรัฐ และการจำคุกก็ถูกนำมาใช้เพื่อบังคับให้ชำระค่าปรับต่างๆ ส่วน

ผู้เสียหายก็ต้องไปฟ้องร้องเอาเองในทางแพ่ง อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ในหลายประเทศได้มีกฎหมายชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในบางฐานความผิด เป็นต้น

การปรับ เป็นมาตรการแทนการลงโทษจำคุกในระยะสั้น เมื่อศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้ปรับก็แสดงให้เห็นว่าจำเลยไม่เป็นภัยต่อสังคม และจำเลยไม่จำเป็นจะต้องได้รับมาตรการลงโทษที่รุนแรง เช่น การจำคุก แต่ก็มีข้อเสียที่ว่า การลงโทษปรับเป็นการเพิ่มภาระหนักให้แก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ยากจนแต่ได้กระทำความผิดเล็กๆ น้อยๆ ส่วนผลดีของการลงโทษปรับนั้นถือว่าผู้ถูกลงโทษจะไม่มีมลทินติดตัวเหมือนกับการถูกลงโทษจำคุก นอกจากนี้ การลงโทษโดยการปรับมีผลดี เช่น ถ้ามีการลงโทษที่ผิดพลาดไป ศาลอาจตั้งคืนค่าปรับได้โดยง่ายซึ่งโทษอื่นๆ หากเกิดความผิดพลาดขึ้นการให้ผู้ถูกลงโทษกลับคืนสู่สถานะที่เป็นอยู่เดิมย่อมทำได้ยากลำบากมากกว่า โทษปรับเป็นวิธีการประหยัดค่าใช้จ่าย โดยรัฐเกือบจะไม่ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายแต่ประการใดเลย และค่าปรับนั้นสะดวกต่อการแบ่งและอาจปรับปรุงให้เหมาะสมกับภาวะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดได้ (สุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 18)

สำหรับการชดใช้ค่าทดแทนหรือค่าเสียหายนอกจากการปรับก็จะมี การชดใช้ค่าทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งวิธีการนี้ไม่ใช่เป็นการลงโทษ และอาจเป็นระบบที่ใช้กับวิธีการไม่ลงโทษ ซึ่งเป็นลักษณะของสำนักอาชญาวิทยานิโคลาสสิค ในหลายมลรัฐในสหรัฐอเมริกาออกกฎหมายให้ผู้ลักทรัพย์โดยใช้ค่าทดแทนเป็น 2 เท่าของทรัพย์สินที่ลักไป ในยุโรปได้มีการประชุมว่าด้วยเรือนจำนานาชาติ ได้มีมติให้การสนับสนุนการจัดตั้งระบบการชดใช้ค่าทดแทนใหม่ (สุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 18) ต่อมาก็ได้มีผู้เสนอในเรื่องการชดใช้ค่าเสียหายและค่าทดแทน สรุปว่าถ้าผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินพอจะชำระหนี้ได้ก็ควรจะยึดทรัพย์สินของเขาไว้ด้วยขณะที่มีการพิจารณาคดีเพื่อที่ศาลจะสั่งให้ชดใช้ค่าทดแทนได้ แต่ถ้าไม่มีทรัพย์สินพอที่จะชำระหนี้ก็อาจจะต้องบังคับให้ผู้กระทำความผิดแบ่งเงินรายได้ของเขาเป็นค่าทดแทน แต่จำนวนเงินที่จะต้องทดแทนจะต้องไม่เกินจำนวนทั้งหมดของความเสียหาย และไม่ควรระงให้ชดใช้ค่าทดแทนเกินกว่าที่เขาจะสามารถชำระได้ ในปัจจุบันนี้ ศาลในประเทศต่างๆ บางประเทศอาจสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชน โดยจำเลยจะต้องรู้สำนึกในความผิดและพร้อมกับตัวเป็นพลเมืองดี

1.5 การบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

ในการบริหารงานยุติธรรม (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 23-25) กล่าวว่าจะต้องอาศัยองค์ประกอบหรือปัจจัยต่างๆ ซึ่งเรียกว่า “ปัจจัยนำเข้า” (input) หรือสิ่งที่จะใช้ในการบริหารงานและจะต้องมีกระบวนการบริหาร (process) เพื่อใช้ปัจจัยนำเข้า นำไปใช้และเมื่อกระบวนการต่างๆ ได้ดำเนินการไปแล้วนั้นก็จะได้ผลิตหรือสิ่งที่ได้ออกมา (output) การบริหารงานยุติธรรมซึ่งเป็นการบริหารงานภาครัฐหรือราชการอย่างหนึ่งย่อมจะต้องใช้องค์ประกอบหรือปัจจัยนำเข้า ตลอดจนกระบวนการในการบริหารงานดังกล่าวทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลิตหรือผล (สิ่งที่จะได้ออกมา) คือ “การลดอาชญากรรมในสังคม” อย่างไรก็ตาม ระบบงานยุติธรรมทางอาญาเป็นระบบงานที่ประกอบด้วยระบบงานย่อยหลายระบบ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากระบบอื่นๆ และแตกต่างกันเองภายในระบบ ทั้งในหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างหน่วยงานยุติธรรมใหญ่ๆ ด้วยกัน การบริหารงานยุติธรรมทางอาญาจึงมีกระบวนการพิเศษอีกมากมาย อัลัน อาร์ คอฟฟี (Alan R. Coffey) ได้กล่าวว่า การบริหารงานยุติธรรมโดยเฉพาะจะต้องประกอบด้วย ปัจจัยเหตุ (input) กระบวนการ (process) และผลที่ได้ออกมา (output) โดยปัจจัยเหตุ ได้แก่ อาชญากรรมที่เกิดขึ้น กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการทำงานของตำรวจ ทนาย พนักงานอัยการ ศาล ราชทัณฑ์ ด้านคุ้มครองประพฤติกติ และผลจะออกมา ได้แก่ การลดอาชญากรรมในสังคม สรุปแล้วถ้าไม่มีปัจจัยเหตุ กระบวนการยุติธรรมก็จะไม่เคลื่อนไหว

1.5.1 ปัจจัยเหตุ ได้แก่ อาชญากรรม คือ การกระทำความผิดที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายที่มีโทษทางอาญาซึ่งโดยหลักและแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การกระทำความผิดที่เป็นความผิดในตนเองหรือที่เรียกว่า (mala in se) ซึ่งทุกประเทศได้บัญญัติไว้เป็นความผิดทางอาญา กับการกระทำที่โดยทั่วไปไม่มีความผิดแต่รัฐได้บัญญัติให้เป็นความผิดทางอาญาหรือที่เรียกว่า (mala prohibita) เป็นความผิดที่บางประเทศอาจบัญญัติให้เป็นความผิดทางอาญา แต่อีกบางประเทศอาจจะไม่ได้บัญญัติให้เป็นความผิดทางอาญาก็ได้ ดังนั้น ปัจจัยการกระทำความผิดนี้ อาจจะแบ่งออกเป็นความผิดที่มีความแรงกับความผิดลหุโทษซึ่งเป็นความผิดเล็กๆ น้อยๆ ก็ได้หรืออาจแบ่งเป็นความผิดที่เป็นความผิดต่อแผ่นดินซึ่งรัฐเท่านั้นจะเป็นผู้เสียหาย กับความผิดที่ยอมความกันได้ หรือความผิดต่อส่วนตัวที่เอกชนเป็นผู้เสียหาย

1.5.2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการทำงานของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเริ่มตั้งแต่ชั้นตำรวจไปจนถึงชั้นคุ้มครองประพฤติกติและราชทัณฑ์ คือ ตำรวจทำการสืบสวน สอบสวน และจับกุมผู้กระทำความผิดพนักงานอัยการสั่งคดีและฟ้องคดี ศาลยุติธรรมพิจารณาและพิพากษาคดี กรมคุ้มครองประพฤติกติคุมความประพฤติจำเลยและกรมราชทัณฑ์บังคับโทษโดยลงโทษจำเลย

1.5.3 ผล คือ การลดอาชญากรรมในสังคม เพราะผู้กระทำความผิดที่พ้นหรือออกจากกระบวนการยุติธรรมด้วยดี และจะไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำขึ้นใหม่อีก

1.6 ระบบงานยุติธรรมทางอาญา

1.6.1 โครงสร้างการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเป็นงานที่รัฐจัดให้มีขึ้นเพื่อดำเนินการกับตัวผู้กระทำความผิดทางอาญา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาจึงมีโครงสร้างในการบริหารประกอบด้วย ปัจจัยเหตุหรือปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงาน และสิ่งที่ได้ออกมาหรือผล (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 27)

1.6.2 ปัจจัยเหตุหรือสาเหตุของอาชญากรรม เนื่องจากอาชญากรรมเป็นปัจจัยเหตุหรือปัจจัยนำเข้า ในทางวิชาการถือว่าอาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่ในทุกสังคม จะต่างกันตรงที่ปริมาณและความรุนแรง อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในทั่วโลกนั้น สาเหตุของอาชญากรรมนั้นมีหลากหลายจากทัศนคติของนักอาชญาวิทยา อาจเกิดจากสภาวะทางร่างกาย สภาวะทางจิตใจ หรือสภาวะทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายอย่างรวมกัน (สุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 27)

อาชญากรรมอาจแบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ (สุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 28) ดังนี้

1. อาชญากรรมตามกฎหมาย แบ่งออกเป็นความผิดสามัญ และความผิดพิเศษ
2. อาชญากรรมตามนิยามทางสังคมวิทยา เป็นการนิยามโดยไม่ได้อาศัยหลัก

กฎหมาย เพราะเห็นว่าอาจมีความหมายที่แคบเกินไป นักสังคมวิทยาจึงได้ศึกษาอาชญากรรมโดยแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ เช่นว่าอาชญากรรมพื้นฐาน (Treadition crime) ได้แก่ ความผิดต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน, อาชญากรรมจากการประกอบอาชีพ (Occupational crime) เช่น การฉ้อโกง, อาชญากรรมที่ทำเป็นอาชีพ (Professional crime) เช่น การรับจ้างฆ่าคน การล้วงกระเป๋า การจารกรรม เป็นต้น, อาชญากรรมที่จัดทำเป็นองค์การ (Organized crime) เช่น ความผิดฐานอั้งยี่ ซ่องโจร เป็นต้น, อาชญากรรมทางการเมือง (Political crime) เช่น ฐานกบฏ ก่อการร้าย เป็นต้น, อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (Economic crime) เช่น ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ความผิดต่อเครื่องหมายการค้า และทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น, อาชญากรรมที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public order crime) เช่น การเสพสุราแล้วมีนเมาในที่สาธารณะ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ระบบงานยุติธรรมทางอาญาได้ยึดเอานิยามอาชญากรรมตามกฎหมายเป็นหลัก ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย ได้แบ่งความผิดออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ ความผิดต่อแผ่นดิน (ยอมความไม่ได้) กับความผิดต่อส่วนตัว (ยอมความได้) ซึ่งความผิดทั้ง ๒ ประเภทนี้มีผลแตกต่างกันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น การร้องทุกข์ อายุความในการฟ้อง เป็นต้น

อัจฉริยา ชูตินันท์ (2561, หน้า 41-42)⁴ กล่าวว่า ในการจำแนกอาชญากรรมตามกฎหมายนำไปสู่เนื้อหาความแตกต่างระหว่างการกระทำความผิดในตัวเอง (mala in se) กับการกระทำความผิดที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม (mala prohibita) คือ การกระทำความผิดในตัวเองเป็นความผิดที่ขัดต่อศีลธรรมของสังคมอย่างร้ายแรง เช่น ฆ่าผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ เป็นต้น ส่วนความผิดที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม เป็นความผิดที่เป็นข้อกำหนดของกฎหมายโดยแท้ มีลักษณะเป็นความผิดทางปกครอง (Administrative offense) ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรง ไม่เป็นความผิดลักษณะชั่วร้าย ไม่ขัดต่อศีลธรรม เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฯ เป็นต้น

1.6.3 ระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญา

ระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาที่เป็นสากล แบ่งออกได้เป็น ๒ ระบบใหญ่ๆ คือ ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และระบบกล่าวหา (Adversarial System) โดยที่ระบบไต่สวนนั้น ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีต และปัจจุบันก็ยังคงมีใช้ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร เช่น ประเทศฝรั่งเศสและเยอรมัน เป็นต้น โดยมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำความผิดแล้วและจะต้องหาทางพิสูจน์ว่าตนเองบริสุทธิ์” ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลที่จะดำเนินการไต่สวนในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม ส่วนระบบกล่าวหา ที่ใช้ในประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น นั้นมีข้อสันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์” เจ้าพนักงานของรัฐอันได้แก่ พนักงานสอบสวนหรือตำรวจ และพนักงานอัยการจะต้องหาพยานหลักฐานเพื่อมาพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิดและในขณะเดียวกันผู้ต้องหาหรือจำเลยก็อาจมีทนายความมาคอยช่วยเหลือตนในการต่อสู้คดีได้ โดยมีศาลยุติธรรมซึ่งวางตัวเป็นกลางเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์หลังจากได้รับฟังพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายแล้วจนได้ข้อยุติ สำหรับประเทศไทยโดยระบบกฎหมายเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร แต่กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นนับเป็นระบบกล่าวหาแต่มีผู้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้นเป็นระบบผสม โดยรวบรวมเอาสิ่งที่เป็นข้อดีของ

⁴ อัจฉริยา ชูตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, สนพ.วิญญูชน, ครั้งที่ ๓ พ.ศ.๒๕๖๑ หน้า ๔๑-๔๒

ทั้ง ๒ ระบบดังกล่าวมารวมกัน (เจมส์ ชูติวส์, อ้างในสุพจน์ สุโรจน์, ๒๕๕๘, หน้า ๒๕) ซึ่งในปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คดีค้ำมนุษย์ คดีทุจริต และในการดำเนินคดีในระบบของศาลปกครอง

เนื่องจากในระบบงานยุติธรรมทางอาญา ประกอบด้วยระบบย่อยหลายระบบและได้มีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่กันโดยชัดเจนเด็ดขาด คือ การสืบสวน สอบสวน จับกุมผู้กระทำความผิดนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ พนักงานสอบสวน ส่วนอำนาจและหน้าที่ในการฟ้องคดีการดำเนินคดีในศาลเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจหน้าที่ของศาล และอำนาจหน้าที่ในการบังคับให้เกิดการปฏิบัติตามคำพิพากษา หรือการบังคับคดีนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานศาลยุติธรรมส่วนหนึ่ง และของกรมคุมประพฤติ และกรมราชทัณฑ์อีกส่วนหนึ่ง แล้วแต่กรณี ดังนั้น ความเกี่ยวพันกันในระบบงานยุติธรรมทางอาญา เมื่อพิจารณาจากอำนาจและหน้าที่ขององค์กรหรือระบบย่อยหลายระบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนั้น Elmer H. Johnson (อ้างในสุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 29-31) ได้แบ่งระบบงานยุติธรรมทางอาญาออกเป็น 2 ระบบ คือ

1. ระบบงานควบคุมอาชญากรรม (Crime control Establishment) ได้แก่ ระบบงานบังคับใช้กฎหมาย การฟ้องร้องดำเนินคดี การต่อสู้คดี การพิจารณาพิพากษาคดี การลงโทษ การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องโทษให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี งานต่างๆ ดังกล่าวมานี้ส่วนใหญ่เป็นงานที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งต่อการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายของรัฐเป็นหลัก ดังนั้น ในระบบงานควบคุมอาชญากรรม ก็พอจะแยกออกให้เห็นได้ว่าเป็นระบบงานที่ประกอบด้วยลักษณะงานมากมายหลายอย่าง จะต้องดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นๆ โดยเฉพาะ เช่น การบังคับใช้กฎหมาย การสืบสวน สอบสวน จับกุม การฟ้องร้องดำเนินคดี การพิจารณาพิพากษาคดี การบังคับให้ปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งการปฏิบัติงานต่างๆ ตามอำนาจและหน้าที่ดังกล่าวมานี้ ต้องทำโดยหน่วยงานของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การลงโทษ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ดังกล่าวจะต้องประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา พนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่เรือนจำ พนักงานพักการลงโทษ รวมทั้งทนายความ ระบบงานยุติธรรมนี้ที่เป็นการควบคุมอาชญากรรมจึงเป็นระบบงานที่เห็นได้ชัดและเป็นระบบงานที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่เป็นประจำทุกวัน โดยมีลักษณะของระบบงานควบคุมอาชญากรรมที่สำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

- 1.1 การควบคุมอาชญากรรม หมายถึง การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม การต่อสู้กับอาชญากร ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวนี้พนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล พนักงานคุม

ประพฤติ และพนักงานราชทัณฑ์ เป็นองค์กรที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมอาชญากรรมอย่างเป็นทางการ

1.2 เทคนิคที่ใช้ในการควบคุมอาชญากรรม ได้แก่ เทคนิคของการลงโทษ การปราบปราม การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพทำได้โดยง่ายและตรงตามเป้าหมาย นอกจากนี้ในกรณีเกิดความจำเป็นรีบด่วนมักจะมีผลทำให้ตำรวจและศาลทำงานอย่างรวดเร็วเป็นพิเศษ คือ การจับกุมผู้กระทำความผิดได้เกือบจะทันที และศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีภายในสัปดาห์ที่เกิดเหตุการณ์นั้น และลงโทษจำเลยได้

1.3 การจัดรูปแบบงานตามโครงสร้างของระบบราชการประจำ คือ กิจกรรมของระบบงานยุติธรรมแต่ละระบบจะดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญของแต่ละสาขา และจะประสานงานกันโดยแบ่งเขตอำนาจและความรับผิดชอบของแต่ละระบบด้วยระเบียบข้อบังคับและกฎหมาย ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละหน่วยงานก็จะพยายามทำงานในหน้าที่ให้ประสานกันเพื่อจุดหมายปลายทางร่วมกัน

1.4 ความไม่ใกล้ชิดกับชุมชนและประชาชน เป็นลักษณะของระบบงานยุติธรรมระบบนี้โดยเฉพาะเรือนจำและทัณฑสถานต่างๆ ในต่างประเทศจะอยู่ไกลจากชุมชนและโดยทั่วไปประชาชนจะมองเห็นอาชญากรรมเป็นสิ่งผิดปกติ และงานของเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญต่างๆ มักจะได้รับการประเมินผลโดยเฉพาะจากงานที่ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ดำเนินการกับอาชญากร ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้จะยิ่งอยู่ห่างออกไปจากชุมชนยิ่งขึ้นเพราะประชาชนรู้สึกไม่ไว้วางใจในการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เหล่านี้ เพราะความเกรงกลัวต่ออำนาจที่กฎหมายให้ไว้หรือเพราะความลับในระบบราชการ

Jame F. Gilsinan อธิบายว่า ระบบงานยุติธรรมทางอาญาในระบบงานควบคุมอาชญากรรมนี้ มีตัวแบบอยู่ ๓ ตัวแบบ คือ

1. ตัวแบบควบคุมอาชญากรรม (Criminal control model) เน้นการนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีให้ได้ไม่ว่าจะใช้เทคนิคหรือวิธีการที่ถูกกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมายก็ตาม โดยเน้นไปที่ประสิทธิภาพในการจับกุมผู้กระทำความผิดและการแสวงหาพยานหลักฐานจากผู้ถูกจับกุมเพื่อลงโทษผู้ถูกจับกุมให้ได้

2. ตัวแบบกระบวนการนิติธรรม (Due process model) เน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างถูกต้องตามกฎหมายทุกขั้นตอนตั้งแต่การจับกุมไปจนถึงกระบวนการยุติธรรม โดยคุ้มครองสิทธิและให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกจับกุมมาดำเนินคดี

3. ตัวแบบควบคุมโดยฝ่ายบริหาร (Administrative control model) เน้นการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมโดยประชาชนและชุมชน โดยผู้บริหารของระบบงานยุติธรรมเป็นผู้กระทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำและฝึกอบรมการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมแก่ประชาชน

ในระบบควบคุมอาชญากรรมนี้ จะมีองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาล ก็คือ ทนายความ

2. ระบบงานย่อยของชุมชน (Criminal justice as a Community-sub system) หมายถึงหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ร่วมกับระบบงานควบคุมอาชญากรรมเป็นระบบงานยุติธรรมซึ่งก็คือ ให้หน่วยงานต่างๆ เหล่านี้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของระบบงานควบคุมอาชญากรรม คือ เป็นการป้องกันอาชญากรรมและการควบคุมอาชญากรรม มีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ

2.1 การยอมรับว่าการบริหารงานยุติธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการทำหน้าที่ควบคุมสังคมของสถาบันต่างๆ ในชุมชนทั้งหมด แนวความคิดนี้ตรงกันข้ามกับระบบงานยุติธรรมที่ทำหน้าที่ควบคุมอาชญากรรมที่ได้แยกตัวออกมาเป็นเอกเทศ ในแง่ที่เรามองเห็นระบบงานควบคุมอาชญากรรมเป็นส่วนสนับสนุนการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการที่ทำโดยครอบครัว โรงเรียน สถาบันทางศาสนา และทางสังคมอื่นๆ ซึ่งเมื่อรวมกับสถาบันทางกฎหมายต่างๆ แล้วก็จะประกอบเข้าเป็นโครงสร้างทางสังคมทั้งหมดและในฐานะเป็นระบบงานย่อย หน่วยงานยุติธรรมต่างๆ จะร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆ ที่ควบคุมสังคมรับผิดชอบในการที่จะทำให้บุคคลทุกคนหันมาเอาใจใส่กับผลประโยชน์ของสังคม

2.2 การกำหนดเป้าหมายของระบบงาน เป้าหมายของระบบงานนี้ไม่ใช่แต่เพียงการควบคุมอาชญากรรมเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมในชุมชนต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ระบบงานแบบนี้จะถือว่าการบังคับใช้กฎหมายเป็นหนทางสุดท้าย และใช้เฉพาะกับรูปแบบของพฤติกรรมที่ไม่อาจควบคุมโดยการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการได้ นอกจากนี้แนวความคิดของระบบนี้ยังชี้ว่าการบริหารงานยุติธรรมอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาอาชญากรรม เมื่อมาตรการควบคุมอาชญากรรมก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้ามหรือขัดต่ออุดมการณ์ทางวัฒนธรรมของสังคม เช่น เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมประกอบอาชญากรรมเสียเอง เป็นต้น

2.3 การรับรู้ขอบเขตของการใช้อำนาจบังคับตามกฎหมายและของเทคนิคที่ใช้ในการควบคุมอาชญากรรม เป็นลักษณะของระบบงานนี้ เพราะการบริหารงานยุติธรรมไม่อาจแก้ไขความยุ่งยากต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยพฤติกรรมเบี่ยงเบนทั้งหมดได้ในระยะยาว แนวความคิดนี้ คือ พยายามใช้การ

ควบคุมทางกฎหมายให้น้อยที่สุด ในเมื่อการควบคุมพฤติกรรมต่างๆ อย่างไม่เป็นทางการภายในชุมชน แสดงให้เห็นว่ามีประสิทธิภาพพอ

ระบบงานยุติธรรมทั้ง 2 ระบบที่กล่าวมานี้ แต่เดิมนั้นทุกประเทศจะนิยมใช้ระบบงานควบคุมอาชญากรรมเป็นหลัก ในปัจจุบันนี้ รัฐต่างๆ มีแนวโน้มที่จะเข้าไปสู่ระบบงานยุติธรรมระบบย่อยของชุมชนเพิ่มมากขึ้น

1.7 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 35-42) ดังนี้

1.7.1 ทฤษฎีที่มุ่งต่อการลงโทษ ในยุคที่มนุษย์มีความเจริญขึ้นและมีการปกครองเป็นระบบที่มีผู้ปกครอง คือผู้นำ ย่อมมีกฎหมายที่ใช้ในการปกครองบ้านเมืองโดยเฉพาะเพื่อการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีความสงบเป็นระเบียบเรียบร้อย หากเมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้ปกครองหรือรัฐก็จะมีมาตรการในการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน อันแสดงให้เห็นถึงปฏิกิริยาของสังคมที่มุ่งต่อการลงโทษและก่อให้เกิดรูปแบบของการลงโทษและวิธีการลงโทษต่างๆ กัน ปฏิกิริยาที่มุ่งต่อการลงโทษดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดทฤษฎีการลงโทษเป็น ๒ ทฤษฎีด้วยกัน คือ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้น และทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้งหรือป้องกันอาชญากรรม

1.7.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution) เป็นทฤษฎีที่มีความเก่าแก่ที่สุด และอาจแยกออกจากทฤษฎีย่อยได้เป็น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีสัญชาตญาณ และทฤษฎีผู้กระทำความผิดสมควรถูกลงโทษ ดังนี้

1) **ทฤษฎีสัญชาตญาณ (Instinct Theory)** การลงโทษผู้กระทำความผิดถือได้ว่าเป็นการแสดงออกของสัญชาตญาณของคนในสังคม เพื่อเป็นการแก้แค้นหรือเป็นการทดแทนการกระทำความผิด การลงโทษมีลักษณะเป็นแบบตาต่อตาฟันต่อฟัน อย่างไรก็ตามการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นทดแทนตามทฤษฎีสัญชาตญาณนี้ปัจจุบันยังคงมีใช้อยู่แต่ว่าวิธีการลงโทษจะไม่มี ความรุนแรงหรือโหดร้ายอย่างเช่นในอดีต

2) **ทฤษฎีผู้กระทำความผิดสมควรถูกลงโทษ (Just Desert Theory)** เป็นทฤษฎีการลงโทษที่ไม่มีวัตถุประสงค์ใดๆ ทั้งสิ้น อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ปรัชญาเมธีชาวเยอรมัน เป็นผู้นำของสำนักการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนยุคใหม่ กล่าวว่า “การลงโทษไม่ใช่เป็นเครื่องมือเพื่อส่งเสริมความดี ไม่ว่าจะนำไปเพื่อผู้กระทำความผิดหรือเพื่อสังคม แต่จะต้องลงโทษเพียงเพราะว่าบุคคลนั้นได้ประกอบอาชญากรรม การที่ผู้กระทำความผิดสมควรจะต้องถูกลงโทษเนื่องจากว่าเขาได้

กระทำความผิดและโทษที่จะลงแก่ตัวผู้กระทำความผิดก็เป็นการกระทำเช่นเดียวกันกับที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำต่อผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดความทุกข์ทรมานพอกันกับที่ผู้เสียหายได้รับ”

สรุปแล้วนักทฤษฎีลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ไม่ได้ให้ความสนใจต่ออนาคตของผู้กระทำความผิดหรือของสังคม แต่ให้ความสนใจเฉพาะพฤติกรรมหรือการกระทำในอดีตของผู้กระทำความผิดเท่านั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นสังคมจึงมีปฏิกิริยาต่อผู้กระทำความผิดในเชิงแก้แค้นทดแทนและเนื่องจากผู้กระทำความผิดสมควรจะถูกต้องถูกลงโทษอีกอย่างหนึ่ง การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ในยุคแรกมักจะเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดที่รุนแรงที่สุดและกระบวนการยุติธรรมไม่มีแบบแผนชัดเจนแน่นอน โดยส่วนมากจะเป็นไปตามความพอใจของผู้มีอำนาจลงโทษซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมครั้งที่ 1 ในทวีปยุโรปช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 คือ การลงโทษเริ่มมองไปถึงอนาคตของผู้กระทำความผิดและสังคมทั้งเพื่อประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดเองและต่อสังคม โดยมุ่งต่อการยับยั้งอาชญากรรม การป้องกันอาชญากรรม และการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิด อาจเรียกว่า “ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์” (Utilitarian Theory of Punishment) หรือ “ทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้ง”

1.7.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้ง (Restraint) นักปรัชญาและนักกฎหมายในยุโรป เช่น ซีซาร์ เบ็กคาเรีย เจเรมี เบนธัม ซึ่งเป็นผู้นำของสำนักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาสำนักคลาสสิกและนีโอ-คลาสสิก ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอาชญากรรมและการลงโทษผู้กระทำความผิดขึ้นมาใหม่ โดยในด้านอาชญากรรมนั้นนักปรัชญาและนักกฎหมายเหล่านี้เชื่อว่า ผู้กระทำความผิดได้กระทำโดยมีเจตนาเพื่อแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ ดังนั้น รัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองควรจะบัญญัติกฎหมายไว้ให้ชัดเจนว่าการกระทำอะไรเป็นความผิดและมีโทษบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งเพื่อให้บุคคลทุกคนในสังคมได้รับทราบและเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้แล้วเช่นนี้ หากมีผู้ที่ฝ่าฝืนก็จะต้องมีความผิดและต้องรับโทษตามกฎหมายดังกล่าว ส่วนในด้านการลงโทษนั้น นักปรัชญาและนักกฎหมายเหล่านี้เสนอให้การลงโทษนั้นจะต้องเหมาะสมกับความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการนำโทษจำคุกมาใช้แทนการลงโทษแบบอื่น เช่น เนรเทศ ทรมานร่างกาย ประหารชีวิต เป็นต้น โดยเน้นไปที่วัตถุประสงค์ของการลงโทษ คือ เพื่อยับยั้ง เพื่อกันป้องกัน และเพื่อการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิด การลงโทษที่จะได้รับผลดังกล่าวนี้จะต้องเป็นการกระทำอย่างรวดเร็ว แน่นนอน มีเอกภาพ และเหมาะสมกับความผิด อันจะทำให้บรรลู่วัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้

ดังนั้น โดยหลักแล้วจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบกฎหมายที่มีเหตุผลและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ทุกคนในสังคมได้รับการปฏิบัติจากรัฐหรือผู้ปกครองอย่างเสมอภาคกัน โดยไม่

คำนึงถึงฐานะทางสังคมหรืออื่นๆ และลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรม โดยนำโทษจำคุกมาใช้แทนโทษที่หนักสถานอื่น ดังนั้น การลงโทษตามแนวความคิดทฤษฎีนี้จึงเป็นที่แพร่หลายอยู่ในทั้งอดีตและปัจจุบัน จากแนวความคิดนี้จึงเกิดทฤษฎีข่มขู่ ข่มขู่ หรือป้องปรามอาชญากรรม (Deterrence Theory) (สุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 37) แบ่งออกเป็น 3 ทฤษฎีย่อย ดังนี้

ก) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือป้องปรามอาชญากรรม เห็นว่า การลงโทษจะทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นเกิดการเข็ดหลาบ และทำให้ผู้อื่นไม่กล้าจะกระทำความผิด เพราะกลัวจะถูกลงโทษ แบ่งออกได้เป็นทฤษฎีข่มขู่เฉพาะราย ทฤษฎีข่มขู่โดยทั่วไป และทฤษฎีข่มขู่ในระยะยาว

ในการลงโทษเพื่อข่มขู่ตามทฤษฎีข่มขู่เฉพาะรายนี้ การลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกน่าจะเป็นการเพียงพอที่จะข่มขู่ให้ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ มิให้กลับมาประกอบอาชญากรรมอีก ซึ่งผู้พิพากษาในประเทศอังกฤษได้ใช้วิธีการลงโทษจำคุกระยะสั้นแก่ผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกโดยเฉพาะ ลอร์ด แอล เจ เลน ได้เคยกล่าวว่า “ผู้พิพากษาควรจะชื่นชมยินดีที่เรือนจำส่วนมากแออัดยัดเยียดและทำให้การลงโทษจำคุกเป็นประสบการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาและไม่พึงประสงค์” ตามทฤษฎีนี้เป็นการข่มขู่ตัวผู้กระทำความผิดไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกต่อไป เพราะกลัวว่าจะต้องถูกลงโทษ

การลงโทษเพื่อข่มขู่ตามทฤษฎีข่มขู่โดยทั่วไป เป็นการลงโทษที่ประสงค์ที่จะข่มขู่บุคคลอื่นไม่ให้ประกอบอาชญากรรม ตามทัศนะของ เบนเนธัม การลงโทษเพื่อข่มขู่คนทั่วไปเป็นเรื่องที่สำคัญมากและการลงโทษจะต้องทำอย่างเปิดเผยและรุนแรงตามโทษของความผิดและเป็นเหตุผลที่ศาลมักจะใช้เสมอ ผู้พิพากษาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เคยกล่าวกับจำเลยรายหนึ่งว่า “การที่จำเลยถูกลงโทษประหารชีวิตไม่ใช่เพราะขโมยแกะ แต่เป็นเพราะไม่ต้องการให้คนอื่นขโมยแกะ”

และการลงโทษตามทฤษฎีข่มขู่ในระยะยาว มีข้อสันนิษฐานว่าการจำคุกระยะยาวนั้นจะช่วยรักษามรดกฐานความประพฤติของประชาชนในสังคมและขณะเดียวกันก็เน้นการให้การศึกษาแก่ผู้ต้องโทษด้วย ตามทัศนะของ เซอร์ เจมส์ สตีเฟน การจำคุกระยะยาวเป็นการให้การศึกษาทางศีลธรรมทั้งแก่ผู้กระทำความผิดและแก่ผู้อื่น

ข) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรม เป็นการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีกต่อไป อาจเป็นการลงโทษขั้นสูงสุดถึงประหารชีวิตก็ได้ อันเป็นการป้องกันอาชญากรรมอย่างถาวรหรือการลงโทษจำคุกหรือกักขังอันเป็นการป้องกันอาชญากรรมอย่างชั่วคราวซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสกระทำความผิดในชุมชน

ได้เป็นการชั่วคราวตลอดเวลาที่ถูกจำคุกหรือกักขัง โดยไม่มีกิจกรรมเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนานิสัยหรือฝึกอาชีพ คงเป็นเพียงการจำกัดอิสรภาพเน้นการควบคุมและการรักษาความปลอดภัยเป็นหลัก

ค) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิด การลงโทษโดยการแก้ไขปรับปรุงมีองค์ประกอบ 2 ข้อด้วยกัน คือ (1) การแก้ไขปรับปรุงอาจเกิดจากการลงโทษโดยตรงทำให้สำนึกผิดและเข็ดหลาบ และ (2) การแก้ไขปรับปรุงเป็นส่วนที่สืบเนื่องมาจากการกระทำนั้น เช่น การให้ทำงานหนัก การขังเดี่ยว การรักษาความเงียบ เป็นต้น เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกจากการใช้เรือนจำโดยการนำการขังเดี่ยว และการให้นักโทษพิจารณาความผิดของตนเองจนเกิดความรู้สึกสำนึกในความผิด (penitence) ตามหลักของคริสต์ศาสนา นักโทษไม่มีโอกาสพบปะกับนักโทษคนอื่นเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้นักโทษได้คบหาสมาคมกันทั้งในขณะที่ต้องโทษและเมื่อพ้นโทษไปแล้ว

อย่างไรก็ดีการลงโทษจำคุกตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ รองศาสตราจารย์ สุพจน์ สุโรจน์ เห็นด้วยกับทัศนะของ ลาร์มา ที เอ็ม (Lama T. Empay) ที่เห็นว่ายังมีความบกพร่องหลายประการ คือ

ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงปฏิภยาต่ออาชญากรอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างยุติธรรม เพราะผู้กระทำความผิดถูกจับได้เป็นบางคนและฝ่ายนิติบัญญัติก็ไม่สามารถจะออกกฎหมายเพื่อบังคับให้ศาลหรือเจ้าหน้าที่เรือนจำปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแต่ละคนได้เหมือนแพทย์ให้ยาแก่ผู้ป่วย ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะเป็นกระบวนการที่ไม่ยืดหยุ่นในการปฏิบัติต่อปัญหาที่ซับซ้อน อันเป็นลักษณะของอาชญากรรมและผู้กระทำความผิด และผลของการจำคุกไม่เป็นการยับยั้งแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดดังที่ปรารถนากัน ปริมาณและชนิดของอาชญากรรมก็ไม่ได้ลดลง โดยเฉพาะกรณีจำคุกกระยะยาวหรือการจำคุกผู้กระทำความผิดซ้ำ ผู้ทำความผิดที่พ้นโทษไปแล้วมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดอีกยิ่งกว่านั้นการลงโทษโดยการจำคุกโดยทั่วไปไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับผู้กระทำความผิด เช่น พวกติดยาเสพติด พวกผิดปกติทางเพศ พวกบกพร่องทางสติปัญญาหรือผู้วิกลจริต และจำนวนของผู้ต้องโทษยังคงเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อยๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากเรือนจำที่คับแคบทำให้ผู้ต้องขังอยู่กันอย่างแออัดขัดเยียดผลที่ติดตามมาจึงไม่ใช่คำถามที่ว่า การจำคุกเป็นวิธีการลงโทษที่มีมนุษยธรรมหรือไม่ แต่เป็นคำถามเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการใช้การลงโทษโดยการจำคุก ซึ่งนับวันจะมีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นจนสังคมไม่อาจจะยอมรับภาระได้

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ และต่อเนื่องถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ วิธีการลงโทษแบบแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีของสำนักคลาสสิก

จึงเริ่มเสื่อมความนิยมลงและก่อให้เกิดการปฏิรูปในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นครั้งที่ ๒ ซึ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษผู้กระทำความผิด

1.7.4 ทฤษฎีที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟู (Reintegration Theory) แยกออกเป็น 2 ทฤษฎี

ย่อย คือ

1) *ทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟู* โดยเจ้าพนักงาน เนื่องจากปฏิกิริยาที่มุ่งต่อการลงโทษอันเป็นที่มาของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้ผลในการลดอาชญากรรมในสังคม และทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้งอาชญากรรมซึ่งเป็นการปฏิรูปการลงโทษจากการแก้แค้นและทดแทน มาเป็นการลงโทษแบบมีมนุษยธรรมและใช้การลงโทษจำคุกแทนการลงโทษเนรเทศ ประหารชีวิต หรือทรมานร่างกาย อันเป็นไปตามแนวคิดและทฤษฎีของสำนักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาสำนักคลาสสิก และต่อมาในสมัยสำนักอาชญาวิทยาสำนักนีโอ-คลาสสิกซึ่งยังคงหลักการและทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้งอาชญากรรมไว้แต่ก็ได้มีมาตรการผ่อนคลายเป็นการคำนึงถึงเหตุยกเว้นความผิด เหตุยกเว้นโทษ เหตุลดหย่อนผ่อนโทษด้วย ในยุคของสำนักนีโอ-คลาสสิกได้มีการพัฒนาระบบงานตำรวจให้ทันสมัยขึ้นในประเทศอังกฤษและมีการพัฒนาระบบเรือนจำมากขึ้น ถึงกระนั้นก็ตามการลงโทษเพื่อปรับปรุงผู้กระทำความผิดก็ยังไม่ได้ผลในการที่จะยับยั้งหรือลดอาชญากรรม เพราะผู้ที่พ้นโทษไปแล้วจำนวนมากได้หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก และการลงโทษก็ไม่สามารถที่จะยับยั้งบุคคลอื่นในสังคมมิให้ประกอบอาชญากรรม เนื่องจากปรากฏว่ามีอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้นจึงเกิดมีการปฏิรูปในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดขึ้นเป็นครั้งที่ 2 เป็นเหตุกระตุ้นให้เกิดการปฏิรูป อีกประการหนึ่ง คือ ความก้าวหน้าของ “ทฤษฎีจิตวิทยา” ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และสังคมศาสตร์แขนงต่างๆ เช่นว่า “อาชญากรรมมิใช่การกระทำโดยเจตนาฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคมเสมอไป และอาจเป็นการปฏิกิริยาสนองตอบโดยไร้สำนึกต่อปัญหาส่วนบุคคล ผู้กระทำความผิดอาจเป็นคนเจ็บป่วยมากกว่าจะเป็นคนชั่วร้าย การฝ่าฝืนกฎหมายน่าจะเป็นการเจ็บป่วยมากกว่าการเจตนากระทำความผิดอย่างแท้จริง” ในส่วนของสังคมศาสตร์สาขาต่างๆ ก็ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของกระบวนการการเรียนรู้ อิทธิพลของวัฒนธรรมย่อย สภาพของชนชั้น เชื่อชาติว่าเป็นเหตุที่มาของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายมากกว่าการจงใจกระทำความผิด ผลก็คือว่ามีแนวโน้มที่จะมองผู้กระทำความผิดว่าเป็นผู้ถูกเอาเปรียบในสังคมหรือผู้อ่อนด้อยกว่า ซึ่งมีสาเหตุมาจากความบกพร่องทางกายและทางจิต แนวความคิดดังกล่าวนี้โดยส่วนใหญ่เชื่อว่ามีที่มาจาก การเกิดขึ้นของสำนักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาสำนักโบซิดิฟ ซึ่งมี ชิซาร์ ลอมโบโซ เป็นผู้นำ และสำนักป้องกันสังคม ซึ่งมี ฟิลิปโป มาติกา และ มาร์ค แอนด์เชลล์ เป็นผู้นำ เนื่องจากทั้ง 2 สำนักนี้เห็นว่า อาชญากรรมมิใช่เป็นการกระทำโดยเจตนา การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงควรเน้นที่

การแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษและต้องการผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพเฉพาะทางมาแก้ไขปัญหา ดังกล่าว การเน้นไปที่การแก้ไขฟื้นฟูก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2 ประการ คือ ศาลมีคำพิพากษาไม่แน่นอนตายตัว และการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างบุคคลต่างๆ ที่จะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด

ก่อนการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 2 นี้ ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกกำหนดชะตาชีวิตทันทีที่พบว่าได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง ศาลจะเป็นผู้กำหนดโทษตามกฎหมาย ถ้าศาลจะพิพากษาลงโทษจำคุก ศาลก็จะกำหนดระยะเวลาจำคุกไว้ตายตัวแน่นอนและยังอาจกำหนดเงื่อนไขที่จะใช้ในการลงโทษจำคุกด้วย แต่เมื่อมีการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 2 แล้ว กฎหมายยอมให้ศาลรอกำหนดโทษได้จนกว่าจะมีการทำรายงานประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยพร้อมทั้งความเห็นและข้อเสนอแนะต่อศาล โดยพนักงานคุมประพฤติ จิตแพทย์ และบุคลากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องก็จะกลายมาเป็นที่ปรึกษาของศาล ความรับผิดชอบในการตัดสินใจจึงได้แบ่งแยกออกไปไม่เฉพาะระหว่างบุคคลที่ทำงานใกล้ชิดกับศาล แต่ยังได้แบ่งไปให้บุคลากรของหน่วยงานอื่นๆ เช่น ราชทัณฑ์ในทุกระดับด้วย คำพิพากษาจึงกำหนดโทษที่ไม่ตายตัวแน่นอนได้ถูกนำมาใช้เพื่อให้หน่วยงานราชการสามารถกำหนดชะตาชีวิตของผู้กระทำความผิดโดยผ่านกระบวนการจำแนกประเภทและแก้ไขฟื้นฟูได้

ในส่วนระบบงานราชทัณฑ์ ได้มีการเพิ่มโครงการแก้ไขฟื้นฟูพิเศษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในสถานแก้ไขฟื้นฟูในการจัดสร้างเรือนจำความมั่นคงสูง ความมั่นคงปานกลาง และความมั่นคงต่ำ ตลอดจนค่ายต่างๆ สถานประกอบการเกษตร เพื่อแก้ไขผู้กระทำความผิดประเภทต่างๆ เช่น เด็กและเยาวชน ผู้ติดยาเสพติด ผู้กระทำความผิดทางเพศ อาชญากรติดนิสัย เป็นต้น ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทุกราวจะต้องใช้การให้คำปรึกษาแนะนำให้การเยียวยาทางจิตและการรักษาด้วยยาตลอดจนการสอนวิชาการและการฝึกอบรมวิชาชีพแก่ผู้กระทำความผิดด้วย ส่งผลที่ตามมาคือมีบทบาทพิเศษสำหรับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เช่น การเป็นผู้บริหาร การเป็นผู้ดูแลรักษาเลี้ยงดูการเป็นผู้ควบคุม การเป็นผู้แก้ไขเยียวยา การเป็นผู้ให้การศึกษา เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นหลังจากการรับตัวผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำแล้ว หากผู้กระทำความผิดได้มีการประพฤติปฏิบัติตนดีก็จะได้รับการพิจารณาพักโทษ โดยคณะกรรมการพักการลงโทษ และพนักงานพักการลงโทษ ดังนั้น ในการปฏิรูปในยุคที่ ๒ นี้ หน่วยงานราชทัณฑ์ได้มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลมากกว่าเน้นที่จะมุ่งไปที่ความผิดของผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียว แต่หลักฐานข้อมูลที่รวบรวมได้หลังการปฏิรูปในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดด้วยการแก้ไขฟื้นฟู กลับเหมือนจะมีประสิทธิภาพน้อย แม้จะมี

มนุษยธรรมมากกว่ารูปแบบการลงโทษแบบที่มีมาก่อนนั้นแต่อัตราอาชญากรรมในสังคมยังคงสูงอยู่ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคลเท่าที่มีข้อมูลก็ยังไม่ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ข้อมูลบางประการแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างต่างๆ ของหน่วยงานราชการทำให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกจำคุกมีทักษะทางอาชีพและการศึกษาเพิ่มมากขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงทางเจตคติไปในทางที่ดีขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงไปทางที่ดีขึ้นของผู้กระทำความผิดเหล่านี้ ก็มิได้มีการถ่ายทอดไปสู่ประชาชนและชุมชนให้รับทราบ อันเป็นเหตุให้ประชาชนและชุมชนไม่ยอมรับผู้กระทำความผิดกลับคืนเมื่อพ้นโทษไปแล้ว ดังนั้น จึงทำให้การปรับตัวของผู้กระทำความผิดเข้ากับชุมชนเป็นไปอย่างยากลำบากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งเน้นการแก้ไขเป็นรายบุคคลทั้งในสถานที่ควบคุมอยู่ใน(เรือนจำ) และในชุมชน (มาตรการพักการลงโทษและการคุมความประพฤติ) โดยมีบุคลากรแขนงต่างๆ เข้าไปช่วยในการแก้ไขฟื้นฟู ที่ใช้มาตั้งแต่การปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดด้วยการลงโทษครั้งที่ ๒ นี้ ยังไม่ได้ผลในการลดอาชญากรรมเท่าที่ควร เพราะผู้กระทำความผิดจำนวนมากไม่น้อยแก้ไขฟื้นฟูไม่ได้ และยังคงกระทำความผิดซ้ำอีกเมื่อพ้นโทษไปแล้ว

2) ทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูโดยให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมกับเจ้าพนักงาน เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นมาจากการปฏิรูปครั้งที่ 3 มีแนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพราะ ความล้มเหลวในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดด้วยการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยเจ้าพนักงานของรัฐเพียงอย่างเดียวนั้น ไม่ได้ผลในการลดอาชญากรรมในสังคมจึงเป็นสาเหตุที่จะต้องมีการปฏิรูปครั้งที่ 3 ทั้งแนวความคิดที่ว่าระบบงานยุติธรรมเป็นระบบงานย่อยของชุมชน จึงต้องทำงานให้ประสานสอดคล้องกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมตลอดจนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และอีกแนวความคิดหนึ่งคือ ในระบอบประชาธิปไตยประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐด้วย เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เจ้าพนักงานของรัฐไม่อาจกระทำได้โดยลำพัง เช่น การป้องกันปราบปรามอาชญากรรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี เป็นต้น ในด้านเศรษฐกิจย่อมมีการร่วมมือกันในระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อจะให้ผลดีประชาชนและชุมชนที่ผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษไปแล้วจะกลับไปอยู่ด้วย จะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยยินดีรับตัวผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษไปแล้วกลับคืน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดดังกล่าวมีงานทำ และมีหน้าที่เช่นเดียวกับสมาชิกของชุมชนอื่นๆ โดยประสานความร่วมมือกับเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น พนักงานคุมประพฤติ พนักงานพักโทษ เป็นต้น

1.8 อุดมการณ์ในงานยุติธรรมทางอาญา

ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะระบบงานยุติธรรมจะเป็นระบบใดหรือรูปแบบใด ระบบงานและเจ้าหน้าที่จะต้องมีอุดมการณ์หรือทัศนคติ (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 44-46) กล่าวสรุปรวมได้ ดังนี้

1.8.1 อุดมการณ์ที่มุ่งต่อการลงโทษ (Punitive Ideology) เน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยยึดหลักการลงโทษเป็นหลักสำคัญ อุดมการณ์นี้มีที่มาจากปรัชญาและทฤษฎีของนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิก หลักการและวิธีการลงโทษที่สำนักคลาสสิกเสนอถูกนำไปใช้และปรากฏในกฎหมายอาญาของประเทศต่างๆ ในยุโรป เช่น ในฝรั่งเศส ทำให้การลงโทษมีความรุนแรงเพราะศาลไม่มีโอกาสใช้ดุลพินิจในการลงโทษ เนื่องจากความผิดแต่ละความผิดกฎหมายได้กำหนดโทษไว้ตายตัวแน่นอน เป็นต้น ต่อมาเมื่อถึงยุคนักอาชญาวิทยาสำนักนีโอ-คลาสสิก ได้มีแนวคิดที่จะลดหย่อนผ่อนปรนในหลักการลงโทษโดยเคร่งครัดลงโดยให้ศาลใช้ดุลพินิจมากขึ้น สำหรับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ต้องโทษจำคุกใช้ระบบขังเดี่ยวและให้ผู้นอนเดี่ยวเจียบๆ เพื่อจะได้ใช้เวลาทบทวนความคิดที่ได้กระทำมาเป็นหลักนั้น มุ่งต่อผล ๒ ประการ คือ ยับยั้งและปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิดโดยผ่านวิธีการดังกล่าว ส่วนการให้ทำงานเป็นเพียงเพื่อมิให้ผู้ต้องโทษมีเวลาว่าง มากกว่าจะส่งเสริมการฝึกวิชาชีพ เจ้าหน้าที่จึงเพียงแต่คอยควบคุมดูแลผู้ต้องโทษไม่ให้หลบหนีเท่านั้นเอง อุดมการณ์มุ่งต่อการลงโทษนี้ก่อให้เกิดรูปแบบในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบลงโทษเพื่อปรับปรุง (Reformation model) และรูปแบบปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างเป็นธรรมในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม (Justice model)

1.8.2 อุดมการณ์ที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Ideology) มีที่มาจากทฤษฎีของนักอาชญาวิทยาสำนักโพซิทิฟ ที่ไม่ได้เน้นการลงโทษแต่เน้นไปที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดศึกษาถึงสาเหตุของการกระทำความผิดโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เมื่อพบสาเหตุแล้วไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางจิต ทางสังคม หรือทางสิ่งแวดล้อม ก็จะทำให้แก้ไขตรงสาเหตุตรงนั้น เพราะผู้ที่ถูกจับกุมมาดำเนินคดีจนกระทั่งศาลพิพากษาให้ใช้มาตรการใดแล้วไม่ว่าจะเป็นการคุมความประพฤติหรือจำคุกผู้กระทำความผิดนั้นควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยวิธีการแก้ไขเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มเพื่อให้ตนเป็นคนดีให้ได้ มีรูปแบบการแก้ไขฟื้นฟู ดังนี้

1) การแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคล (Individual rehabilitation) เน้นไปที่การพัฒนาและการปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิดเพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ และไม่ประกอบอาชญากรรม

อีก วิธีการแก้ไขเป็นรายบุคคลมีมากมายหลายวิธี เช่น การให้คำแนะนำปรึกษาทางจิต การให้คำปรึกษา แนะนำอาชีพ การอบรมศีลธรรม เป็นต้น โดยส่วนมากแล้วจะอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้แก้ไขและผู้รับการแก้ไขแบบตัวต่อตัว

2) การแก้ไขเป็นรายกลุ่ม (Group rehabilitation) นักอาชญาวิทยาบางส่วนมองว่าปัญหาอาชญากรรมเกิดจากอิทธิพลของกลุ่มหรือเพื่อนร่วมรุ่นตามลักษณะของวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มนั้น การใช้กลุ่มดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการแก้ไขน่าจะได้ผลดีโดยการแสวงหาความช่วยเหลือจากกลุ่มเพื่อนที่สนับสนุนพฤติกรรมที่สังคมต้องการ เช่น ผู้ติดสุราเรื้อรังที่เลิกได้แล้ว ในที่สุดอิทธิพลของกลุ่มก็ทำให้เลิกสุราได้เช่นกัน หรือใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด เช่น ในกลุ่มปฏิสัมพันธ์ที่มีผู้นำและจากการปฏิบัติต่อกัน ในกลุ่มดังกล่าวนี้ผู้กระทำความผิดก็จะเข้าใจได้ตลอดจนเกิดทัศนคติที่ดีและกลับตัวเป็นคนดีได้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีการแก้ไขฟื้นฟู เมื่อได้ทำถึงที่สุดแล้วหากยังไม่อาจแก้ไขได้ การกำจัดออกไปจากสังคมก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน แต่ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นการลงโทษ

3) อุดมการณ์ที่มุ่งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม (Community Integration Ideology) มีที่มาจากทฤษฎีของนักอาชญาวิทยาสำนักป้องกันสังคมและปรัชญาที่มุ่งต่อการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม คือ การที่คนกระทำความผิดส่วนหนึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของสังคมและสิ่งแวดล้อมในสังคมและเมื่อผู้กระทำความผิดพ้นไปจากกระบวนการยุติธรรม ก็จะต้องกลับไปสู่สังคมและสิ่งแวดล้อมเดิมอีก เพราะฉะนั้นชุมชนและสังคมจึงควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีด้วย และเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันแล้วว่าถ้าประชาชนในชุมชนไม่ได้ให้ความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ตลอดจนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การกระทำต่างๆ ดังกล่าวคงจะบรรลุผลสำเร็จได้ยาก บทบาทของประชาชน ชุมชน ที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน เช่น การเป็นสมาชิกป้องกันอาชญากรรม สมาชิกบรรเทาสาธารณภัย สมาชิกชุมชนสัมพันธ์ สมาชิกอาสาสมัครคุมประพฤติ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน เป็นต้น

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การยอมรับผู้ที่พ้นโทษกลับคืนสู่ชุมชนโดยการรับเข้าทำงานและให้มีหน้าที่ต่างๆ ในชุมชนเช่นเดียวกับบุคคลอื่นเพื่อจะไม่ให้เกิดความแบ่งแยกหรือแยกตัวออกจากสังคมอีก อุดมการณ์นี้จะมีใช้มากในประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย และเกิดเป็นรูปแบบการปฏิบัติขึ้นมาใหม่ คือ รูปแบบการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reintegration Theory) ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และกระบวนการยุติธรรมชุมชนอยู่ในกรอบของทฤษฎีนี้

2. กระบวนการยุติธรรมทางเลือก

2.1 ความหมายกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (alternative justice) หมายถึง กระบวนการหรือมาตรการใดๆ ที่ใช้สำหรับแสวงหาความยุติธรรมที่มีรูปแบบการปฏิบัตินอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งหากมองในบริบทของคดีอาญาแล้ว กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในคดีอาญา จึงมิใช่การฟ้องร้องคดีต่อศาลเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามระบบการดำเนินคดีอาญาอย่างเป็นทางการทั่วไปเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดโทษหรือมาตรการใดๆ ที่เหมาะสมอื่นๆ มาเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความยุติธรรมตามทัศนคติของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน โดยกระบวนการหรือมาตรการใดๆ เหล่านี้จะต้องสามารถนำมาให้เจ้าหน้าที่ คู่ความ และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เลือกใช้ปฏิบัติ กล่าวคือจะต้องมีกระบวนการหลักที่ใช้สำหรับคดีโดยทั่วไป แต่หากคดีใดเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดก็สามารถนำเอากระบวนการหรือมาตรการอื่นๆ ที่เหมาะสมมาใช้ในการแสวงหาความยุติธรรมนั้น (สุทธิพล ทวีชัยการ, หน้า ๘)⁵ โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ การระงับข้อพิพาท และการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

2.2 การระงับข้อพิพาท

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนย่อมจะต้องมีความขัดแย้งจนเกิดเป็นข้อพิพาทขึ้น หรือจนเกิดเป็นอาชญากรรม ปัจจุบันมีข้อพิพาททั้งทางแพ่งและทางอาญาเกิดขึ้นมากมายจนเกิดเป็นวิกฤต ที่เรียกว่า “คดีล้นศาล และผู้ต้องขังล้นเรือนจำ” การระงับข้อพิพาทจึงเป็นการลดปริมาณคดีเข้ามาสู่ศาล เป็นการลดค่าใช้จ่ายของคู่พิพาท และเป็นการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในระหว่างคู่พิพาทและชุมชน โดยบุคลากรในชุมชน และเป็นการแก้ไขปัญหาคดีพิพาทและอาชญากรรมที่ไม่ร้ายแรง ก่อให้เกิดความสันติสุขสงบสุขในชุมชน การระงับข้อพิพาทนั้นสามารถกระทำได้โดยเอกชนและโดยเจ้าพนักงานของรัฐ (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 48-49) ดังนี้

⁵ สุทธิพล ทวีชัยการ, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, มปป., หน้า ๙ ที่ ๙

2.2.1 การระงับข้อพิพาทโดยเอกชน มี ๕ วิธี ดังต่อไปนี้

1) *Go-Between* ได้แก่ การเจรจาโดยบุคคลภายนอกกับคู่พิพาทต่างกรรมต่างวาระกัน โดยคู่พิพาทไม่ต้องพบปะกัน และเมื่อคู่พิพาทตกลงปรองดองกันโดยผ่านบุคคลภายนอกแล้ว ข้อพิพาทก็เป็นอันระงับ

2) *Negotiation* ได้แก่ การเจรจาต่อรองกันระหว่างคู่พิพาทหรือ โดยผู้แทนของผู้พิพาท เพื่อระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

3) *Conciliation* ได้แก่ การประนอมข้อพิพาท ตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๕๐ ถึง มาตรา ๘๕๒ ซึ่งเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างคู่กรณี เมื่อตกลงกันได้แล้วข้อพิพาทระงับ

4) *Mediation* ได้แก่ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคนกลางที่คู่พิพาทเคารพนับถือ เป็น ผู้ไกล่เกลี่ยทั้งในคดีแพ่งและในคดีอาญา และเมื่อคู่กรณียอมตามที่ได้มีการไกล่เกลี่ยกัน ข้อพิพาทก็เป็นอันระงับไป

5) *Arbitration* โดยการอนุญาโตตุลาการ ซึ่งเป็นสัญญาที่คู่กรณีได้ตกลงกันตั้งบุคคลที่เป็นกลางคนเดียวหรือหลายคนซึ่งเรียกว่า อนุญาโตตุลาการ เป็นผู้ตัดสินปัญหาข้อพิพาทให้ การใช้ออนุญาโตตุลาการนี้ใช้เฉพาะคดีแพ่งเท่านั้น

การระงับข้อพิพาททั้ง ๕ วิธีดังกล่าวมาเป็นการระงับข้อพิพาทโดยไม่ต้องนำคดีเข้าสู่ศาล และที่ใช้กันอยู่มาก ได้แก่ การเจรจาต่อรอง การประนอมข้อพิพาท การไกล่เกลี่ยคดี และการอนุญาโตตุลาการ

2.2.2 การระงับข้อพิพาทโดยเจ้าพนักงาน

1) โดยเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 และ 38 ในคดีอาญาที่มีโทษปรับ เช่น เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการเปรียบเทียบปรับและผู้ต้องหาชำระค่าปรับคดีอาญายอมเป็นอันระงับไป

2) โดยเจ้าพนักงานปกครอง ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2457 ได้ให้อำนาจ “นายอำเภอ” เปรียบเทียบปรับคดีแพ่งเล็กๆ น้อยๆ ได้ “คณะกรรมการหมู่บ้าน” สามารถทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประชาชนในหมู่บ้านได้ พระราชบัญญัติราชการบริหารแผ่นดิน พ.ศ. 2535 ให้อำนาจ “นายอำเภอ” ไกล่เกลี่ยหรือจัดให้มีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งเป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวกับที่ดินมรดก และข้อพิพาททางแพ่งอื่นๆ ที่เกิดในเขตอำเภอของตน และข้อพิพาททางอาญาโดยเฉพาะคดีความผิดต่อส่วนตัว และมีใช้ความผิดเกี่ยวกับเพศ

ดังนั้น เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นทั้งทางแพ่งและทางอาญา หากคู่พิพาทยินยอมให้ใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคู่พิพาทแต่ละฝ่ายสามารถเลือกบุคคลจากบัญชีรายชื่อที่นายอำเภอเสนอและคณะกรรมการจังหวัดเห็นชอบฝ่ายละ 1 คน โดยมีนายอำเภอหรืออัยการจังหวัดหรือปลัดอำเภอที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานเพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท เมื่อคู่พิพาทตกลงกันได้และปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วน ข้อพิพาทหรือคดีอาญาดังกล่าวยอมเป็นอันระงับไป

3) โดยพนักงานอัยการ ตามที่สำนักงานอัยการสูงสุดมีโครงการระงับข้อพิพาทแก่ประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ

4) โดยเจ้าพนักงานกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม มีโครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแก่ประชาชนในชุมชน

2.3 การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เนื่องจากอาชญากรรมได้เกิดขึ้นมากมายในประเทศต่างๆ มีผลทำให้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเป็นจำนวนมากและมีผู้ต้องขังล้นเรือนจำ กระบวนการยุติธรรมในหลายประเทศ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา รัสเซีย อังกฤษ เป็นต้น ผู้กระทำความผิดที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมถึงขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาลและศาลพิพากษาลงโทษจำคุกนั้น เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วมีสถิติในการกระทำความผิดซ้ำจำนวนไม่น้อย ในหลายประเทศจึงหาทางที่จะหันเหผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนก่อนตั้งข้อหา ขั้นตอนหลังการตั้งข้อหา ขั้นตอนการก่อนฟ้องคดี ขั้นตอนในการระหว่างพิจารณาคดี ขั้นตอนระหว่างต้องโทษจำคุก (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 50-51)

2.4 หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงสมานฉันท์

2.4.1 ความหมายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2557, หน้า 14-19)⁶ หมายถึง การอำนวยความสะดวกที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน ได้รับการฟื้นฟูสัมพันธภาพ โดยผู้เสียหายได้รับการชดเชย ผู้กระทำความผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ และชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

⁶ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ปี 2557 หน้าที่ 14

อาชญากรรม เพื่อสร้างสรรค์ความสันติสุขให้กลับคืนสู่ชุมชน โดยยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นเพียงทางเลือกให้เข้าถึงความยุติธรรมทางหนึ่ง มิใช่เป็นการทดแทนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 51-52) อธิบายว่าเป็นทัศนคติหนึ่งของงานยุติธรรมที่เห็นว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำความผิดต่อชุมชนไม่ใช่ต่อรัฐ งานยุติธรรมจึงควรจะต้องเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม คือ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย และชุมชน โดยมีโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อใช้ในการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมหรือมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลในการสร้างความปรองดองในสังคม มุ่งต่อผลของการสร้างความสมานฉันท์หรือปรองดอง (Restorative outcome) หมายถึง ข้อตกลงอันหนึ่งอันใดที่ได้กระทำกันขึ้นสืบเนื่องมาจากกระบวนการสร้างความปรองดอง เช่น ข้อตกลงการชดเชยค่าเสียหาย ข้อตกลงการให้บริการแก่ชุมชน หรือสิ่งอื่นใดที่ออกแบบเพื่อให้มีการเยียวยาผู้เสียหายและชุมชน รวมตลอดถึงการบูรณาการผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดเข้ากับชุมชน

กระบวนการสมานฉันท์หรือสร้างความปรองดอง (Restoration Process) หมายถึง กระบวนการใดๆ ที่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และหรือสมาชิกทุกคนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการแก้ไขเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมด้วยความช่วยเหลือของบุคคลภายนอกที่เป็นกลาง

ฝ่ายต่างๆ (Parties) ในกระบวนการเชิงสมานฉันท์นั้น ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และสมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชนที่อาชญากรรมได้เกิดขึ้นและได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม กระบวนการนี้รวมถึงการไกล่เกลี่ย การประชุมกลุ่มครอบครัว การล้อมวงตัดสินคดี เป็นต้น

ผู้ประสานงาน (Facilitators) หมายถึง บุคคลภายนอกที่มีความเที่ยงธรรม มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในการที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะได้มาพบกัน

หลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือเชิงปรองดองนี้ จึงเป็นกระบวนการทัศนคติใหม่ที่แตกต่างจากกระบวนการทัศนคติเดิมหรือกระแสหลักตรงที่ว่าทัศนคติเกี่ยวกับอาชญากรรมและผลกระทบจากอาชญากรรมเปลี่ยนแปลงไป คือ ในกระบวนการทัศนคติเหล่านี้เห็นว่า “อาชญากรรมเป็นการกระทำความผิดกฎหมายที่มีชุมชนเป็นผู้เสียหายอยู่ด้วยและให้ความสำคัญกับผู้เสียหายเป็นอันดับแรก และชุมชนที่อาชญากรรมเกิดขึ้นเป็นอันดับสองที่จะต้องได้รับการเยียวยาด้วยมาตรการต่างๆ ในขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดจะต้องรู้จักสำนึกในความผิดที่ตนได้กระทำและรับผิดชอบต่อการกระทำแก่ผู้เสียหายและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมที่ตนได้ก่อขึ้น และต้องพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เป็นพลเมืองดีของชุมชน ด้วยความช่วยเหลือจากชุมชน” กระบวนการยุติธรรมเชิง

สมานฉันท์นี้จึงเกี่ยวข้องกับการที่ทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และสมาชิกของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกันและปรึกษาหารือกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจและความยินยอมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการอำนวยความสะดวกของผู้ประสานงานหรือคนกลางที่เป็นบุคคลภายนอกที่มีความเที่ยงธรรม

ปกป็อง ศรีสนิท (2561, หน้า 57)⁷ อธิบายว่า ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะมีผู้เล่น (player) 3 ฝ่าย คือ ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสังคม ส่วนที่เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นกระบวนการแห่ง non-zero sum game หรือสถานการณ์ win-win เพราะผลลัพธ์แห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาเชิงสมานฉันท์แบบเต็มรูปแบบที่ประสบความสำเร็จ จะนำไปสู่ผลประโยชน์ของผู้เล่นทั้ง 3 ฝ่าย คือ ทั้ง 3 ฝ่ายต่างรู้สึกว่าคุณเป็นผู้นะ ทำให้คดีเสร็จไปอย่างรวดเร็ว

2.4.2 หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

มีหลักการสำคัญอยู่ 4 ประการ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2557, หน้า 14-10) ดังนี้

1) ควรมองว่าอาชญากรรมไม่ใช่เป็นเพียงแต่การฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งจะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เท่านั้น แต่ควรมองว่าอาชญากรรมทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายและชุมชนด้วย

2) กระบวนการยุติธรรมไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการจับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเท่านั้น แต่ควรจะเน้นถึงการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย

3) การบรรลุวัตถุประสงค์ในคดีอาญาดังกล่าว รัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นแต่เรื่องการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมกันแสวงหาทางออกในการแก้ปัญหา

4) หลักการเชิงคุณค่า ที่จะทำให้เข้าใจยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

(1) *หลักบุคคลนิยม (personalization)* คือ ให้ความสำคัญต่อประเด็นที่ว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ละเมิดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ก่อนที่จะเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย

⁷ ปกป็อง ศรีสนิท, กฎหมายอาญาชั้นสูง, สนพ.วิญญูชน, ครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๕๖๑, หน้า ๕๗

(2) หลักการชดเชยเยียวยา (reparation) ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งให้การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(3) หลักการกลับคืนสู่สังคม (reintegration) กระบวนการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายต้องกระทำไปพร้อมๆ กับการบูรณาการให้ผู้กระทำความผิดได้กลับคืนสู่ชุมชนอันเป็นภารกิจร่วมกันของชุมชนและผู้กระทำความผิด

(4) หลักการมีส่วนร่วม (participation) ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในอาชญากรรมที่เกิดขึ้นได้รวมตัวกันเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา

Umbreit และ Coates (1999, 44-51) ค่อนข้างที่จะเน้นให้ความสำคัญไปที่หลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 6 ประการ ซึ่งการจะนำไปใช้ประโยชน์ มีวิธีการหลายๆ ประเภทของโปรแกรมความยุติธรรมในชุมชน หลักการดังกล่าวสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1) อาชญากรรมเป็นการละเมิดความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและเกิดผลกระทบต่อผู้ที่เป็นสมาชิกของชุมชน (ธรรมชาติของอาชญากรรม)

2) เป้าหมายที่เหมาะสมของความยุติธรรม คือ การซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้นและเรียกคืนความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและชุมชนให้กลับสู่สภาพดั้งเดิมเท่าที่เป็นไปได้ (เป้าหมายของความยุติธรรม)

3) ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมจะต้องมีโอกาเลือกที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม (บทบาทของเหยื่อ)

4) ผู้กระทำความผิดทางอาญาจะต้องมีโอกาสยอมรับความผิดและรับผิดชอบในภาระหนี้ของตนต่อผู้เสียหายเป็นรายบุคคลและต่อชุมชนทั้งหมด (บทบาทของผู้กระทำผิด)

5) ชุมชนท้องถิ่นและทรัพยากรจะต้องถูกนำไปใช้ตอบสนองกับความต้องการของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ผู้กระทำผิด และครอบครัวของพวกเขา ในลักษณะเช่นเดียวกับการป้องกันอาชญากรรม (บทบาทของชุมชนท้องถิ่น)

6) ระบบยุติธรรมที่เป็นทางการต้องดำเนินการต่อไป เพื่อให้แน่ใจว่าเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และการมีส่วนร่วมของครอบครัวที่เข้าร่วมทั้งหมด โดยไม่มีการบีบบังคับ (บทบาทของกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนที่เป็นทางการ)

2.4.3 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเกี่ยวข้องกับบุคคล 3 ฝ่าย คือ ผู้เสียหาย ผู้กระทำ ความผิด และชุมชน กระบวนการนี้จะช่วยเยียวยาผู้เสียหายและชุมชนให้กลับคืนสู่สภาพเดิมก่อนเกิด อาชญากรรมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และขณะเดียวกันผู้กระทำ ความผิดจะต้องสำนึกในความผิด และแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหายและชุมชน ตลอดถึงต้องพร้อมที่จะแก้ไขฟื้นฟูตนเองให้กลับ เป็นพลเมืองดีของสังคมด้วยความช่วยเหลือของชุมชน โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (สุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 52-54) ดังนี้

1) ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหาย คำว่า “ผู้เสียหาย” นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาของประเทศไทย มาตรา 2 (4) หมายถึง ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำความผิด ทางอาญารฐานใดฐานหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นความเสียหายไม่ว่าจะเป็นต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน เป็นต้น คำว่า “ผู้เสียหาย” ดังกล่าวนี้จึงอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1) รัฐเป็นผู้เสียหายฝ่ายเดียวโดยเฉพาะ เช่น ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับการพนัน ความผิดเกี่ยวกับการค้าประเวณี ความผิดเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติรถยนต์

(2) รัฐและเอกชนเป็นผู้เสียหาย เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาความผิด ฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดฐานชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เป็นต้น อันเป็นความผิดที่กระทบต่อความมั่นคง ทางสังคมและทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นการผิดต่อแผ่นดินและยอมความไม่ได้

(3) ความผิดที่เอกชนแต่ฝ่ายเดียวเป็นผู้เสียหาย เช่น ความผิดต่อเสรีภาพชื่อเสียง ชื่อเสียง ทรัพย์สินบางฐานความผิด เป็นต้น เช่น ชักชอก น้อ โกง ซึ่งถือว่าเป็นความผิดต่อส่วนตัวและเป็น ความผิดอันยอมความได้

ดังนั้น ผู้เสียหายในลักษณะที่ 2 และที่ 3 จะอยู่ในความมุ่งหมายของงาน ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดย Yablonski ได้แบ่งผู้เสียหายออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับปฐมภูมิ ได้แก่ ผู้เสียหายโดยตรง ระดับทุติยภูมิ ได้แก่ บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส พี่น้อง และระดับตติยภูมิ คือ ชุมชนและสมาชิกของชุมชน ดังนั้น งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นการให้บุคคลเหล่านี้เข้ามา เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงเหมาะสมและมีความจำเป็น

แม้ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก จะได้รับความ สนใจและเอาใจใส่จากรัฐมากขึ้นในการให้สิทธิต่างๆ แต่ถึงกระนั้นก็ดี เรื่องการเยียวยาหรือการ ได้รับชดเชยค่าเสียหายยังค่อนข้างที่จะมีข้อจำกัดถึงแม้ว่าจะฟ้องผู้กระทำ ความผิดเรียกร้องเอาทรัพย์สิน

ที่ถูกโจรกรรมไปหรือให้ชดเชยราคาที่ดี ก็เป็นเรื่องยากลำบากสำหรับผู้เสียหายที่ยากจนเพราะไม่มีค่าธรรมเนียมนั้นศาลและค่าจ้างทนายความ หรือถึงฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ตามคำพิพากษาแต่ผู้กระทำความผิดซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นคนที่มิฐานะยากจนเช่นเดียวกันไม่มีทรัพย์สินที่จะนำมาชดเชยให้ได้ จึงทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการชดเชยค่าเสียหายได้อย่างเต็มที่ตามคำพิพากษา ในต่างประเทศ เช่น ในอเมริกาและอังกฤษ รัฐได้มีการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในทางอาญา ทั้งในด้านการจ่ายค่าชดเชย (Compensation) และการให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย (Restitution) เป็นต้น สำหรับในประเทศไทยนั้นรัฐจะจ่ายค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีบางประเภทเท่านั้น เช่น ความผิดต่อชีวิต ร่างกาย และเพศ เป็นต้น เพราะฉะนั้นถ้าจะกล่าวถึงทฤษฎีในการเยียวยาผู้เสียหายและชุมชนก็จะต้องใช้ทฤษฎีทดแทนความผิด คือ ให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชนตามทฤษฎี Restoration

ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึกรู้สึก (narrative theory) โดยการจัดให้มีพื้นที่และเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเล่าเรื่องราวในฐานะ “ผู้เล่าเรื่อง” มิใช่ “เหยื่อผู้ถูกกระทำ” อันเป็นกระบวนการบำบัดเยียวยาอย่างหนึ่ง ทำให้รู้สึกที่ผู้เสียหายได้รับอำนาจที่ตนสูญเสียไปจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมกลับคืนมา ทั้งการพูดคุยกันทำให้เข้าใจถึงคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความสำคัญของความเสียหายที่เกิดขึ้น (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2557, หน้า 14-17)

2) ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน ในระบบงานยุติธรรมอันเป็นระบบย่อยของชุมชน ชุมชนย่อมมีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาท หรืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้วิธีการที่ไม่เป็นทางการเป็นหลัก เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน การบังคับใช้กฎหมายโดยเจ้าพนักงานของรัฐจะถูกนำมาใช้ก็ต่อเมื่อมาตรการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการนั้นไม่ได้ผล ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติ เรื่อง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา ค.ศ.2000

อุดมการณ์ในงานยุติธรรมทางอาญาเชิงสมานฉันท์ เน้นการบูรณาการให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในงานยุติธรรมทางอาญา (Community Integration Ideology) โดยเฉพาะในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ถ้าหากชุมชน ไม่ยอมรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน และช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้สามารถพึ่งตนเองได้ก็จะเป็นการยากยิ่งที่ผู้กระทำความผิดจะกลับตนเป็นพลเมืองดีได้ ในบริบทนี้ Braithwaite ได้เสนอว่า ควรจะนำแนวคิด Re-integrative Shaming คือ การทำให้อับอายแบบแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนตามทฤษฎี (Integration Theory) ชุมชนจะประณามพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายแต่จะไม่ประณามตัวผู้กระทำความผิด อันเป็นเครื่องชี้ว่าชุมชนยินดีต้อนรับ

ผู้กระทำความผิดกลับคืนและช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้พัฒนาและปรับปรุงตนเองให้เป็นพลเมืองดี (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2557, หน้า 14-16) อธิบายว่า การยับยั้งชั่งใจที่จะลงมือ ประกอบอาชญากรรมเกิดจากการควบคุมทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ คือ กลัวว่าสังคมจะไม่ยอมรับ และรู้สึกผิดชอบชั่วดี การที่ครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนของผู้กระทำความผิดได้รับรู้ ลงโทษ และชดใช้ ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายต่อการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นมีความสำคัญและมีผลกระทบต่อจิตใจผู้กระทำความผิดมากกว่าการถูกลงโทษโดยสถาบันทางกฎหมาย ดังนั้น ความกลัว และความละอายต่อบุคคล ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่สามารถยับยั้งป้องกันไม่ให้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ทฤษฎีอาชญาวิทยาสันติวิธี (Peacemaker Theory) ที่เน้นการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกแทน กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมเข้ามามี ส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาเพื่อเยียวยาผู้เสียหายและชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็ยินดีต้อนรับและ เยียวยาผู้กระทำความผิดด้วย

ทฤษฎีการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรม (control and deterrence theory) ให้ความสำคัญกับการควบคุมทั้งอย่างเป็นทางการโดยกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย และอย่างไม่เป็นทางการ โดยสถาบันทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา เป็นต้น ต้องดำเนินการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรมอย่างรวดเร็ว มีการลงโทษที่เหมาะสมกับความรุนแรง ของความผิด มีกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด มีการชดใช้เยียวยาแก่ผู้เสียหาย (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2557, หน้า 14-17)

3) ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับผู้กระทำความผิด คือ ทฤษฎีที่ให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมกันในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reintegration Theory) โดยผ่านกระบวนการ Reintegrative Shaming และสมัครใจเข้าร่วม โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ผู้เสียหายและสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมโครงการด้วย โดยผู้เสียหายยินยอมรับการชดใช้ค่าเสียหายและยอมให้อภัยแก่ผู้กระทำความผิด ส่วนผู้กระทำความผิดก็ยินยอมที่จะรับผิดชอบ ต่อผู้เสียหายและชุมชน ในส่วนของชุมชนนั้นก็จะช่วยผู้กระทำความผิดให้มีการพัฒนาและปรับปรุงตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนต่อไป

สรุปแล้วทฤษฎีที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีหลายทฤษฎีที่เกี่ยวกับตัวผู้เสียหาย เกี่ยวกับชุมชน และที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิด ที่สำคัญก็คือ ทฤษฎีให้ประชาชน และชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูทฤษฎีการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชน (Restoration)

รวมถึงแนวคิดงานยูติธรรมเป็นระบบย่อยของชุมชน และแนวคิด Reintegrative Shaming และทฤษฎี
อาชญาวิทยาสันติวิธี (Peacemaker Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (structure-function theory) (ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2557 หน้า 5-37)⁸ อธิบายว่า ออกุสต์ ก็องต์ (Auguste Comte) ได้เปรียบเทียบสังคมเสมือนร่างกายมนุษย์ ที่ประกอบไปด้วยระบบย่อยต่างๆ มากมายทำหน้าที่ของตนเอง แต่ละระบบต่างทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน มีความสำคัญต่อกัน หากระบบใดระบบหนึ่งเกิดบกพร่องเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อไปยังระบบอื่นๆ เมื่อสังคมส่วนรวมเป็นระบบที่ประกอบด้วยระบบย่อยๆ ผูกโยงและมีความสัมพันธ์กัน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นสังคมจึงมีหน้าที่ดำรงความเป็นสังคมให้คงอยู่ ยูติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นกลไกทางสังคมในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมที่ละเมิดสัมพันธ์ภาพของสมาชิกในสังคมนั้นๆ โครงสร้างของสังคมแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันได้ แต่ยังคงมีหน้าที่อย่างเดียวกัน คือ หน้าที่ในการควบคุมสังคม จัดให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบ จัดการดูแลให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชย รับตัวผู้กระทำความผิดคืนสู่สังคม (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2557, หน้า 14-15)

เอมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) (อ้างใน ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2557, หน้า 5-38) เห็นว่าอาชญากรรมที่ปรากฏขึ้นในทุกๆ สังคม ในรูปแบบที่แตกต่างกัน เป็นลักษณะที่แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของมนุษย์ที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม และถือว่าอาชญากรรมเป็นสภาวะปกติและเป็นความจริงทางสังคมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็สังคมนในอดีต หรือปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็สังคมนที่กำลังพัฒนา หรือพัฒนาแล้ว ต่างต้องประสบกับปัญหาอาชญากรรมทั้งสิ้น เพราะไม่มีสังคมใดสามารถบังคับให้สมาชิกทุกคนยอมปฏิบัติตามกติกาของสังคมได้ทุกเรื่อง แต่จุดมุ่งหมายของทฤษฎีนี้คือ ทำอย่างไรให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เดอร์ไคม์ เห็นว่า พลังของระเบียบสังคม (social order) เป็นสิ่งที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมได้ เพราะมนุษย์มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีอยู่ในตัวทุกคน อันเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาทางสังคมแต่ละสังคมที่ได้สร้างจิตสำนึกร่วมกัน เป็นเครื่องมือในการควบคุมจิตใจและความประพฤติของมนุษย์ให้ต้องปฏิบัติตามกฎต้องตามสำนึกร่วมกัน

⁸ ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน, ทฤษฎีอาชญาวิทยา, สนพ.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ครั้งที่ ๔ พ.ศ.๒๕๕๗, หน้วยที่ ๕ หน้า ๓๗

2.5 งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ

องค์การสหประชาชาติได้ประกาศหลักการพื้นฐานในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา เมื่อ ค.ศ.2000 เป็นต้นมา ได้มีการประชุมสัมมนาทางวิชาการที่จัดโดยองค์การสหประชาชาติและรัฐสมาชิกองค์การสหประชาชาติมากมายติดต่อกัน ไม่ขาดจนกลายเป็นโลกาภิวัตน์ของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีหลักการพื้นฐานของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จากรายงานของ Daubney (อ้างในสุพจน์ สุโรจน์, 2558 หน้า 55-56) ดังนี้

2.5.1 การเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ของผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยินยอม โดยสมัครใจ แต่ละฝ่ายควรจะได้รับ การอธิบายอย่าง ชัดแจ้งเกี่ยวกับกระบวนการและผลของกระบวนการที่อาจเกิดขึ้นถ้ายินยอมเข้าร่วมโครงการ ดังนั้น ความยินยอมเข้าร่วม โครงการนั้นจึงสามารถถอนเสียเมื่อใดก็ได้ในระหว่างที่อยู่ในกระบวนการ

2.5.2 ผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด จะต้องยอมรับข้อเท็จจริงที่สำคัญของ ความผิดว่าเป็นความจริง และผู้กระทำ ความผิดจะต้องยอมรับผิดชอบสำหรับความผิดนั้น

2.5.3 ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้จะต้องมีพยานหลักฐานเพียงพอ ที่จะนำไปสู่การตั้งข้อหา และการดำเนินคดีกับผู้กระทำ ความผิดจะต้องไม่ถูกห้าม

2.5.4 สิทธิของแต่ละฝ่ายที่จะแสวงหาความช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งก่อนและระหว่างขั้นตอนตลอดกระบวนการควรจะเป็นที่ยอมรับ

2.5.5 การส่งเรื่องไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใด ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสนั้นก็ได้ ไม่ว่าจะก่อนตั้งข้อหาไปจนถึงหลังจากศาลมีคำพิพากษาให้จำคุก

2.5.6 การส่งต่อและการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะต้องนำเรื่อง ความปลอดภัยของทุกฝ่ายตลอดจนปัจจัยอื่นๆ เช่น ความไม่สมดุลในอำนาจระหว่างคู่กรณี อายุ วุฒิภาวะ เพศ สติปัญญา ตำแหน่งในชุมชนและอื่นๆ มาพิจารณาประกอบด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ คุกคามต่อความปลอดภัยของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีจะมีต่อไปหรือไม่ ต้องถือ ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

2.5.7 ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องเก็บไว้เป็นความลับจะเปิดเผยได้ก็แต่โดยความยินยอมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเหล่านี้ไม่อาจนำไปใช้ในกระบวนการทาง กฎหมายสืบต่อมาได้

2.5.8 การยอมรับความรับผิดชอบโดยผู้กระทำความผิด ต่อความผิดที่เกิดขึ้นเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และไม่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการยุติธรรมซึ่งอาจจะมีขึ้นในเวลาต่อมาได้

2.5.9 บรรดาข้อตกลงทั้งหมดจะต้องกระทำโดยความสมัครใจ และข้อตกลงเหล่านั้นจะต้องบรรจุข้อความที่มีเหตุและผลได้สัดส่วนกันและชัดเจน

2.5.10 การที่ไม่สามารถบรรลุหรือทำให้เสร็จสิ้นซึ่งข้อตกลงยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องไม่ถูกนำไปใช้ในการดำเนินคดีอาญาสืบต่อมาเพื่อเป็นเหตุผลให้ลงโทษผู้กระทำความผิดหนักยิ่งขึ้น

2.5.11 โครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรมีการประเมินอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะได้มั่นใจว่าโครงการนี้จะยังคงมีอยู่ต่อไปเพื่อดำเนินการบนหลักการที่ถูกต้องและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.6 รูปแบบงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

สุพจน์ สุโรจน์ (2558 หน้า 56-57) ได้สรุปรูปแบบที่สำคัญ ดังนี้

2.6.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (*Victim Offender Mediation-VOM*) เป็นกระบวนการที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดตกลงเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย โดยมีผู้ประสานงานเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งอาจเป็นพนักงานสอบสวน พนักงานคุมประพฤติ หรือบุคคลอื่นๆ ก็ได้ ซึ่งเป็นผู้ที่ทั้งสองฝ่ายเชื่อถือและเป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรงเที่ยงธรรม ในกระบวนการนี้ทั้งสองฝ่ายจะต้องยอมรับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดและทั้งสองฝ่ายจะต้องเจรจาทำความเข้าใจกันและแสวงหาทางออกร่วมกันในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น วิธีการนี้มีใช้ในทวีปยุโรป อเมริกาเหนือ และออสเตรเลีย

2.6.2 การประชุมกลุ่มครอบครัว (*Family Group Conferencing*) เป็นวิธีการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดและได้มีการประสานงานให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดตลอดจนสมาชิกของชุมชนได้เข้าร่วมประชุมกัน โดยความสมัครใจของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด เพื่อแสวงหาทางปรองดองและเยียวยาผู้เสียหายและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมและขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดยอมรับผิดชอบต่อการกระทำของตนที่มีต่อผู้เสียหาย การประชุมกลุ่มครอบครัวนี้จะต้องมีผู้ประสานงานที่เป็นกลางและเที่ยงธรรม

2.6.3 การประชุมตัดสินคดีแบบล้อมวง (Sentencing Circle) เป็นวิธีการที่ผู้เข้าร่วม ได้แก่ สมาชิกของชุมชนรวมทั้งคู่กรณีที่เป็นผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด สมาชิกของชุมชนที่เข้าร่วมประชุมเป็นผู้ที่เคยทำงานในกระบวนการยุติธรรมมาแล้วในตำแหน่งต่างๆ เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ตำรวจ เป็นต้น ได้ล้อมวงกันตัดสินคดี เป็นวิธีการของชนพื้นเมืองแคนาดา หรือของอเมริกา โดยมักจะมีลักษณะพิเศษ คือ ใช้ชนนิกเป็นสัญลักษณ์โดยการส่งชนนิกผ่านไปรอบๆ วง ผู้ที่ถือชนนิก คือ ผู้ที่จะได้รับโอกาสในการพูดเมื่อทุกคนได้พูดหมดแล้วที่ประชุมก็จะตัดสินคดีโดยความเห็นชอบของผู้เข้าร่วมประชุม

2.6.4 คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Board) คณะกรรมการนี้ประกอบด้วยสมาชิกของชุมชน ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และผู้แทนจากกระบวนการยุติธรรม ในบางครั้งก็จะมีสมาชิกครอบครัวของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเข้าร่วมประชุมด้วยโดยส่วนใหญ่เป็นคดีความผิดที่กระทำโดยเด็กหรือเยาวชนกระบวนการประชุม คือ มีการพูดคุยกันระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อแสดงความรู้สึกความคิดเห็นและทางแก้ไขเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น

2.6.5 การประชุมกลุ่มแก้ไขเยียวยา (Healing Conference) เป็นการประชุมเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวโดยผู้พิพากษา

ประเภทคดีที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมากนำมาใช้กับคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิด คดีความรุนแรงในครอบครัว คดีอาญาที่ยอมความกันได้ คดีอาญาเล็กน้อยๆ ซึ่งสำหรับคดีที่ร้ายแรงนั้นมีแนวความคิดเห็นว่าไม่เห็นด้วยที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพราะจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและทางเศรษฐกิจสังคมและการปกครอง

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรจะนำมาใช้ในขั้นตอนใดนั้น ตามทางวิชาการได้ทำการศึกษาแล้วเห็นว่าอาจนำมาใช้ได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (สุพจน์ สุโรจน์, ๒๕๕๘ หน้า ๕๗-๕๘) อย่างเช่น ในประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ หรือในแคนาดา ถ้ามองจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าเป็นกระบวนการที่จะเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก ก็ควรจะใช้ในขั้นตอนหรือขั้นตั้งข้อหาหรือก่อนตั้งข้อหา (Diversion from Criminal Justice System) เพื่อลดปริมาณคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเข้าสู่ศาลในที่สุด

โดยสรุปจะเห็นเรียกว่าการกระแสโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกือบทุกประเทศในโลกนี้ได้้นำเอากระบวนการนี้ไปใช้ตามความเหมาะสมกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตนโดยใช้วิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดใน ๔ อย่างนี้ ก็คือ วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การประชุมกลุ่มครอบครัว การประชุมตัดสินคดีแบบล้อมวง คณะกรรมการบูรณาการชุมชน

ประสิทธิผลของการใช้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จากรายงานวิจัยของ Jeff Latimer, Craig Dowden, Danieele Muise (อ้างในสุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 58) เรื่อง ผลกระทบของการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศแคนาดา ปรากฏว่า

1. ผู้เสียหายที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้แสดงความพึงพอใจมาก
2. ผู้กระทำความผิดที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกระบวนการดังกล่าว
3. การปฏิบัติตามข้อตกลงว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหาย ผู้กระทำความผิดที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และปฏิบัติตามข้อตกลงชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายสูง
4. การกระทำความผิดซ้ำของผู้กระทำความผิดที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์พบว่าลดลงเป็นอย่างมาก

2.7 งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย

ประธาน วัฒนวาณิชย์ (อ้างในสุพจน์ สุโรจน์, 2558, หน้า 59) กล่าวว่า “ประเทศไทยจำเป็นต้องนำงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพราะเหตุว่ากระแสโลกาภิวัตน์ และเพราะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทย” ในทางปฏิบัติประเทศไทยได้นำงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดทั้งในชั้นของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและในชั้นศาลเยาวชนและครอบครัว สำหรับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กใช้ในรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัว ส่วนศาลคดีเยาวชนและครอบครัวใช้ 2 รูปแบบ ก็คือ การประชุมกลุ่มเยียวยา (Healing Conference) และการไกล่เกลี่ยเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ภาพและเยียวยาผู้ความ (Meditation for Restorative in Criminal Case-MRC) ทั้งนี้ เนื่องจากกฎหมายจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวเอื้อให้มีการใช้วิธีการดังกล่าว เพราะกฎหมายดังกล่าวมุ่งเน้นปรัชญาการฟื้นฟูแก้ไขเด็กและเยาวชน สำหรับในคดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดนั้นยังไม่มีกฎหมายและระเบียบรองรับอย่างเป็นทางการ ถ้านำมาใช้ได้ก็คงเฉพาะความผิดที่สามารถยอมความได้

3. ยุติธรรมชุมชน (Community Justice)

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2556, หน้า 223-224) กล่าวว่า ใน ปี ค.ศ.1970 มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการคิดในด้านการปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิด และชุมชน พร้อมกับกระแสนำระบบยุติธรรมทางเลือกและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ยุติธรรมชุมชนเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ได้เปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม เพื่อเป็นทางเลือกในการเข้าถึงความยุติธรรม ทำให้ประชาชนปลอดภัย ชุมชนมีความเข้มแข็งไปพร้อมกัน การใช้ชุมชนเป็นฐานคิดในการอธิบายความยุติธรรมแทนการใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักหรือเชิงสถาบันเป็นหลัก อีกนัยหนึ่งเป็นการเปลี่ยนวิธีการอธิบายความยุติธรรมจากการใช้ทฤษฎีความยุติธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีอำนาจ ที่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำความผิด ตอบโจทย์ความยุติธรรมด้วยการลงโทษ เปลี่ยนมาใช้ทฤษฎีความยุติธรรมของชุมชน ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรม อธิบายความยุติธรรมว่าจะเกิดขึ้นได้ด้วยการผนึกกำลังจัดระเบียบชุมชนและเยียวยาสมานฉันท์แทน ยุติธรรมชุมชนจึงเป็นนวัตกรรมยุติธรรมในลักษณะแนวคิดและยุทธวิธีที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกิจเชิงปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมในการขับเคลื่อนพันธกิจชุมชนปลอดภัยให้บรรลุผลตามเป้าหมายสอดคล้องกับวิถีชีวิตตามความเป็นจริงของชุมชนเน้นในการดำเนินกิจกรรมยุติธรรมในพื้นที่ชุมชนซึ่งเป็นสถานที่เกิดอาชญากรรมและเป็นที่ยอมรับผลกระทบบางส่วนทั้งจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและการตอบโต้ของกระบวนการยุติธรรม แต่ไม่เน้นการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักซึ่งเป็นสถาบันที่สังคมได้สร้างขึ้น ยุติธรรมชุมชนได้เสนอทางออกเพื่อทบทวนนโยบายกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่จะสามารถสร้างชุมชนปลอดภัยให้เกิดขึ้นในสถานที่อยู่อาศัยและที่ทำงานได้

ยุติธรรมชุมชนเป็นเรื่องการดำเนินกิจกรรมสร้างความปลอดภัย ความเป็นธรรม ความยุติธรรม ความสงบสุข โดยชุมชน เพื่อชุมชนหรือลักษณะเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐ มีองค์ประกอบหลักคือการดำเนินการในระดับชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน หรือเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐ บนพื้นฐานความเป็นธรรมตามกฎหมายและความเป็นธรรมทางสังคม และกิจกรรมอื่นๆ ที่มีลักษณะยืดหยุ่น โดยบทบาทภารกิจหลักของยุติธรรมชุมชน คือ การเสริมสร้างพลังการป้องกันและการสร้างภูมิคุ้มกันปัญหาอาชญากรรม การเยียวยา การจัดการความขัดแย้ง เป็นต้น ดังนั้น ยุติธรรมชุมชนจึงมีความสำคัญอันจะก่อให้เกิดประโยชน์เป็นรูปธรรม เช่น การนำทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ การที่ประชาชนได้มีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้ดียิ่งขึ้นง่ายขึ้นกว่าเดิม การเสริมประสิทธิภาพและลดภาระของกระบวนการ

ยุทธธรรมกระแสนหลัก การสร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชน และการรักษาซึ่งขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556, หน้า 223-224)

3.1 ความหมายของยุทธธรรมชุมชน

คาร์ป และ เคลียร์ (Karp and Clear) ได้ให้ความหมายของ ยุทธธรรมชุมชน หมายความว่า การกระทำในระดับพื้นฐานที่ประชาชน องค์กรชุมชน และระบบยุทธธรรมจะสามารถใช้ควบคุม อาชญากรรมและความไร้ระเบียบของสังคมได้

ความหมายในเชิงรูปธรรม ยุทธธรรมชุมชน หมายถึง กิจกรรมการป้องกันอาชญากรรม และงานยุทธธรรมทุกรูปแบบที่มีชุมชนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมและกระบวนการทำงานเหล่านั้น โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตในชุมชนนั้นๆ

อัยการรอน เอิร์ล (Ron Earle) แห่งเมืองออस्टิน มลรัฐเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา อธิบายว่า ยุทธธรรมชุมชน คือ ความพยายามจัดระบบความสัมพันธ์และหน้าที่ในทางสังคมใหม่ในฐานะ หุ่นส่วนระหว่างชุมชน ภาคเอกชน ภาครัฐ ผ่านทางกลไกครอบครัว เพื่อนบ้าน และ โรงเรียน

สมชาย เอี่ยมอนุพงษ์ (2546, หน้า 42) อธิบายว่า ยุทธธรรมชุมชนเป็นรูปแบบวิธีการเชิงกลยุทธ์ (strategic method) ในการลดอาชญากรรมและเรียนรู้การป้องกันอาชญากรรมด้วยการสร้าง และส่งเสริมการทำงานร่วมกันในลักษณะหุ่นส่วนภายในชุมชนทั้งหลาย นโยบายของรัฐที่มุ่งต่อสู้กับ ปัญหาอาชญากรรมเมื่อเดินตามวิธีการของยุทธธรรมชุมชนจะเน้นการทำงานในเชิงรุก (pro-active) และ เน้นความสามารถในการแก้ปัญหา (problem-solving) โดยมุ่งไปที่การป้องกันอาชญากรรม การควบคุม อาชญากรรม การลดปัญหาอาชญากรรม และการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ (2556, หน้า 225) ได้สรุปความหมายของยุทธธรรม ชุมชนไว้ว่า ยุทธธรรมชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมชุมชน โดยชุมชนร่วมกันเองหรือร่วมกับ ภาครัฐในลักษณะของหุ่นส่วน โดยการนำทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนมาใช้ เพื่อสร้าง ภูมิคุ้มกัน ความปลอดภัยจากอาชญากรรม ความเป็นธรรม และความสงบสุขของชุมชน ด้วยการเสริม พลังการป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันจากปัญหาอาชญากรรม การเยียวยา และการจัดการกับความขัดแย้ง ทำให้ประชาชนมี โอกาสเข้าถึงความยุติธรรมดีขึ้นง่ายขึ้น เสริมประสิทธิภาพและลดภาระของ กระบวนการยุทธธรรมกระแสนหลัก สร้างสำนึกความเป็นชุมชน และรักษาขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่

สรุปสาระสำคัญของยุทธธรรมชุมชน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556 หน้า, 225) ดังนี้

1. เป็นยุทธศาสตร์เชิงปฏิบัติการในรูปของมาตรการหรือวิธีการหรือกระบวนการที่กระทำในชุมชนระดับพื้นฐาน
2. ชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วม คือ การเป็นหุ้นส่วน โดยเฉพาะครอบครัว เพื่อนบ้าน และ โรงเรียน
3. กิจกรรมหลักๆ ของยุทธธรรมชุมชน คือ การป้องกันควบคุมอาชญากรรมและความไร้ระเบียบของชุมชน การแก้ไขจัดการกับปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์ การเสริมพลังเยียวยาความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม และส่งผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน
4. กิจกรรมที่ดำเนินการมีลักษณะเชิงรุกมากกว่าการตั้งรับปัญหาที่ปลายทาง
5. มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างพลังความเข้มแข็งในชุมชน รักษาความปลอดภัย อำนาจความยุติธรรมระดับชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

3.2 องค์ประกอบของยุทธธรรมชุมชน

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (๒๕๕๖, หน้า ๒๒๖-๒๓๑) ได้สรุปองค์ประกอบของยุทธธรรมชุมชนไว้ ดังนี้

3.2.1 เน้นความสำคัญของเพื่อนบ้าน เนื่องจากการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญาผูกมัดโยงผูกไว้กับอำนาจทางการเมือง แต่เมื่อมองจากวิถีชีวิตชุมชนแล้วบางกรณีจะพบว่ากฎหมายบ้านเมืองปราศจากความหมายและความสำคัญต่อชีวิตผู้คนในท้องถิ่น โดยสิ้นเชิง สำหรับวิถีชีวิตผู้คนที่ เป็นชาวเมือง บรรดากฎหมายเหล่านี้ย่อมมีความสำคัญเมื่อเกิดอาชญากรรมและการฝ่าฝืนระเบียบสังคม ที่ต้องทำการควบคุมสังคมส่วนรวม สภาพการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการกำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการอำนวยความยุติธรรมโดยใช้สถานะ หรือ Space เป็นตัวกำหนด แทนการกำหนดขอบเขตการอำนวยความยุติธรรมโดยความเป็นเมือง ประเทศ รัฐเช่นแต่เดิม ดังนั้น องค์ประกอบสำคัญประการแรกของยุทธธรรมชุมชน คือ การเพิกถอนกิจกรรมต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักออกจากการผูกติดไว้กับสถานที่ตั้ง และประยุกต์กิจกรรมการอำนวยความยุติธรรมแบบอิสระที่เหมาะสมกับวิถีชุมชนในแต่ละแห่งแทน

3.2.2 ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหา เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้รับการขนานนามว่าเป็นกระบวนการต่อสู้คดีของกลุ่มปรัภักษ์ระหว่างผู้ถูกกล่าวหาฝ่ายหนึ่งกับรัฐผู้กล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่ง ภายใต้อุปถัมภ์สนับสนุนแบบยุทธธรรมชุมชนนั้นจะอธิบายว่าอาชญากรรมไม่ใช่การต่อสู้ชิงความเป็นผู้ชนะกันระหว่างสองฝ่าย แต่เป็นชุดของปัญหาที่จะต้องมีการแก้ไข โดยให้น้ำหนัก

ความสำคัญต่อทั้ง 2 ด้าน ด้านหนึ่ง คือ ปัญหาด้านความปลอดภัยของชุมชนที่จะต้องการการแก้ไขเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน และอีกด้านหนึ่ง คือ พลังสมรรถนะของผลที่เกิดตามมาจากกระบวนการวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้ได้สำเร็จผล

กรอบทัศน์ที่มีความสำคัญกับการแก้ปัญหา จึงแตกต่างจากกรอบทัศน์ที่มองปัญหาว่าเป็นความขัดแย้งเชิงปฏิบัติตรงที่การให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหานั้นต้องอาศัยชุดข้อมูลข่าวสาร ความสุขุมรอบคอบ และผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่ายในการแก้ปัญหาที่ถูกนำมาพิจารณาร่วมกัน องค์ประกอบสำคัญของยุทธธรรมชุมชนเป็นเรื่องของการที่ประชาชนร่วมกัน แบ่งปัน ค่านิยม และความเอื้ออาทรห่วงใยซึ่งกันและกันเมื่อมีข้อมูลและระเบียบกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมมาใช้ ประกอบก็จะทำให้พบหนทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหานั้นๆ ได้

สำหรับข้อมูลข่าวสารในระดับชุมชนที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาแบบเน้นปัญหาเป็นศูนย์กลาง มีอยู่ 3 แนวทางคือ

1) การจัดระบบข้อมูลข่าวสารเฉพาะของพื้นที่เตรียมใช้งานเป็นลำดับแรก เนื่องจากอาชญากรรมขั้นสูงที่เกิดขึ้นพบว่ามีส่วนที่ดั้งหรือแหล่งกำเนิดจากการรวบรวมทรัพยากรและมีการลงทุนอยู่ในท้องถิ่นแห่งใด หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งในสังคมโลกทั้งสิ้น

2) ความห่วงใยและความปรารถนาของผู้อยู่อาศัย เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการกำหนดกิจกรรมยุทธธรรมชุมชน

3) การแปลข้อมูลข่าวสารจากชุมชนไปสู่กิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายสามารถใช้ประเมินผลความสำเร็จในการกำหนดยุทธวิธีเผชิญหน้ากับอาชญากรรมได้

3.2.3 ลดการพึ่งพิงผู้มีอำนาจและลดการผลักความรับผิดชอบให้สถาบัน เนื่องจากกระบวนการยุทธธรรมกระแสหลักมีลักษณะเป็นการปกครองแบบลำดับชั้น องค์การแต่ละลำดับ ผู้ปฏิบัติงานจะทำหน้าที่รายงานผลการทำงานไปยังระดับชั้นการบังคับบัญชาที่เหนือขึ้นไปตามลำดับ เป็นทอดๆ ในลักษณะของความสัมพันธ์แนวตั้ง ในขณะที่แนวความคิดแบบยุทธธรรมชุมชนไม่ได้ใช้รูปแบบขององค์การแนวตั้งตามธรรมเนียมแบบแผนดั้งเดิม แต่ใช้เครือข่ายความสัมพันธ์แบบแนวราบแทน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกยุทธธรรมจะรายงานไปยังประชาชนกลุ่มที่เป็นเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนแทนที่จะรายงานประจำผู้ซึ่งวางลำดับชั้นบังคับบัญชาการขึ้นไป ในขณะที่เดียวกันผู้บริหารองค์การย่อยๆ ในชุมชนอาจผสมผสานทำงานร่วมกับผู้บริหารของหน่วยงานอื่นโดยใช้วิธี

รูปแบบ Matrix⁹ เช่น ผู้บริหารตำรวจชุมชนทำงานร่วมกับคุมประพฤติชุมชน หรืออัยการชุมชน เพื่อให้เกิดการปรับปรุงความร่วมมือประสานงานและเพิ่มพูนแนวความคิดและแนวทางปฏิบัติให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น ในศูนย์ปฏิบัติการไนท์ไลท์ เมืองบอสตัน ตำรวจกับพนักงานคุมประพฤติ และออกปฏิบัติการร่วมกันในการติดตามความเป็นอยู่ของผู้กระทำความผิดหลังจากพ้นโทษในชุมชน เป็นต้น จึงใช้แก้ปัญหาตามความประสงค์เฉพาะกลุ่มได้ดีกว่าและอาจกลับกลายเป็นรูปแบบที่มีประโยชน์ในการปฏิบัติงานยุติธรรมได้ดีกว่าระบบยุติธรรมกระแสหลักในบางกรณี

3.2.4 เพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยตัวเองแล้วจะเกี่ยวข้องกับการกล่าวหาปัจเจกบุคคลว่ากระทำความผิดทางอาญาด้านใดด้านหนึ่งต่อเหยื่ออาชญากรรม (income) กระบวนการ (process) และผลลัพธ์ของระบบ (outcome) จึงได้ผลออกมาในรูปแบบของการอำนวยความสะดวกเฉพาะราย ซึ่งยุติธรรมชุมชนตระหนักดีว่าการอำนวยความสะดวกเฉพาะรายเป็นเรื่องสำคัญ แต่ยังมีเป้าหมายที่มีความสำคัญยิ่งกว่า คือ การเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตชุมชนซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น โครงการคุ้มครองสิทธิโดยอัยการเพื่อนบ้าน (neighborhood prosecution initiatives) ที่มีความคมชัดในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและคุ้มครองสิทธิแก่ผู้คนในชุมชนใจกลางเมือง เป็นการปฏิบัติงานเชิงรุกของอัยการที่มีความก้าวหน้าในการจัดการกับปัญหาทางกฎหมายก้าวเลยไปจากการจัดการกับอาชญากรรมอุกฉกรรจ์ที่เพียงแต่จะรอผู้กระทำความผิดถูกจับกุมดำเนินคดี แม้เหยื่ออาชญากรรมจะได้รับความรู้สึกพึงพอใจอย่างเต็มที่ต่อการลงโทษของศาล แต่ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าความยุติธรรมได้รับการประกาศชัยชนะเป็นความยุติธรรมที่มีนัยความหมายต่อส่วนรวม เพราะเป็นเพียงความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลกับคนใกล้ชิดจำนวนหนึ่งเท่านั้น

ทฤษฎียุติธรรมชุมชนเชื่อว่าเป้าหมายของอาชญากรรมมีความสัมพันธ์กับกระบวนการ (crime-related process) ดังนั้น การจัดการกับปัญหาอาชญากรรมในคดีหนึ่งๆ ได้สำเร็จจึงมิใช่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงพลิกฟื้นสถานการณ์ระหว่างผู้กระทำผิดกับเหยื่ออาชญากรรมเท่านั้น แต่การจัดการกับอาชญากรรมควรเป็นการสร้างความเข้มแข็งเพิ่มพูนให้แก่ชุมชนมากขึ้นและมีศักยภาพเพียงพอที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ควบคุมชุมชนได้ด้วยตนเองอีกด้วย เมื่อพิจารณาเป้าหมายเชิงสวัสดิการสงเคราะห์กลุ่มชนประกอบแล้ว ความยุติธรรมจึงไม่ควรจะเป็นเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลเฉพาะตัว

⁹ ระบบ matrix คือ โครงสร้างชั่วคราวเป็นโครงการดำเนินกิจกรรมจนแล้วเสร็จตามอายุโครงการ ข้อดี คือ สามารถช่วยให้ดำเนินงานทันเวลา มีการใช้ทรัพยากรภายในให้เกิดประโยชน์สูงสุด ข้อเสีย คือ ผู้ปฏิบัติงานจะมีผู้บังคับบัญชา ๒ คน คือ ผู้บังคับบัญชาเดิม และผู้จัดการโครงการ จึงอาจเกิดความสับสน และขัดแย้งกันได้

ที่ผู้เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมคดีหนึ่งๆ สามารถรับรู้ได้เท่านั้น แต่ควรจะเป็นประสบการณ์ร่วมกันของชุมชนหรือกลุ่มชนที่สามารถเข้าถึงได้ เรียนรู้และรับรู้ร่วมกันทั้งชุมชน

3.2.5 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรม ประชาชนมีบทบาทหลายอย่างในการริเริ่มกิจกรรมยุติธรรมชุมชน ในทุกบทบาทล้วนเกี่ยวข้องกับศักยภาพของพลเมืองที่มีอิทธิพลต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในระดับท้องถิ่น อย่างน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการประชุมหารือเกี่ยวกับประเด็นอาชญากรรมและการจัดระเบียบชุมชนของตน ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ การอุทิศตนเป็นอาสาสมัครในโครงการที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรม ช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่ชุมชน ดำเนินกิจกรรมป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เข้าร่วมมีบทบาทแบบเป็นทางการในคณะกรรมการ เพื่อจัดโครงสร้างกิจกรรมยุติธรรมชุมชนให้อำนวยความสะดวกยุติธรรมได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น การเคลื่อนที่ของแนวคิดในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสู่ประชาชนมาจากฐานคติสำคัญ ดังนี้

1) การควบคุมสังคมแบบเป็นทางการ โดยเจ้าหน้าที่รัฐและระบบศาลยุติธรรม เป็นเพียงชั้นบางๆ ชั้นหนึ่งของสถาบัน และระบบวัฒนธรรมรากฐานหลักที่ยังรากลึกในการสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมส่วนรวม เส้นบางๆ ที่ใช้ควบคุมสังคมนี้ได้รับการค้ำจุนด้วยการทำงานหลักๆ ที่สำคัญโดยครอบครัว โรงเรียน วัด องค์กรชุมชน และอื่นๆ ในการสร้างให้พลเมืองที่ปฏิบัติตามกฎหมายและรักษาสาธารณสมบัติของชุมชน

2) การเคลื่อนย้ายการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรมสู่ประชาชน มีรากฐานมาจากการตระหนักว่าสมาชิกชุมชนมีฐานะเป็นพลเมืองของสังคมประชาธิปไตยซึ่งเป็นที่เข้าใจว่าพลเมืองในระบบประชาธิปไตยล้วนช่วยกันทำงานเพื่อเป็นสวัสดิการแก่สังคมส่วนรวม ไม่ใช่ทำงานเพียงเพื่อตนเองเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะในอดีตที่ผ่านมาตั้งสมมติฐานที่ผิดพลาดว่า “ความปลอดภัยของชุมชนเป็นภาระหน้าที่ของระบบยุติธรรมของรัฐ” เท่านั้น

อังคณา บุญสิทธิ์ (2546 หน้า 70) กล่าวว่า องค์กรประกอบของยุติธรรมชุมชน มี ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในฐานะหุ้นส่วน (Partnership) กับกระบวนการยุติธรรม
2. เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) โดยการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม

3. มีการบูรณาการผู้กระทำความผิดกับการยกระดับความปลอดภัยของสังคมหรือชุมชน (enhance public safety) อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 บทบาทและภารกิจของยุติธรรมชุมชน

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2556, หน้า 232-234) กล่าวถึงบทบาทและภารกิจยุติธรรมชุมชนไว้ ดังนี้

3.3.1 การจัดระเบียบชุมชน เพื่อป้องกันและควบคุมอาชญากรรม รวมไปถึงการกระทำผิดกฎหมาย หมายถึงการกระทำเชิงรุกใดๆ อันเป็นการยับยั้งหรือชะลอเวลาหรือสถานการณ์มิให้นำไปสู่การเกิดอาชญากรรมและการกระทำความผิด ด้วยวิธีการควบคุม การจัดระเบียบชุมชนให้เห็นผลและทำการป้องกันการเกิดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับบุคคล เวลา และสถานที่ ทั้งที่เป็นกลุ่มเสี่ยงในการกระทำความผิดรวมทั้งกลุ่มเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในชุมชน กิจกรรมการป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำความผิดนี้ ได้แก่ กิจกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะของการป้องกันควบคุม จัดระเบียบชุมชน และให้ความรู้เกี่ยวกับอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน การกระทำความผิดระเบียบชุมชน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเมืองเป็นต้น ทั้งที่เป็นกิจกรรมเชิงจารีต กิจกรรมยุติธรรมของท้องถิ่น กิจกรรมของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

3.3.2 การจัดการกับความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นยุติลงหรือบรรเทาความรุนแรงลงด้วยการประสานงานดำเนินการเอง หรือส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของคนในชุมชนตามรูปแบบวิธีการเชิงสมานฉันท์หรือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการกับความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ กระบวนการหรือวิธีการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลด้วยกัน หรือบุคคลกับระเบียบกฎเกณฑ์ของชุมชน หรือบุคคลกับระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐ และระเบียบกฎเกณฑ์ของชุมชนกับระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐ โดยใช้รูปแบบต่างๆ ในการจัดการกับความขัดแย้งนั้น ได้แก่ การไกล่เกลี่ย (dispute resolution) การประชุมฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ (victim offender mediation) การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing) และวิธีการเชิงจารีตหรือวิธีการของท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ เช่น สภาผู้เฒ่าเจ้าโคตร แก่บ้าน เป็นต้น

3.3.3 การเยียวยาและเสริมพลัง หมายถึง การลดและการเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำความผิด และเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรมด้วยการจัดบริการที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนให้กำลังใจ โดยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเยียวยาและเสริมพลัง ได้แก่ การติดตามการปฏิบัติตามสัญญาข้อตกลงที่เกิดจากการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ของ

ผู้กระทำความผิดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการเยียวยาหรือเสริมพลังให้อาชญากรรม เช่น กลุ่มเพื่อนหญิง เป็นต้น

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2550, หน้า 26-27)¹⁰ อธิบายว่า การเสริมพลัง คือ การกระตุ้นให้ชุมชนที่มีทุนทางสังคม สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน โดยร่วมกัยจัดการกับปัญหา อาชญากรรม ความขัดแย้ง และปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อาจรวมถึงกิจกรรมการค้นหาทุนทางสังคม การกระตุ้นให้ชุมชนรวมตัวกัน เป็นต้น และการเยียวยา คือ การลดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก อาชญากรรม หรือการทำผิดกฎเกณฑ์กติกาสังคม เป็นการบรรเทาผลร้ายจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่าย

3.3.4 การรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไขนิสัยความประพฤติและจิตใจของผู้กระทำความผิดที่ได้รับโอกาสหนีเหอออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยเฉพาะใช้วิธีการคุมความประพฤติ ทั้งที่เป็นเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษ กิจกรรมเกี่ยวกับการคืนคนดีกลับสู่ชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูด้านพฤติกรรมและด้านจิตใจของผู้กระทำความผิดที่ถูกคุมความประพฤติให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดรวมทั้งการทำงานบริการสังคมรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การทำงานบริการสังคมแทนการกักขังแทนค่าปรับ การทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาล การทำงานบริการสังคมเพื่อชดเชยความเสียหายแก่อาชญากรรม การทำงานบริการสังคมตามความสมัครใจ ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆ เพื่อเชื่อมโยงรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน

3.4 เป้าหมายและผลลัพธ์ของยุติธรรมชุมชน

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2556, หน้า 234-235) กล่าวว่า การดำเนินกิจการยุติธรรมชุมชนมีจุดประสงค์หรือเป้าหมายและผลลัพธ์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

3.4.1 ประชาชนรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและเข้าถึงความยุติธรรม หมายถึง ผลลัพธ์ที่เป็นเป้าหมายเฉพาะโดยพิจารณาที่ประชาชนในชุมชน

1) มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่ออยู่ในชุมชน รวมถึงความรู้สึกหวาดกลัวอาชญากรรมของประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

2) มีความรู้สึกถึงการเข้าถึงหรือการได้รับความยุติธรรม

¹⁰ อ่างใน วุฒิวงศ์ แก้วไต้ปาน : ความคาดหวังของประชาชนต่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลบางศรีเมือง, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑ หน้า ๓๗-๓๘

3) มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมยุติธรรมชุมชนอันเป็นความรู้สึกพึงพอใจเฉพาะบุคคล

3.4.2 ชุมชนที่มีศักยภาพและความสมานฉันท์ หมายถึง ผลลัพธ์ที่เป็นเป้าหมายรวมโดยพิจารณาที่ชุมชนว่ามีความสามารถในการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน โดยสามารถระดมพลและใช้ทรัพยากรมาบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งมีขีดความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาของตนเองได้เพิ่มขึ้นอันนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ความสมานฉันท์ของชุมชน ศักยภาพของชุมชนจะสะท้อนถึงควมมีชีวิตชีวาของสถาบันทางสังคมในชุมชน ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน วัด มัสยิด โบสถ์ สุขภาวะ การบริการขององค์กรรัฐในพื้นที่ ชุมชนการค้า นอกจากนี้ยังสะท้อนความสามารถของชุมชนผ่านทางสมาชิกชุมชนว่ามีวิถีภาวะเพียงพอที่จะควบคุมมาตรฐานความประพฤติของชุมชนเพียงใด

3.5 ความสำคัญของยุติธรรมชุมชน

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2556, หน้า 235-236) กล่าวถึงความสำคัญของยุติธรรมชุมชนว่า ดังนี้

3.5.1 เป็นการนำทุนทางสังคมที่ดีงามและศักยภาพของชุมชน ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับปัญหาความขัดแย้งหรือการทำความผิดมากที่สุดเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

3.5.2 ทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้ดีขึ้นกว่าเดิม เพราะระบบความยุติธรรมและรูปแบบที่เป็นทางการที่ใช้อยู่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่มีฐานะยากจนและขาดความรู้ด้านกฎหมายและสิทธิเสรีภาพเข้าถึงและพึงพาได้ กิจกรรมของยุติธรรมชุมชนจึงช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับจัดการความขัดแย้งรูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน

3.5.3 เสริมประสิทธิภาพและลดภาระของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้เป็นอย่างดี ทั้งการให้ข้อมูลเบาะแสในพฤติกรรมที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย การลดคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรม การให้ความช่วยเหลือร่วมมือเป็นพยานในการดำเนินคดี การดูแลสังคมสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย รวมทั้งเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักกับชุมชน

3.5.4 เป็นการสร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่เคยมีอยู่แล้วตั้งแต่อดีต แต่ปัจจุบันกลับขาดหายไปให้กลับมีขึ้นใหม่ เป็นการเปิดโอกาสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสร้างและนำกลับมาซึ่งความผูกพันในชุมชนเป็นพื้นฐานในการสร้างความปลอดภัยและความสงบสุขของชุมชน

3.5.5 **เป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี** และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ เป็นการหยิบยกสิ่งที่ดีงามที่มีอยู่คู่สังคมในบุพกาลกลับมาใช้เป็นเครื่องมือในการดูแลความสงบสุขของชุมชนต่อไป

วันชัย รุจนวงศ์ (2550, หน้า 219-221) กล่าวว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากยุดิธรรมชุมชน มีดังนี้

1. การป้องกัน การลดปัญหาอาชญากรรม และความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชน
2. การแก้ปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งในชุมชนตรงตามความต้องการของคนในชุมชน
3. การเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดให้แก่ชุมชนและผู้เสียหาย
4. การช่วยให้ผู้กระทำผิดปรับตัวกลับเข้าสู่ชุมชนได้
5. การช่วยประหยัคงบประมาณของรัฐในการแก้ปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งต่างๆ

3.6 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2556, หน้า 236-238) กล่าวถึงทฤษฎีที่สำคัญที่นำมาใช้อธิบายยุดิธรรมชุมชน ได้แก่ ทฤษฎีพันธะทางสังคม ทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน ทฤษฎีแนวคิดการถ่ายโอนความรับผิดชอบในกิจการภาครัฐ

3.6.1 **ทฤษฎีพันธะทางสังคม (Social bonding theory)** มีหลักการสำคัญซึ่งอธิบายการเกิดอาชญากรรมว่า “พฤติกรรมอาชญากรรมเป็นผลมาจากพันธะของบุคคลที่มีต่อสถาบันทางสังคมได้อ่อนแอหรือถูกทำลายลง” ซึ่งองค์ประกอบของพันธะทางสังคมนั้นมี 4 ประการ คือ ความผูกพัน (Attachment) ข้อผูกมัด (Commitment) การเข้าร่วม (Involvement) และความเชื่อ (Belief) ซึ่งทำให้ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน และรวมพลังเพื่อการป้องกันชุมชนของตนจากอาชญากรรม (พรชัย ขันดี และคณะ, 2543, หน้า 129)¹¹

3.6.2 **ทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community empowerment and participation)** เป็นทฤษฎีพื้นฐานที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุด โดยทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า “การที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันมีส่วนในการป้องกันอาชญากรรมและแสดงความพยายามฟื้นฟู

¹¹ อ่างใน วุฒิวงศ์ แก้วได้ปาน : ความคาดหวังของประชาชนต่อศูนย์ยุดิธรรมชุมชนตำบลบางศรีเมือง, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑ หน้า ๒๒

สัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนบ้านของคนนั้นจะช่วยลดอาชญากรรมและความรู้สึกหวาดกลัวต่ออาชญากรรมได้โดยตรง รวมทั้งเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการควบคุมสังคมทางอ้อมได้” ดังนั้นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเสริมพลังชุมชนจึงควรทำงานกับกลุ่มผู้พักอาศัยและชาวชุมชนในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมโดยควรมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับชุมชนและเพื่อเพิ่มความพึงพอใจของสาธารณชนต่อการทำงานของหน่วยงานรัฐ ในทางปฏิบัติหากผู้ปฏิบัติไม่ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนแล้วจะเป็นการยากที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้นมาเพราะประชาชนทั่วไปมักจะมีโอกาสน้อยมากที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือดำเนินการ

3.6.3 ทฤษฎีการโอนความรับผิดชอบกิจการภาครัฐ เป็นแนวความคิดในการถ่ายโอนความรับผิดชอบในกิจการภาครัฐ (responsibilization strategy) ในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมจากรัฐบาลกลางไปยังท้องถิ่นในลักษณะของการส่งเสริมความร่วมมือและการเป็นหุ้นส่วนระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองและในระหว่างหน่วยงานของรัฐกับภาคเอกชน ดังนั้น ยุติธรรมชุมชน จึงเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการถ่ายโอนความรับผิดชอบในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมจากรัฐบาลกลางไปยังท้องถิ่นในลักษณะการส่งเสริมความร่วมมือและการเป็นหุ้นส่วนระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองและระหว่างหน่วยงานของรัฐกับภาคเอกชน

3.6.4 ทฤษฎีแปลงความขัดแย้งให้เป็นทรัพย์สิน ยุติธรรมชุมชน มีแนวคิดสอดคล้องกับแนวความคิดของการแปลงความขัดแย้งให้เป็นทรัพย์สิน (conflict of property) ของ Nils Christie นักอาชญาวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยประเทศนอร์เวย์ (อ้างแล้วในจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556, หน้า 238) กล่าวไว้ว่า การเกิดความขัดแย้งระหว่างเอกชนไม่ใช่สิ่งที่ไม่ดีเสมอไปโดยในส่วนของในแง่ดีเขามองว่าการเกิดความขัดแย้งระหว่างเอกชนเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาช่วยปรับปรุงความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย แต่เขามองว่าการเข้าแทรกแซงโดยใช้วิธีการของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักนั้นอาจจะไม่ใช่วิธีการที่ดีที่สุดเสมอไปเพราะกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมีลักษณะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความแปลกแยก กีดกัน ลึกลับ น่าเกรงกลัว มีกฎเกณฑ์เฉพาะที่ยากแก่การทำ ความเข้าใจกับคนทั่วไปและส่งเสริมการพึ่งพามืออาชีพ เช่น ทนายความ ผู้พิพากษา ในกระบวนการระงับข้อพิพาทมากเกินไป เขาเห็นว่าวิธีการที่ดีที่สุดและควรจะได้รับ การสนับสนุน คือ victim-oriented court และ lay-oriented court เพื่อตอบสนองความต้องการของเหยื่อและลดการพึ่งพามืออาชีพในกระบวนการระงับข้อพิพาท แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการส่งเสริมให้เหยื่อเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับบริการจากภาครัฐเพิ่มมากขึ้น

3.7 หลักการของยุติธรรมชุมชน

Karp และ Clear (2000, 331-338) กล่าวว่า หลักการยุติธรรมชุมชนมีทั้งหมด 7 หลัก แบ่งได้เป็นหลักการประชาธิปไตย และหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกัน อันจะเป็นสิ่งที่ใช้เป็นแนวทางในการประเมินยุติธรรมของชุมชนในทางปฏิบัติ ดังนี้

3.7.1 หลักการประชาธิปไตย มี 3 หลักการที่อ้างถึงการตอบสนองของยุติธรรมของชุมชนต่ออาชญากรรมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จุดสนใจเล็กๆ ที่เกิดขึ้น คือ การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม เมื่อกล่าวถึงสิทธิและความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ อันได้แก่ ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ผู้สังเกตการณ์ ผู้แทนสถาบันชุมชน และผู้ปฏิบัติงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะเห็นได้ว่ามุมมองของทุกฝ่ายมีความแตกต่าง และมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความยุติธรรม และการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม หลักการประชาธิปไตยนี้มีแนวโน้มที่จะเน้นการมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักการ 3 ประการ คือ การยืนยันหัตถ์ของปทัสถานชุมชน การแก้ไขฟื้นฟู และความปลอดภัยสาธารณะ

3.7.2 หลักความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มี 4 หลักการที่เป็นกรอบแนวทางยุติธรรมชุมชนนำไปสู่สภาพพื้นที่ที่อาจเกิดอาชญากรรม นี่เป็นการขยายแบบจำลองยุติธรรมของชุมชนจากสภาพแวดล้อมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไปสู่บริบททางสังคมที่กว้างขึ้นซึ่งทำให้บุคคลมีความเสี่ยงต่อปัญหาทางสังคม เช่น ยาเสพติด การว่างงาน ความล้มเหลวของโรงเรียน และวัยรุ่นและการคลอดบุตรนอกสมรส เป้าหมายของยุติธรรม คือ การขยายกระบวนการยุติธรรมชุมชนให้กว้างขึ้นจากปฏิกิริยาทั่วไป ไปสู่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะ โดยมุ่งเน้นไปที่การป้องกันและมาตรการเชิงรุก หลักการทั้งสี่มีไว้เพื่อปรับแนวทางยุติธรรมชุมชนที่มีความกังวลต่อเรื่องความเสมอภาค การรวมกันของสมาชิก การเข้าร่วมเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และการดูแลซึ่งกันและกันของประชาชน

3.8 ยุติธรรมชุมชนในทางปฏิบัติ

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ (2556, หน้า 238-243) ได้กล่าวถึงปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จของผู้นำชุมชนในสังคมไทย ได้แก่

3.8.1 ปัจจัยเงื่อนไขเชิงนโยบายอาญาและทิศทางการพัฒนาระบบยุติธรรมอนาคต รัฐจำเป็นต้องมีทิศทางที่ชัดเจน โดยในระดับรัฐบาลที่จะต้องกำหนดนโยบายอาญาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภาให้ชัดเจน ต้องมีทิศทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการประสานงานระหว่างรัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าอาชญากรรมประเภทใด (ไม่ว่าจะเป็นอาชญากรรมพื้นฐาน อาชญากรรมพิเศษ) โคร (คือ ส่วนกลางหรือส่วนท้องถิ่น) ควรจะมีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไร ชุมชนควรจะมีบทบาทหน้าที่หรือมีส่วนร่วมแค่ไหนเพียงไร และรัฐจะต้องกำหนดทิศทางการพัฒนาระบบรองรับ

3.8.2 ปัจจัยเงื่อนไขด้านการบริหารจัดการระบบยุติธรรม รัฐต้องให้ความสำคัญกับแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ เทียบชั้นเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและกำหนดในแผนแม่บทที่ชัดเจนเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน ต้องเร่งรัด ติดตาม และกำกับดูแลให้ส่วนราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2549 เร่งรัดผลักดันกฎหมายส่งเสริมให้ใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมากขึ้น นอกจากนี้จะต้องกระตุ้นให้ประชาสังคมผนึกกำลังรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกำหนดภารกิจ การควบคุมจริยธรรม มาตรฐานงานยุติธรรม และการมีหน่วยงานกลางรับผิดชอบงานยุติธรรมชุมชน รวมทั้งยุติธรรมจังหวัด เป็นต้น

3.8.3 ปัจจัยเงื่อนไขเกี่ยวกับสาร์ตละของงานยุติธรรมชุมชน ยุติธรรมชุมชนนั้นต้องชัดเจนและเหมาะสมกับชุมชนและภูมิสังคม เช่น มีรูปแบบ โครงสร้าง ความสัมพันธ์ที่เหมาะสม มีแบบจำลองยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย ซึ่งพบว่าแบบจำลองยุติธรรมชุมชนตะวันตกที่พบส่วนใหญ่ใช้รูปแบบหุ้นส่วน (Partnership Model) ซึ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกันในการป้องกันอาชญากรรม ขณะที่การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนในสังคมไทยในระยะเริ่มแรกนี้พบว่างานยุติธรรมชุมชนของไทยเราจะใช้รูปแบบระดมพล (Mobilization Model) ซึ่งเน้นการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในลักษณะโดดเดี่ยวและปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่รูปแบบตัวกลาง (Intermediate Model) ซึ่งเน้นการสร้างความร่วมมือในการส่งเสริมศักยภาพของชุมชน ส่วนภารกิจหลักของยุติธรรมชุมชนควรมี 4 ประการ คือ 1) ป้องกันควบคุมอาชญากรรมและความไร้ระเบียบของชุมชน 2) แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์ 3) การเยียวยาความรุนแรงที่เกิดจาก

อาชญากรรม และ 4) การรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน เพราะมีความครอบคลุมภารกิจรวมทั้งหมดของแนวคิดยุติธรรมชุมชนไว้แล้ว

3.8.4 ปัจจัยเงื่อนไขเชิงคุณลักษณะของชุมชน จากการศึกษาพบว่าคุณลักษณะสำคัญของกิจกรรมชุมชนในสังคมไทยจะประกอบไปด้วยการสร้างจิตสำนึกชุมชนด้านความยุติธรรม องค์กรจัดการงานยุติธรรมชุมชน การสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และทุนทางสังคม โดยทุนทางสังคมของระบบยุติธรรมชุมชน ได้แก่ ระบบคุณค่าและความเชื่อผู้นำ ปราชญ์ท้องถิ่น จารีต ภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน เวทีสำหรับการประชุมหารือและจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งข้อตกลงเพื่อความสมานฉันท์ในชุมชนที่ได้มีการกำหนดขึ้น ความสำเร็จของยุติธรรมชุมชนในแต่ละชุมชนจึงขึ้นอยู่กับว่ามีการนำคุณลักษณะที่ดีของชุมชนนั้นๆ มาใช้ประโยชน์ ได้แก่ จิตสำนึกชุมชนด้านความยุติธรรม องค์กรจัดการงานยุติธรรมชุมชน การสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และทุนทางสังคม

3.8.5 ปัจจัยเงื่อนไขว่าด้วยกฎหมาย การที่จะสามารถใช้กฎหมายให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลในงานยุติธรรมชุมชนได้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับกำหนดนโยบายของรัฐบาล ระดับบริหารจัดการของฝ่ายบริหาร และระดับปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาท สนับสนุนงานยุติธรรมชุมชน และการให้อำนาจแก่ชุมชนจัดการความผิดตามกฎหมายบางลักษณะ ดังต่อไปนี้ คือ

1) การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยรัฐบาลสามารถกำหนดให้ยุติธรรมชุมชนเป็นนโยบายสำคัญแห่งชาติได้โดยอาศัยกฎหมายรัฐธรรมนูญในหมวดว่าด้วยนโยบายพื้นฐานของแห่งรัฐหรือการระบุนโยบายของรัฐบาลที่ต้องแถลงต่อสภาหรือออกมติดคณะรัฐมนตรี หรือคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

2) การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการของฝ่ายบริหาร ในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2549 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 แผนปฏิบัติการที่ออกตามกฎหมาย เช่น แผนแม่บทกระทรวงกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

3) การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ เช่น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 (เกี่ยวกับหน้าที่ของนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนครอบครัว พ.ศ.2553 ข้อบังคับว่าด้วยการไต่ถามข้อพิพาท

สำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการระงับข้อพิพาทชั้นพนักงานอัยการ พ.ศ. 2532 เป็นต้น

4) การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น การมาเป็นพยานในศาล พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 การส่งเสริมให้พลเมืองดีแจ้งเหตุความผิด ระบบกฎหมายปัจจุบันที่รองรับการทำหน้าที่ของพลเมืองดี เช่น การช่วยเหลือเจ้าพนักงานในขณะปฏิบัติหน้าที่ในการจับกุม

5) การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการถ่ายโอนภารกิจให้ชุมชน เช่น พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

6) ความผิดตามกฎหมายบางลักษณะที่ควรให้อำนาจชุมชนในการจัดการตามหลักการยุติธรรมชุมชน เช่น ความผิดอันยอมความได้ตามที่กำหนดในกฎหมายอาญา ความผิดที่เกิดจากปัญหาครอบครัวและสังคม ความผิดเล็กน้อย หรือลหุโทษตามกฎหมายอาญา

4. สถานการณ์การจัดการข้อพิพาทและการดำเนินคดีอาญา

สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายสรุปผลการดำเนินงานตามบันทึกบันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่อง แนวทางปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา วันที่ 30 กันยายน 2558 (หน้า 30, 71, 79, 85, 90, 103, 104, 140) ได้กล่าวถึงการจัดการข้อพิพาทและการดำเนินคดีอาญาไว้ ดังนี้

4.1 การจัดการข้อพิพาททางอาญาก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ข้อจำกัดของการระงับข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งระบบยุติธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่มีความหมายในสังคมไทย ตั้งแต่อดีตแต่ถูกลดทอนความสำคัญลงเนื่องจากประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาระบบกฎหมายให้เป็นไปตามแบบอย่างระบบกฎหมายของตะวันตก ทำให้ระบบยุติธรรมชุมชนถูกมองข้ามไปมีการแยกกระบวนการยุติธรรมออกจากประชาสังคม โดยประชาสังคมมีหน้าที่เพียงสนองรับสิ่งที่กระบวนการยุติธรรมจากภาครัฐให้มาเท่านั้น ส่งผลให้ระบบยุติธรรมขาดการหยั่งรากลึกถึงรากฐานของชุมชน ทำให้ประชาชนและชุมชนเข้าถึงระบบยุติธรรมได้ยาก การควบคุมอาชญากรรมทุกรูปแบบจึงกระทำได้อย่างเช่นเดียวกัน เพราะเหตุว่าระบบยุติธรรมแบบตะวันตกทำให้ประชาชนมีบทบาทในการรักษาความสงบและความปลอดภัยในสังคมลดน้อยลงหรือแทบจะไม่มีเลยโดยหลักการในการรักษาความสงบและปลอดภัยไปให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเมื่อเกิดอาชญากรรมและ

การกระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นคดีเล็กหรือคดีใหญ่ การกระทำความผิดเพราะพลังพลาด ซึ่งผู้กระทำไม่มีนิสัยเป็นอาชญากร การกระทำความผิดเพราะฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ของกฎหมาย regulatory offense ก็จะต้องถูกนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักทั้งสิ้น

4.2 ข้อจำกัดและอุปสรรค

แม้ในปัจจุบันนี้กฎหมายและนโยบายจากภาครัฐจะได้มีการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการงานยุติธรรมอยู่บ้านตามที่กล่าวไปแล้วแต่ก็ยังมีข้อจำกัดและอุปสรรคอยู่ ดังนี้

4.2.1 งานยุติธรรมชุมชน ที่ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรมนั้น ไม่มีกฎหมายรองรับการดำเนินการที่ชัดเจน ส่งผลต่อการดำเนินการที่ยั่งยืนและต่อเนื่องไม่มีโครงสร้างหรือกลไกที่ชัดเจนในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการกิจต่างๆ ที่ผ่านมาในด้านการระงับข้อพิพาทในชุมชนไม่ได้เป็นไปตามแนวทางยุติธรรมชุมชนเสมอไป ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนก็เช่นเดียวกันเพราะส่วนใหญ่จะเป็นเพียงการรับรายงานตัวและการจัดกิจกรรมภายใต้การบริหารจัดการโดยสำนักงานคุมประพฤติซึ่งเป็นการทำงานในฐานะที่ชุมชนทำงานให้กับรัฐ (subordinate)

4.2.2 ขอบเขตของความผิดที่สามารถเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาททางอาญา ยังมีข้อจำกัดทั้งกลไกหน่วยงานที่มีอำนาจระงับข้อพิพาทกฎหมายเปิดช่องให้ไกล่เกลี่ยได้เฉพาะคดีอาญาความผิดที่ยอมความได้ ส่งผลให้ความผิดที่ยอมความไม่ได้ หรือความผิดต่อแผ่นดินหรือความผิดพลาดที่เป็นคดีเล็กน้อย (คดีหุโทษ) ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ การที่กฎหมายไม่เปิดช่องให้สามารถจัดการไปได้ตั้งแต่ต้นจึงส่งผลให้คดีอาญาลittleน้อยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยไม่จำเป็น แม้บางคดีอาจเสร็จไปในชั้นสอบสวน เนื่องจากการเปรียบเทียบปรับที่สามารถดำเนินการได้ก็ตาม แต่การไม่ดำเนินการตั้งแต่ต้นย่อมนำมาซึ่งต้นทุนที่ตกแต่รัฐและประชาชนทั้งต้นทุนที่เป็นทรัพย์สินและไม่เป็นทรัพย์สิน เช่น เวลาในการทำมาหากิน เป็นต้น

4.2.3 ขาดหลักประกันความยุติธรรม เมื่อพิจารณาถึงระเบียบปฏิบัติของกลไกต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีประเด็นที่น่ากังวลอยู่พอสมควร เช่น ไม่มีการกำหนดในเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ข้อกำหนดเรื่องการเข้าถึงสิทธิ มาตรการตรวจสอบถ่วงดุล มาตรการเหล่านี้มีความสำคัญต่อการเป็นหลักประกันว่าคู่กรณีสมควรใจที่จะเข้าสู่กระบวนการอย่างแท้จริง โดยเฉพาะคู่กรณีที่มีอำนาจต่อรองไม่เท่าเทียมกัน

4.2.4 กระบวนการต่างๆ ยังไม่มีความชัดเจนในระเบียบปฏิบัติในเรื่องการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์และไม่ได้มีการกำหนดบทบาทหรือการวางตัวผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางในการไกล่เกลี่ย

ไว้ ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้ใกล้เกลี้ยหรือคนกลางใกล้เกลี้ยมีบทบาทในการเข้าครอบงำหรือชี้นำกระบวนการมากเกินไป

4.2.5 ปัญหาการให้ความนิยมใช้หลักความอาวุโส (seniority) ข้อดี คือ การมีคนกลางในชุมชนที่ผู้คนในชุมชนเคารพนับถือมาช่วยในการสมานความสัมพันธ์และทำให้คดีนั้นหรือข้อพิพาทนั้นจะยุติลงไปได้ ข้อเสีย คือ อาจเกิดการยอมรับเงื่อนไขการระงับข้อพิพาทโดยไม่สมัครใจ แต่เกิดจากความเกรงใจ

4.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานระบบงานยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจมากกว่าการให้บริการด้านความยุติธรรม และเป็นกระบวนการที่มีลักษณะปิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือองค์กรภายนอกกระบวนการยุติธรรม ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชนอันเป็นหัวใจของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ระบบงานยุติธรรมเปิดช่องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอยู่พอสมควร ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ทำหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทของประชาชนในระดับหมู่บ้าน เครือข่ายยุติธรรมชุมชน เป็นงานระดับนโยบายของกระทรวงยุติธรรมจะเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน การระงับข้อพิพาทในชุมชน การช่วยเหลือสังคม การช่วยเหลือสังเคราะห์และการรับผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคมชุมชน แสดงให้เห็นศักยภาพของประชาชนและชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม

4.4 ความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย

การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญานอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบันแล้วการปฏิรูปกระบวนการที่ยุติธรรมทางอาญายังต้องมีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังต่อไปนี้ คือ

4.4.1 ลดปัญหาอาชญากรรมและเพิ่มความปลอดภัยในสังคม โดยให้ความสำคัญกับมาตรการเชิงรุกที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีกลไกการทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.4.2 ลดการนำคดีขึ้นสู่ระบบยุติธรรมกระแสหลัก โดยไม่จำเป็นและเน้นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ restorative justice มากกว่าการแก้แค้นทดแทน retributive justice

4.4.3 ค้ำครองสิทธิเสรีภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหาย และพยาน และมีมาตรการเยียวยาอย่างเหมาะสม เพียงพอและมีประสิทธิภาพ โดยการปรับปรุงกฎหมายให้

สอดคล้องกับมาตรฐานความเป็นสากล และเน้นการสร้างระบบที่มีความโปร่งใสและการตรวจสอบที่ดีควบคู่ไปกับการสร้างบุคลากรที่มีสำนึกในการอำนวยความสะดวกและการเคารพสิทธิมนุษยชน

4.4.4 การให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีประสิทธิภาพทั่วถึง เพียงธรรม และรวดเร็ว โดยการขจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนและความล่าช้าในการดำเนินคดีรวมทั้งการพัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่เพียงพอและทั่วถึงด้วย

4.4.5 การมีระบบยุติธรรมที่เอื้อต่อการฟื้นฟูและให้โอกาสผู้กระทำความผิด คืนสู่สังคมโดยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก การลงโทษในสมัยใหม่จะต้องอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดีกลับเข้าสู่สังคมได้ rehabilitation มากกว่าการลงโทษโดยทฤษฎีแก้แค้นทดแทน retribution

4.4.6 การมีส่วนร่วมและการตรวจสอบโดยประชาชน ในกระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชาสังคมถือเป็นหัวใจของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมชุมชน และประชาสังคมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมได้ในหลายลักษณะทั้งในด้านการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตรวจสอบและในด้านอื่นๆ นอกจากนี้ชุมชนและประชาสังคมยังอาจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกระบวนการยุติธรรมโดยตรงได้ในหลายลักษณะ เช่น การไกล่เกลี่ยประนี ประนอมข้อพิพาท การมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษา หรือการเป็นผู้พิพากษาสมทบ ตลอดจนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย เป็นต้น กระบวนการยุติธรรมที่เปิดรับการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมย่อมเป็นกระบวนการที่ได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากประชาชนและเป็นหลักประกันความโปร่งใสในการดำเนินการด้วย

ในการป้องกันอาชญากรรมที่ผ่านมายังคงเน้นการใช้กลไกของรัฐเป็นหลักและเน้นการปราบปรามเป็นสำคัญทำให้เกิดภาระแก่รัฐ และกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก รวมทั้งกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้การดำเนินงานด้านป้องกันอาชญากรรมมีระบบและมีทิศทางในการแก้ปัญหาจากรากฐาน จึงมีแนวคิดว่า

1. รัฐต้องกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์แห่งชาติด้านการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน และหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะการเกิดอาชญากรรมมาจากหลายสาเหตุปัจจัย จึงจำเป็นจะต้องอาศัยองค์ความรู้ที่มีหลากหลายในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหา นั่น ทั้งนี้ ต้องกำหนดลำดับความสำคัญและเป้าหมายที่ชัดเจนให้ครอบคลุมปัจจัยด้านต่างๆ ที่มี

ผลต่อการเกิดอาชญากรรมและจะต้องมีความยั่งยืน ที่สำคัญควรจะต้องมีการติดตามผลและประเมินผล
 อย่างเป็นระบบและจริงจังเพื่อการปรับปรุงนโยบายและยุทธศาสตร์ให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

2. การดำเนินงานโดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการทำงานแบบหุ้นส่วน
 ระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะฝ่ายปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำรวจ
 ซึ่งสอดคล้องกับหลักการยุทธธรรมชุมชนที่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาความ
 สงบเรียบร้อยและงานยุติธรรม รัฐควรทำหน้าที่สนับสนุนในเรื่องที่จำเป็น เช่น องค์กรความรู้บางประการ
 งบประมาณ เป็นต้น โดยเฉพาะชุมชนที่มีปัญหาหรือยังไม่เข้มแข็งเพื่อให้การดำเนินการมีความต่อเนื่อง
 เป็นรูปธรรมและยั่งยืน อีกทั้งควรมีกลไกการประสานงานและการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วน
 ต่างๆ ในพื้นที่ที่ชัดเจน ตลอดจนให้อำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่ไม่สำคัญมากนักแก่หน่วยงาน
 หรือองค์กรในพื้นที่ด้วย ไม่ใช่เพียงแต่การเข้าประชุมรับฟัง แต่ไม่สามารถขับเคลื่อนอะไรได้เพราะ
 จะต้องรอการตัดสินใจจากส่วนกลางในทุกเรื่อง

4.5 การพัฒนางานยุติธรรมชุมชน

เนื่องจากการผูกขาดการอำนวยความสะดวกยุติธรรมไว้ที่รัฐ ทำให้เกิดการดึงข้อพิพาทเข้าสู่
 ระบบกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นจำนวนมาก และไม่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์
 ของสมาชิกในชุมชน บางกรณี สมาชิกที่ผ่านการรับโทษในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาแล้วจะ
 ไม่สามารถกลับคืนสู่ชุมชนหรือสังคมได้เลย เพราะสมาชิกในชุมชนหรือสังคมไม่ให้การยอมรับ ทำให้
 เกิดปัญหาการกลับไปกระทำความผิดซ้ำและรุนแรงเพิ่มมากขึ้น แม้กฎหมายจะเปิดช่องให้ชุมชนเข้ามา
 มีส่วนร่วมอยู่บ้าง แต่ชุมชนก็ยังคงไม่มีบทบาทอย่างเต็มที่และขาดการสนับสนุนการทำงานอย่างเป็น
 ระบบ

ยุติธรรมชุมชนเป็นยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการส่งเสริมสนับสนุนหรือกระตุ้นให้
 ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนในการป้องกัน ควบคุมอาชญากรรม การระงับข้อ
 พิพาทด้วยวิธีเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการ
 กระทำความผิด ตลอดจนการรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน แนวความคิดยุติธรรมชุมชนเป็น
 เครื่องมือเชิงกลไกการขับเคลื่อนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่หลากหลาย การเป็นหุ้นส่วนระหว่างรัฐกับ
 ชุมชนเป็นความยุติธรรมบนพื้นฐานของความพึงพอใจของชุมชนอย่างแท้จริงที่มีทุกฝ่ายโดยเฉพาะ
 ผู้กระทำความผิด ผู้ต้องเสียหาย และสมาชิกในชุมชนที่เกิดมีการกระทำความผิดนั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็น
 ความยุติธรรมทั้งทางกฎหมายและในทางสังคม ที่ดำรงสัมพันธภาพอย่างสมดุลและแสดงออกถึงความ
 เอื้ออาทรระหว่างกันภายในชุมชน มีความประหยัดและเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนที่มี

ความยั่งยืนต่อไปได้ ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรมและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนแบบสมานฉันท์ ช่วยลดช่องว่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักกับประชาชนและในระยะยาวจะช่วยให้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักคดงตัวมากขึ้นเนื่องจากยุติธรรมชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในระหว่างบุคคล คดีความบางประเภทจะได้รับการแก้ไขในระดับชุมชน ช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐได้ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการยุติธรรมชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ คือ

4.5.1 หลักการทั่วไป

หลักการของยุติธรรมชุมชนจะต้องยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยที่รัฐจะไม่ควรเข้าไปดำเนินการใดๆ ในเชิงเป็นการครอบงำชุมชน แต่จะต้องเข้าไปในลักษณะของการสนับสนุน ส่งเสริม หรือการอำนวยความสะดวก และจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการเองในทุกๆ ขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ปัญหาของชุมชน การวางแผนของชุมชน การกำหนดกิจกรรมของชุมชน การดำเนินกิจกรรมของชุมชน และการประเมินผลของชุมชน โดยระบบยุติธรรมชุมชนควรจะต้องถูกพิจารณานำไปใช้ทั้งชุมชนในเชิงภูมิศาสตร์ และชุมชนในเชิงที่มีความสัมพันธ์กัน หรือมีผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน เช่น สภาพภาพแรงงาน สมาคม เป็นต้น

4.5.2 ภารกิจหลักของงานยุติธรรมชุมชน อย่างน้อยควรจะต้องถูกกำหนดไว้ในเรื่องที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1) การป้องกันและควบคุมอาชญากรรม โดยเน้นการดำเนินงานต้องทำงานแบบหุ้นส่วน โดยให้กระทรวงมหาดไทย (กลไกระดับพื้นที่/ท้องถิ่น) มีบทบาทหลักในการให้การสนับสนุน และหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาเสริมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยการสร้างกลไกในการทำงานร่วมกันที่ชัดเจนระหว่างหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง แม้ปัจจุบันนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจะมีกฎหมายหลายฉบับให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินการยังแยกส่วนกันไม่มีกลไกการร่วมมือที่ชัดเจน ในลักษณะบูรณาการจึงเป็นการทำหน้าที่ซ้ำซ้อนต่างคนต่างทำกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการและไม่ซ้ำซ้อน

2) การระงับข้อพิพาทในชุมชน แม้เรื่องความผิดที่สามารถเข้าสู่การดำเนินการได้นั้นควรกำหนดให้เป็นความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี หรือการกระทำโดยประมาท แต่การเข้าสู่กระบวนการจะต้องเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณีทุกๆ ฝ่าย สำหรับกฎเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทก็ควรจะสอดคล้องกับทุนทางสังคมของชุมชน ได้แก่ ระบบคุณค่าและความเชื่อ

จารีตประเพณี เป็นต้น แต่จะต้องไม่ขัดต่อหลักการด้านสิทธิมนุษยชน และรูปแบบในการดำเนินการนั้น ต้องนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้โดยมีคนกลาง หรือผู้ไกล่เกลี่ย ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกและเสริมสร้างพลังให้แก่คู่กรณี โดยใช้หลักความเสมอภาคเป็นสำคัญ และที่สำคัญ ควรกำหนดหลักประกันสิทธิแก่คู่กรณีอย่างน้อย ได้แก่ สิทธิในการรับรู้และทำความเข้าใจถึง กระบวนการ สิทธิในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกระบวนการ สิทธิที่จะเลือกบุคคลที่ตน ไว้วางใจให้เข้าร่วมกระบวนการ สิทธิในการรับรู้ว่าจะมีใครเข้าร่วมประชุมด้วย สิทธิที่จะยกเลิกการ ร่วมกระบวนการได้ทุกเมื่อ สิทธิที่จะบอกกล่าวหรือบรรยายความถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายมีสิทธิ ในการบอกเล่าถึงความเสียหายและผลกระทบที่เกิดจากการกระทำความผิดและความต้องการในการ เยียวยาความเสียหาย การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอื่นๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันว่า คู่กรณีจะเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมชุมชนด้วยความสมัครใจจริง และทำให้กระบวนการดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ควรมีการกำหนดเงื่อนไขหรือข้อตกลงหลังการไกล่เกลี่ยที่คู่กรณีจะต้อง ปฏิบัติ เช่น การชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหาย การทำงานบริการชุมชน เป็นต้น การมีกลไกตรวจสอบ ถ่วงดุล เช่น เสนอรายงานการไกล่เกลี่ยให้พนักงานอัยการเพื่อตรวจรับรอง เป็นต้น

3) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน เป็นการเปิดช่องให้ศาลสามารถมี คำสั่งให้ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนได้ เพื่อให้ชุมชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการมีบทบาท ในการดูแลผู้กระทำความผิดมากขึ้น โดยมีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเป็นผู้สนับสนุน แต่ทั้งนี้ก่อนการ ที่จะพิจารณาสั่งให้มีการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนนั้นจะต้องผ่านการดำเนินการตามแนวทาง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อเป็นการประเมินความพร้อมของผู้เสียหายและชุมชนก่อน

4) การฟื้นฟูเยียวยาผู้เสียหาย ส่งเสริมให้ชุมชนและท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทใน การดูแลเยียวยาผู้เสียหาย ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภาคเอกชนที่มีความ สนใจ

4.5.3 กำหนดกลไก การสนับสนุน และการกำกับดูแลงานยุติธรรมชุมชน ในรูปแบบ ของคณะกรรมการชาติและระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงาน ด้านการพัฒนาชุมชน สาธารณสุข สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การรักษาความสงบเรียบร้อย และงาน ยุติธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น และผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ในการ ประสานงานควบคุมดูแล การดำเนินการและการติดตามผลการประเมินผล และควรมีสุนัขประสานงาน ในพื้นที่ เพื่อให้การทำงานมีเอกภาพไม่ซ้ำซ้อนและเข้าถึงได้ง่าย ชุมชนไม่เกิดความสับสนในการ

ประสานงาน นอกจากนี้ควรมีการจัดตั้งกองทุนยุติธรรมชุมชน เพื่อสนับสนุนการทำงานด้านงบประมาณในการดำเนินการ

4.6 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม

รัฐต้องสนับสนุนการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้นในทุกขั้นตอน ในลักษณะของการควบคู่กันไปกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยเน้นวัตถุประสงค์ในการฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายผู้กระทำความผิดและชุมชนซึ่งเป็นประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เยียวยาผู้เสียหาย และการยินยอมรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม ทั้งนี้ ควรมีการบัญญัติกฎหมายรองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ให้ชัดเจน และควรมีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างน้อย ดังต่อไปนี้

4.6.1 หลักความสมัครใจของคู่กรณี การจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องเกิดจากความสมัครใจอย่างแท้จริงของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยในฝ่ายผู้กระทำความผิดนั้นการเข้าสู่กระบวนการจะต้องไม่เกิดจากการจูงใจหรือมีการให้คำมั่นสัญญาใดๆ เพื่อที่จะให้ผู้กระทำความผิดรับสารภาพหรือยอมรับผิด เพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้ว จะไม่ส่งผลต่อการสำนึกผิดและความต้องการที่จะแก้ไขเยียวยา

4.6.2 กำหนดให้ความผิดทุกประเภทสามารถที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ เพื่อเป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์และเป็นการเยียวยาผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน แต่ไม่ควรใช้เป็นเงื่อนไขหลักในการลดหย่อนโทษของผู้กระทำความผิด

4.6.3 กำหนดหลักประกันสิทธิแก่คู่กรณีอย่างน้อย ดังต่อไปนี้

1) สิทธิในการรับรู้และทำความเข้าใจกระบวนการโดยคนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ย จะต้องแจ้งสิทธิและอธิบายให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดทราบถึงกฎ กติกา ขั้นตอนกระบวนการสิทธิและหน้าที่ ผลที่อาจเกิดขึ้น ผลที่ได้รับ เพื่อประโยชน์ในการคิดและตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่

2) สิทธิในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยปราศจากการบังคับ ชูเชิญ ชักจูง โน้มน้าว หรือกระทำการใดๆ ที่จะทำให้ต้องเข้าร่วมกระบวนการ เพราะความจำยอมหรือ ความเกรงใจ

3) สิทธิที่จะเลือกบุคคลที่ตนไว้วางใจ และ/หรือเชื่อว่าจะให้ความช่วยเหลือตนได้ เข้าร่วมกระบวนการได้

- 4) สิทธิในการรับรู้ว่าจะมีใครเข้าร่วมประชุม ใกล้เคียง จำนวนเท่าใด และประกอบด้วยบุคคลใดบ้าง
- 5) เมื่อใดก็ตามที่ผู้เสียหายและหรือผู้กระทำความผิดไม่เต็มใจ อึดอัดใจ คับข้องใจ ไม่ประสงค์จะเข้าร่วมกระบวนการ ไม่ประสงค์จะประชุมกันต่อไป ก็สามารถยกเลิกได้ทุกเมื่อ
- 6) สิทธิที่จะบอกเล่า หรือบรรยายความถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
- 7) ผู้เสียหายมีสิทธิในการบอกเล่าถึงความเสียหาย และผลกระทบที่เกิดจากการกระทำความผิดซึ่งจะนำไปสู่การรับรู้ การตระหนักรู้ของผู้กระทำความผิดที่จะทำให้เกิดความสำนึกผิด
- 8) ผู้เสียหายมีสิทธิในการบอกความต้องการในการเยียวยาความเสียหาย และการได้รับการเยียวยาความเสียหายตามที่ต้องการ

4.6.4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม โดยการมีส่วนร่วมในคณะกรรมการต่างๆ ให้ครอบคลุมทั้งในระดับท้องถิ่น ให้มีสัดส่วนภาคประชาชนที่สมดุลกับสัดส่วนของกรรมการ โดยตำแหน่ง การสรรหาควรเปิดกว้างมากที่สุด คณะกรรมการควรมีอำนาจเพียงพอที่จะกำหนดทิศทางและกำกับดูแลการดำเนินการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม การมีส่วนร่วมต้องเปิดโอกาสให้เข้าร่วมอย่างมีอิสระ เสมอภาค เท่าเทียม ควรมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและเข้มแข็ง (active) มิใช่ผิวเผินและเชิงซ้ำ (passive)

บทที่ 3

กฎหมายยุติธรรมชุมชน

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกของประเทศไทยที่กำลังจะมีใช้บังคับในลักษณะกฎหมายกลางที่บัญญัติรองรับ “ยุติธรรมชุมชน” และศึกษาถึงแนวความคิดในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยเฉพาะ “ยุติธรรมชุมชน” ของประเทศออสเตรเลีย และประเทศสกอตแลนด์ ซึ่งมีการบัญญัติกฎหมายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ต่อไป

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนของประเทศไทย

1.1 ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ. ...

1.1.1 สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหา

1) ปัญหา “คดีล้นศาล ผู้ต้องขังล้นคุก” เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งของกระบวนการยุติธรรมไทย เนื่องจากส่วนหนึ่งยังไม่มีระบบและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทหรือปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ได้ ตั้งแต่ในระดับชุมชนหรือก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก คือ ก่อนเข้าสู่การแจ้งความดำเนินคดีต่อพนักงานสอบสวน หรือการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวน หรือการฟ้องศาลเพื่อดำเนินคดี ทำให้ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ กลายเป็นคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักทุกๆ คดี ซึ่งมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นมาโดยตลอด ส่งผลให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต้องใช้เวลาและทรัพยากรเป็นจำนวนมากในการดำเนินคดีในส่วนที่เกี่ยวข้องแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาคืออย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร

2) ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาส ในการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนที่มีฐานะยากจนหรือด้อยโอกาสจะยังคงมีเพิ่มมากยิ่งขึ้น อันอาจจะทำให้เกิดปัญหาการแตกความสามัคคีหรือขาดความปรองดองสมานฉันท์ขึ้นในหมู่ประชาชนในระดับ

ชุมชน และอาจขยายลูกถามกลายเป็นปัญหาการแตกความสามัคคีหรือขาดความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติต่อไป ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองการปกครอง

3) ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชน และผู้มีส่วนได้เสีย ยังไม่เพียงพอเท่าที่ควร โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในชุมชน การป้องกันและแก้ไขปัญหาคriminalที่เกิดจากความไม่เป็นธรรมต่างๆ การแจ้งเบาะแสของการกระทำความผิดกฎหมายต่างๆ ในชุมชน การจัดการกับความขัดแย้งของประชาชนด้วยความสมานฉันท์และสันติวิธี การช่วยเหลือหรือเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมและการรับคืนคนดีหรือผู้พ้นโทษกลับสู่ชุมชน ประกอบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรักษาความสงบเรียบร้อยมีภาระในการดำเนินคดีต่างๆ และภาระงานอื่นๆ ตามอำนาจหน้าที่จำนวนมาก จึงไม่สามารถดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง

1.1.2 ความจำเป็นที่จะต้องตรากฎหมายเพื่อแก้ไข้ปัญหา

เนื่องจากการบริหารงานยุติธรรมชุมชน ที่กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการมาตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบันยังไม่มีกรอบทางการดำเนินงานและยังไม่มีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน เป็นผลให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าวยังไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งยังไม่เป็นมาตรฐานและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การบริหารงานยุติธรรมชุมชนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล จึงจำเป็นต้องตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นมารองรับการดำเนินงาน และนอกจากนี้ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ ได้มีแผนงานและโครงการสำคัญในการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน และการให้ความช่วยเหลือประชาชน โดยการ

1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนด้านกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

2) สนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนครอบคลุมทั่วประเทศ

3) ส่งเสริมการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นแก่ประชาชน

4) ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องขับเคลื่อนระบบงานยุติธรรมชุมชนให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ โดยจำเป็นจะต้องมีกฎหมายรองรับการดำเนินงานของหน่วยงานและประชาชนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

นอกจากนี้ ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมไทยในปัจจุบันที่มีสาเหตุหลักมาจากความเป็นกลไกของระบบราชการขนาดใหญ่ และใช้ทรัพยากรมาก ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมในหลายขั้นตอนต้องใช้เวลาาน ส่งผลให้ปริมาณคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลมีจำนวนมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาคดีล้นศาล คนล้นคุก รวมถึงปัญหาที่ประชาชนยังไม่มีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมในระบบงานยุติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยการสร้างกลไกของการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบงานยุติธรรมในระดับตำบล หมู่บ้าน และชุมชนสำหรับภาครัฐ ให้เป็นหน่วยงานสนับสนุนพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินงานของภาคประชาชนในรูปแบบของศูนย์ยุติธรรมชุมชน อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเป็นธรรมทางสังคม Social Justice อันจะนำไปสู่การลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และลดปริมาณผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากเกินไปในปัจจุบัน ตลอดจนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีศักยภาพ มีความปลอดภัย และเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์ หรือความสามัคคีปรองดองกันมากยิ่งขึ้นต่อไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

1.1.3 หลักการอันเป็นสาระสำคัญ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยยุติธรรมชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมตามแนวความคิดยุติธรรมชุมชนในปัจจุบันยังไม่มีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและยังไม่มีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นผลให้การดำเนินงานดังกล่าวยังไม่สามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์จึงควรกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานยุติธรรมระดับชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานยุติธรรมชุมชน และรองรับการปฏิบัติงานของหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

1.2 โครงสร้างของร่างพระราชบัญญัติยุทธธรรมชุมชน พ.ศ.... มีดังนี้

1.2.1 นิยามความหมายของยุทธธรรมชุมชน

“ยุทธธรรมชุมชน” หมายความว่า การดำเนินการร่วมกันระหว่างสมาชิกของชุมชน กับหน่วยงานของรัฐ โดยเป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล ในการ

- 1) ป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดอาญา
- 2) เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน
- 3) เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา
- 4) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด หรือ

ผู้พ้นโทษ

- 5) ให้ความรู้และสร้างความเป็นธรรมด้านต่างๆ ให้แก่ประชาชนในชุมชน
- 6) ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรม

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างเป็นปกติ และต่อเนื่อง โดยเหตุที่

- 1) อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน หรือ
- 2) มีอาชีพเดียวกัน หรือ
- 3) ประกอบกิจกรรม ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือ
- 4) มีวัฒนธรรมความเชื่อร่วมกัน หรือ
- 5) มีความสนใจร่วมกัน

ส่วนคำว่า “ชุมชน” ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ... มีความหมายว่า พื้นที่ที่คนในพื้นที่มีความรู้สึกเป็นกลุ่ม หรือหน่วยเดียวกัน

ดังนั้น จากนิยามศัพท์ของคำว่า “ชุมชน” จะเห็นได้ว่าคำว่า “ชุมชน” ตามความหมายของร่างพระราชบัญญัติยุทธธรรมชุมชน พ.ศ.... มีความหมายที่กว้างกว่าคำว่า “ชุมชน” ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ที่เน้นแต่เฉพาะชุมชนตามพื้นที่มีลักษณะที่เป็นทางภูมิศาสตร์เท่านั้น

1.2.2 วัตถุประสงค์ของงานยุติธรรมชุมชน

- 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม และจัดการความไม่เป็นธรรมในชุมชน
- 2) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ด้านยุติธรรมชุมชนของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) เพิ่มช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และประหยัด
- 4) ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี และความสมานฉันท์ในชุมชน เกิดการเคารพ กตติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน
- 5) สนับสนุนส่วนราชการ หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

1.2.3 องค์กรประกอบของยุติธรรมชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้

- 1) คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ ประกอบด้วย

- (1) ข้าราชการการเมือง

- (ก) นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน

- (ข) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธาน

- (2) ข้าราชการประจำ

- (ก) เป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง

ได้แก่ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกรุงเทพมหานคร ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงยุติธรรม เลขาธิการสำนักงานศาลปกครอง เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ อัยการสูงสุด อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมคุมประพฤติ อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

- (ข) เป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ

ได้แก่ รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมมอบหมาย 1 คน เป็นกรรมการและเลขานุการ และให้ข้าราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม เป็นผู้ช่วยเลขานุการ 2 คน

(3) ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นกรรมการ

โดยประธานคณะกรรมการแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ในด้านกฎหมาย สังคมวิทยา การพัฒนาชุมชน จำนวน 3 คน ที่ไม่ได้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น กรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งซึ่งรับผิดชอบในการบริหารพรรคการเมือง ที่ปรึกษาพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง และจะต้องไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกไม่ว่าจะได้รับโทษจำคุกจริงหรือไม่ เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือลหุโทษ โดยมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่อีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่า 2 วาระติดต่อกันไม่ได้

2) ศูนย์ยุติธรรมชุมชน

(1) ความหมายของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

หมายความว่า สถานที่ที่ยุติธรรมชุมชนประสานงานและดำเนินงานร่วมกันกับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน

(2) การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน

โดยอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนที่มีชื่อในทะเบียนบ้านในตำบลหรือแขวงเดียวกันที่ประสงค์จะรวมตัวกันเพื่อดำเนินงานยุติธรรมชุมชน จะต้องยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่อนายทะเบียนซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้งให้เป็นนายทะเบียนในเขตท้องที่ที่ตนมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ โดยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม

(3) คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย

ก) กรรมการที่มาจากภาครัฐ ได้แก่

(ก) ปลัดอำเภอ เป็นประธาน

(ข) กรรมการ โดยตำแหน่ง ได้แก่ พัฒนาการประจำตำบล ตำรวจ

ชุมชนประจำตำบล กำนันท้องที่ นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล

(ค) เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกรรมการและเลขานุการ จำนวน ๑ คน และผู้ช่วยเลขานุการ ไม่เกิน ๒ คน ตามที่ประธานได้แต่งตั้ง

(4) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากภาคประชาชน ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากผู้ซึ่งมีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ในด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านแรงงาน ด้านคุ้มครองสิทธิ ด้านสาธารณสุข และด้านกฎหมาย จำนวน 5 คน มี

วาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่อีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่า 2 วาระติดต่อกันไม่ได้ โดยต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

ก) เป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน

ข) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านยุติธรรมชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี

ค) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในเขตท้องที่ตำบล ที่จะขอจดทะเบียนจัดตั้ง ศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยมีระยะเวลาติดต่อกันมาไม่น้อยกว่า 180 วัน

3) อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน

(1) ความหมายของ “อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีความประสงค์ที่จะดำเนินงานยุติธรรมชุมชน และได้รับการขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ คือ ให้บุคคลที่มีความประสงค์ที่จะดำเนินงานยุติธรรมชุมชน มายื่นคำขอขึ้นทะเบียนต่อนายทะเบียนท้องที่ที่บุคคลนั้นมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ให้อาสาสมัครยุติธรรมชุมชนที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไข การขึ้นทะเบียน และการอบรมอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

(2) คุณสมบัติ และลักษณะที่ไม่ต้องห้ามของอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน

(ก) มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์ ในวันขึ้นทะเบียน

(ข) มีภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ในเขตท้องที่ที่จะขอขึ้นทะเบียน โดยมีระยะเวลาติดต่อกันมาไม่น้อยกว่า ๑๘๐ วัน

(ค) มีความประพฤติอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดี ได้รับการยกย่องไว้วางใจ

จากประชาชน

(ง) ไม่เป็นผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้

ความสามารถ

4) นายทะเบียน

หมายถึง ข้าราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่รัฐมนตรีแต่งตั้งให้เป็นนายทะเบียน

1.2.4 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน อาสาสมัคร ยุติธรรมชุมชน นายทะเบียน

1) อำนาจหน้าที่ของ “คณะกรรมการ”

(1) กำหนดนโยบาย แนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชนและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำนโยบายและแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

(2) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายและยุทธศาสตร์ในการบริหารงานยุติธรรมชุมชน และรายงานต่อรัฐมนตรี

(3) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงาน เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานตามความจำเป็นและเหมาะสม

(4) ออกประกาศตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

(5) พิจารณาให้ความเห็นชอบรายงานประจำปี

(6) ปฏิบัติการอื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

(7) อื่นๆ ตามที่คณะรัฐมนตรี หรือนายกรัฐมนตรีมอบหมาย

2) อำนาจหน้าที่ของ “คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน”

(1) ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานส่วนราชการ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

(2) เผื่อระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤตินิยมของเจ้าหน้าที่รัฐ และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ

(3) พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแส ข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ตลอดจนช่วยเหลือดูแลให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน หรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม

(4) ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแพ่ง หรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้งในชุมชน ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและการประนอมข้อพิพาทในชุมชน

(5) ให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด และอาชญากรรม และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

(6) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และผู้พัวพัน รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติ หรือผู้ได้รับการปล่อยชั่วคราว ให้กับคนเป็นพลเมืองดี และไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

(7) เผยแพร่ความรู้ และข้อมูลข่าวสาร ด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน

(8) ดำเนินการอื่นๆ ตามที่ “คณะกรรมการ” มอบหมาย

หลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไข การดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม

3) อำนาจหน้าที่ของ “อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน”

(1) เฝ้าระวัง และป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤตินิষอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ

(2) รับเรื่องร้องเรียน หรือร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแส ข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ และประสานงานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความช่วยเหลือ

(3) ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตท้องที่ร้องขอเกี่ยวกับความแย้ง หรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ เฉพาะในกรณีที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

(4) ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหาย หรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

(5) ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแก้ไข บำบัดฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด และผู้พัวพัน รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติ หรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กับคนเป็นพลเมืองดี และไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

4) อำนาจหน้าที่ของนายทะเบียน

- (1) รับขึ้นทะเบียนอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน และศูนย์ยุติธรรมชุมชน
- (2) ตักเตือน ระวังการปฏิบัติงาน และเพิกถอนการขึ้นทะเบียนของอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ในกรณีมิได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัตินี้ หรือมีพฤติการณ์ที่ถือว่ามิได้ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต หรือมีพฤติการณ์ในทำนองที่จะเป็นที่เสียหายแก่งานยุติธรรมชุมชน
- (3) จัดทำรายงานประจำปีของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เสนอคณะกรรมการเพื่อพิจารณา

1.2.5 การดำเนินการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท (ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ...)

1) ความหมาย

“ไกล่เกลี่ย” หมายความว่า วิธีการระงับข้อพิพาทนอกศาลโดยคนในชุมชน ทำหน้าที่คนกลางหนึ่งคนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือหลายคนเป็นคณะผู้ไกล่เกลี่ย โดยทำหน้าที่ช่วยเหลือ จัดให้มีการไกล่เกลี่ย เสนอแนะแนวทางแก้ไขข้อพิพาทให้กับคู่พิพาท จัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยที่เป็นธรรม และยอมรับระหว่างคู่พิพาท

“ข้อพิพาท” หมายความว่า ข้อขัดแย้งในทางแพ่ง ข้อขัดแย้งทางอาญาในความผิดอันยอมความได้ และความผิดลหุโทษ

“คู่พิพาท” หมายความว่า คู่พิพาททั้งสองฝ่าย หรือหลายฝ่าย

“ผู้ไกล่เกลี่ย” หมายความว่า บุคคล หรือคณะบุคคลที่คู่พิพาทแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2) คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย

- (1) ผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท
- (2) ได้รับความไว้วางใจเชื่อถือในการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย
- (3) ปราศจากอคติ ไม่เลือกปฏิบัติ เป็นกลาง และเป็นอิสระในการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย
- (4) ไม่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุก หรือถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล เว้นแต่ในความผิดอันยอมความได้ กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

5) ไม่เป็นคนที่สามารถมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ วิกัลจริต จิตฟั่นเฟือน เป็นบุคคลล้มละลาย หรือเป็นผู้ที่มีความประพฤติไม่เหมาะสม

6) เป็นผู้ไถ่เกลี้ยตามกฎหมายอื่นซึ่งผ่านการอบรมการไถ่เกลี้ยข้อพิพาท

3) อำนาจหน้าที่ของผู้ไถ่เกลี้ย

(1) กำหนด และแจ้งวัน เวลา สถานที่ไถ่เกลี้ยให้คู่พิพาทและผู้เกี่ยวข้องทราบ

(2) จัดให้มีการไถ่เกลี้ย และกำหนดแนวทางการไถ่เกลี้ย

(3) ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก ชี้แนะ คู่พิพาทในการหาแนวทางยุติข้อพิพาท

(4) ติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลงการไถ่เกลี้ยระหว่างคู่พิพาท

(5) เสนอเรื่องต่อคณะกรรมการส่งเสริมการไถ่เกลี้ยข้อพิพาท กรณีที่คู่พิพาท

ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงการไถ่เกลี้ย

4) การถอดถอนผู้ไถ่เกลี้ย

ผู้ไถ่เกลี้ยอาจถูกถอดถอน โดยคู่พิพาททั้งสองฝ่าย หรือคณะกรรมการส่งเสริมการไถ่เกลี้ย ดังนี้

(1) ขาดความเป็นกลาง ไม่เป็นอิสระ มีอคติในการไถ่เกลี้ย

(2) ต้องโทษถึงที่สุดให้จำคุก โดยไม่ได้รับการรอลงอาญา

(3) นื้อฉล ช่มชู้ ในกระบวนการไถ่เกลี้ย

(4) ไม่มาทำหน้าที่ผู้ไถ่เกลี้ยเกิน ๒ ครั้ง โดยไม่มีเหตุอันควร

5) กระบวนการไถ่เกลี้ย

การไถ่เกลี้ยระหว่างคู่พิพาทเริ่มได้ ดังนี้

(1) คู่พิพาทตกลงระหว่างกันเลือกระงับข้อพิพาท โดยวิธีการไถ่เกลี้ยในชุมชน

(2) คู่พิพาทเสนอเรื่องต่อ

ก) ศูนย์ประสานงานการไถ่เกลี้ยและประนอมข้อพิพาท ตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการประสานงานการไถ่เกลี้ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ.2553 หรือ

ข) เครือข่าย หรืออาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยเครือข่ายและอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ.2548 ให้ริเริ่มกระบวนการไถ่เกลี้ยตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

ค) คณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เสนอให้คู่พิพาทระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชน และคู่พิพาทยอมรับข้อเสนอระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชน หรือการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยตามกฎหมายอื่น

6) การเลือกผู้ไกล่เกลี่ย

คู่พิพาทเลือกบุคคลคนหนึ่ง หรือหลายคนทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยจาก

(1) บุคคลตามบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ย หรือ

(2) บุคคลภายนอกบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณสมบัติ

ในกรณีที่คู่กรณีเลือกผู้ไกล่เกลี่ยหลายคนทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย ให้แต่ละฝ่ายเลือกบุคคลตามบัญชีรายชื่อ หรือบุคคลนอกบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณสมบัติในจำนวนที่เท่ากัน ให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการเลือกจากคู่พิพาทแต่ละฝ่ายร่วมกันเลือกผู้ไกล่เกลี่ยอีกคนหนึ่งทำหน้าที่ “ประธานคณะผู้ไกล่เกลี่ย” ทำหน้าที่จัดการไกล่เกลี่ย ช่วยเหลือ ชี้แนะแนวทางในการยุติข้อพิพาทที่เป็นธรรมแก่คู่พิพาท จัดทำบันทึกกระบวนการไกล่เกลี่ย และข้อตกลงการไกล่เกลี่ย

7) การดำเนินการไกล่เกลี่ยของผู้ไกล่เกลี่ย

ผู้ไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติ มีความเป็นอิสระ และคำนึงถึงหลักความเสมอภาคของคู่พิพาท ดังนี้

(1) กำหนดนัดวัน เวลา และสถานที่ ไกล่เกลี่ยร่วมกับคู่ความ และผู้ที่เกี่ยวข้อง

(2) กำหนดกระบวนการไกล่เกลี่ยและดำเนินการไกล่เกลี่ยให้แล้วเสร็จ โดยไม่ชักช้า และให้แล้วเสร็จก่อนที่ข้อพิพาทจะขาดอายุความ

(3) ดำเนินการไกล่เกลี่ยด้วยความโปร่งใส โดยกระบวนการในทางลับ หรือเปิดเผยต่อสาธารณะตามที่ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่พิพาททั้งสองฝ่ายตกลงกัน และคำวินิจฉัยของผู้ไกล่เกลี่ย หรือประธานการไกล่เกลี่ย ถือเป็นที่สุด

(4) เชิญที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ร่วมให้ความเห็นในการไกล่เกลี่ย

(5) จัดทำบันทึก (กระบวนการ) การไกล่เกลี่ย

(6) จัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ย (“ข้อตกลงการไกล่เกลี่ย” หมายความว่า บันทึกข้อสรุปจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นลายลักษณ์อักษร) และในการจัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นลายลักษณ์อักษร ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยร้องขอ หรือตามความจำเป็นอื่น ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดจัด

เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือผู้ไกล่เกลี่ย ให้ผู้ไกล่เกลี่ยจัดทำบันทึกการไกล่เกลี่ยเป็นลายลักษณ์อักษร โดยบันทึกผลการไกล่เกลี่ย ดังนี้

(7) กรณีคู่พิพาทตกลงไกล่เกลี่ยกันได้ ให้กำหนดหน้าที่ของคู่พิพาทแต่ละฝ่ายให้ระทำการ หรือควั่นระทำการใด หรืออื่นๆ ในข้อตกลงการไกล่เกลี่ย

(8) กรณีคู่พิพาทตกลงไกล่เกลี่ยไม่ได้ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแนะนำแนวทางออกให้แก่คู่พิพาท

ให้จัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยจำนวน 3 ชุด มอบให้แก่คู่พิพาทฝ่ายละ 1 ชุด และจัดเก็บไว้ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด 1 ชุด โดยก่อนที่จะมอบข้อตกลงการไกล่เกลี่ยแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่าย ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแจ้งแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายทราบรายละเอียดข้อตกลงการไกล่เกลี่ยว่าถูกต้องตรงตามที่ได้ไกล่เกลี่ย

8) ผลของข้อตกลงการไกล่เกลี่ย

ข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นยุติ ผูกพันคู่พิพาทต้องปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ยโดยมิชักช้า และมีผลเช่นเดียวกับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ ให้นำกฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการมาบังคับใช้โดยอนุโลม

ในกรณีที่คู่พิพาทไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่จะรับเรื่องการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ยของคู่พิพาท เพื่อดำเนินการ หรือเสนอเรื่องต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อดำเนินการต่อไป

9) กระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุด โดย

- (1) คู่พิพาทยอมรับ และปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ย
- (2) คู่พิพาทตกลงยุติการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย
- (3) คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาล
- (4) เหตุแห่งการพิพาทสิ้นสุด หรือสิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่น

10) มาตรการคุ้มกัน (ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ...)

ผู้ไกล่เกลี่ยได้รับความคุ้มกันจากความรับผิดชอบในความเสียหายใดๆ ที่เกิดจากการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และผู้ไกล่เกลี่ยมีความรับผิดชอบในการกระทำ หรือละเว้นการกระทำที่ไม่สุจริต น้อยลง ช่มชู้ไม่เป็นกลาง มีอคติในการไกล่เกลี่ย

1.3 บทเฉพาะกาลร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....

มาตรา 29 ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือศูนย์ประสานงานยุติธรรมชุมชน ที่มีอยู่ก่อนวันประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ให้ถือเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 30 อาสาสมัครงานของส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม นอกจากอาสาสมัคร ตามพระราชดำรินี้ ให้ถือว่าเป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

1.4 บทเฉพาะกาลร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....

มาตรา 20 ให้ออกกฎกระทรวงกำหนดการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตาม มาตรา 5 ให้แล้วเสร็จภายใน 180 วัน นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้

ในระหว่างที่ยังไม่มีกฎกระทรวงตาม มาตรา 5 ให้ผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ.2553 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยเครือข่ายและอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ.2548 ให้ทำหน้าที่ต่อไปได้

หลักการและเหตุผล เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน โดยคนในชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อันเป็นการรองรับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานภายใต้หลักการเข้าถึงความยุติธรรม (Rights to justice) ลักษณะอื่น นอกเหนือจากการเข้าถึงความยุติธรรมตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

2. พระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชน ค.ศ.1983 รัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย (Community Justice centres Act 1983 No 127)

2.1 วัตถุประสงค์ของกฎหมาย (มาตรา 3)

วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ คือ

2.1.1 การจัดตั้งสถานที่ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นในรัฐนิวเซาท์เวลส์ (มาตรา 14) เป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงยุติธรรม (มาตรา 18) และ

2.1.2 การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) การให้บริการระงับข้อพิพาท และบริการการจัดการกับความขัดแย้ง
- 2) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, และการให้บริการฝึกอบรมบุคคลที่จะเป็นผู้ไกล่

เกลี่ย และ

3) การส่งเสริมการระงับข้อพิพาททางเลือก และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการระงับข้อพิพาททางเลือกในมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ โดยการเชื่อมต่อและการเป็นหุ้นส่วนกับวิชาชีพในด้านกฎหมาย ศาล การศึกษา และผู้ให้บริการในการระงับข้อพิพาททางเลือกอื่นๆ และ

4) การดำเนินกิจการอื่นอันเกี่ยวเนื่องกับการระงับข้อพิพาท และการบริการจัดการกับความขัดแย้ง

2.2 นิยามศัพท์ (มาตรา 4)

ในพระราชบัญญัตินี้ยกเว้นในกรณีที่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

“ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” หมายถึง ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้

“ผู้อำนวยการ” หมายถึง ผู้อำนวยการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

“การปฏิบัติงาน” ประกอบด้วย อำนาจ การอนุญาต และหน้าที่

“การไกล่เกลี่ย” ให้มีความหมายรวมถึง

1) การดำเนินการใดๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการประมุขอภิปรายและการระงับข้อพิพาท

2) การนำคู่กรณีในข้อพิพาทมาร่วมกันประมุขอภิปรายและระงับข้อพิพาท

3) การติดตามผลในการประมุขอภิปราย หรือผลการระงับข้อพิพาท

“การประชุมใกล้ชิด” หมายถึง การประชุมตามพระราชบัญญัตินี้ ที่มีคู่กรณีตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น ซึ่งมีข้อพิพาทในเรื่องต่างๆ

“ผู้ใกล้ชิด” หมายถึง ผู้อำนวยการ หรือบุคคลในขณะดำรงตำแหน่งผู้ใกล้ชิดตาม มาตรา 5

“เลขานุการ” หมายถึง เลขานุการของกระทรวงยุติธรรม

2.3 การแต่งตั้งผู้ใกล้ชิด

เลขานุการอาจแต่งตั้งบุคคลเป็นผู้ใกล้ชิดของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามคำแนะนำของ ผู้อำนวยการ และผู้ใกล้ชิดที่ได้รับแต่งตั้งมีลักษณะเป็นอาสาสมัครที่ผ่านการฝึกอบรมและมีคุณสมบัติตามที่กำหนด มิใช่เป็นการจ้างงานภาครัฐ จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยการจ้างงาน ภาครัฐ ค.ศ.2013 (มาตรา 5) โดยผู้ใกล้ชิดมีวาระในการดำรงตำแหน่งไม่เกิน ๓ ปี และมีสิทธิที่จะ ได้รับการแต่งตั้งใหม่อีกได้ (มาตรา 6) และเลขานุการอาจถอดถอนผู้ใกล้ชิดได้ตลอดเวลา (มาตรา 8)

2.4 เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน

ประกอบด้วยผู้อำนวยการ และเจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนนั้นจะถูกว่าจ้างภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการจ้างงานภาครัฐ ค.ศ.2013 (มาตรา 11)

โดยผู้อำนวยการมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

2.4.1 มอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่แทน (มาตรา 13)

ผู้อำนวยการอาจมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติ หน้าที่แทนผู้อำนวยการได้ (รวมทั้งหน้าที่ที่ได้รับมอบอำนาจจากผู้อำนวยการตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ ไม่รวมถึงอำนาจในการมอบอำนาจช่วง) ตามที่ผู้อำนวยการเห็นสมควร และผู้อำนวยการ หรือผู้ รักษาการแทนอาจเพิกถอนการมอบอำนาจทั้งหมด หรือบางส่วนของมอบอำนาจได้ และหน้าที่ที่ ได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติภายใต้มาตรานี้ยังคงอยู่หากการอนุญาตไม่ได้ถูกเพิกถอน ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ ได้รับมอบหมายอาจเป็นการปฏิบัติหน้าที่เป็นครั้งคราวตามระยะเวลาที่ได้รับอนุญาตก็ได้ ทั้งการอนุญาต ตามมาตรานี้อาจกำหนดเงื่อนไข และข้อจำกัดได้

อย่างไรก็ตามแม้จะมีการมอบอำนาจตามมาตรานี้ ผู้อำนวยการอาจปฏิบัติหน้าที่ ต่อไปตามที่มอบอำนาจไปทั้งหมด หรือบางส่วนก็ได้

การกระทำใดๆ หรือสิ่งที่ทำใดๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบอำนาจตามมาตรา 19 ในการปฏิบัติตามหน้าที่ให้มีสภาพบังคับหรือมีผลเช่นเดียวกับการกระทำโดยผู้อำนาจการ

1. ผู้อำนาจการขอคำแนะนำการปฏิบัติกรตามหน้าที่ (มาตรา 13A)

ผู้อำนาจการอาจปรึกษาบุคคลใดๆ หรือองค์กรใดๆ ที่ผู้อำนาจการเห็นว่าเหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินการตามหน้าที่ของผู้อำนาจการภายใต้พระราชบัญญัตินี้และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้

ผู้อำนาจการอาจแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนาจการภายใต้พระราชบัญญัตินี้และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ ในส่วนของคณะกรรมการที่ปรึกษาไม่ว่าทั้งหมด หรือบางส่วน อาจเป็นบุคคลผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของคณะทำงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนก็ได้

2. ผู้อำนาจการมีหน้าที่รับผิดชอบในการไกล่เกลี่ย (มาตรา 20, 20A)

ผู้อำนาจการมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดหาให้มีบริการไกล่เกลี่ยและดำเนินการไกล่เกลี่ย และบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยจะไม่ข้อพิพาทใดที่จะได้รับการยอมรับให้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้อำนาจการ

ผู้อำนาจการมีอำนาจที่จะยอมรับ หรือปฏิเสธ ข้อพิพาทที่ส่งมาจากศาล เพื่อให้ทำการไกล่เกลี่ยได้

1. ผู้อำนาจการออกข้อกำหนดในการดำเนินการควบคุมการประชุมไกล่เกลี่ย

(มาตรา 21)

2. ผู้อำนาจการกำหนดประเภทของข้อพิพาท (มาตรา 22)

3. ผู้อำนาจการมีอำนาจปฏิเสธที่จะยอมรับข้อพิพาทไว้เพื่อไกล่เกลี่ย หรืออายุยุติการประชุมไกล่เกลี่ยได้ตลอดเวลา (มาตรา 24)

2.5 การไถ่เกลี้ย

มีอยู่ 2 ประเภท คือ

2.5.1 การให้บริการไถ่เกลี้ยทั่วไป (มาตรา 20)

โดยผู้อำนวยการมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการให้มีบริการไถ่เกลี้ยและดำเนินการไถ่เกลี้ย และบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อทำการไถ่เกลี้ย ซึ่งในการประชุมไถ่เกลี้ยแต่ละครั้งจะต้องดำเนินการโดยผู้ไถ่เกลี้ย ๑ คน หรือมากกว่า ตามที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ไถ่เกลี้ยตามวัตถุประสงค์โดยผู้อำนวยการ

ข้อสำคัญก็คือจะไม่มีข้อพิพาทใดที่จะได้รับการยอมรับให้เข้าสู่กระบวนการไถ่เกลี้ยตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้อำนวยการ

1) การให้บริการไถ่เกลี้ยกรณีเฉพาะ (มาตรา 20A)

เป็นกรณีที่ข้อพิพาทได้ถูกส่งไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อการไถ่เกลี้ยโดยคำสั่งศาลตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติอื่นหรือกฎหมายอื่น แต่เป็นอำนาจของผู้อำนวยการที่อาจยอมรับ หรือปฏิเสธที่จะยอมรับข้อพิพาทไว้เพื่อการไถ่เกลี้ยตามพระราชบัญญัตินี้

ถ้าผู้อำนวยการยอมรับข้อพิพาทตามมาตรานี้เพื่อไถ่เกลี้ยภายใต้พระราชบัญญัตินี้ ผู้อำนวยการจะต้องจัดทำรายงานเกี่ยวกับผลการไถ่เกลี้ย หรือผลการพยายามไถ่เกลี้ยต่อศาลที่ร้องขอให้ทำการไถ่เกลี้ย

ถ้าผู้อำนวยการปฏิเสธที่จะยอมรับข้อพิพาทตามมาตรานี้เพื่อไถ่เกลี้ยภายใต้พระราชบัญญัตินี้ ผู้อำนวยการต้องแจ้งให้ศาลที่ส่งเรื่องมาทราบเป็นหนังสือ ระบุเหตุผลในการตัดสินใจของผู้อำนวยการที่ไม่ยอมรับ

2.6 การดำเนินการควบคุมการประชุมไถ่เกลี้ย (มาตรา 21)

ขั้นตอนและการดำเนินการควบคุมการประชุมไถ่เกลี้ยที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะต้องเป็นไปตามที่ผู้อำนวยการกำหนด โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้

2.6.1 การประชุมไถ่เกลี้ยต้องดำเนินด้วยแบบพิธีการอย่างเป็นทางการ และที่มีลักษณะเป็นทางเทคนิคให้น้อยที่สุด และต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

2.6.2 หลักเกณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐาน ไม่นำมาใช้กับการดำเนินการไถ่เกลี้ย

2.6.3 ผู้ที่เข้าร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ยอาจจะมาด้วยตนเองพร้อมกัน หรือมอบหมายให้ตัวแทนมาก็ได้

2.6.4 ผู้อำนวยการหรือผู้ไกล่เกลี่ยที่ดำเนินการควบคุมการไกล่เกลี่ยอาจจะแยกบุคคลอื่น (นอกจากคู่กรณีในการประชุมไกล่เกลี่ย) ที่ได้เข้าร่วม หรือได้เข้าร่วมอย่างต่อเนื่องในการประชุมไกล่เกลี่ย ถ้าตามความเห็นของผู้อำนวยการหรือผู้ไกล่เกลี่ยนั้นเห็นว่าการที่จะให้บุคคลดังกล่าวอยู่ร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ยจะเป็นการทำลายวัตถุประสงค์ หรือการดำเนินการควบคุมการไกล่เกลี่ย

2.7 ข้อพิพาท (มาตรา 22)

ผู้อำนวยการอาจจะกำหนดประเภทของข้อพิพาทไว้โดยเฉพาะที่ไม่ใช่ประเด็นในการประชุมไกล่เกลี่ย หรือข้อพิพาทที่เป็นประเด็นในการประชุมไกล่เกลี่ย แต่ไม่มีข้อจำกัดใดๆ

การประชุมไกล่เกลี่ยอาจจะได้เริ่มต้น หรือดำเนินการต่อเนื่องไม่ว่าข้อพิพาทนั้นจะได้มีการดำเนินการในศาล หรือองค์กรอื่นก่อน และไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวกับกิจการทางกฎหมาย

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ บุคคลอาจได้รับการพิจารณาข้อพิพาทอย่างอื่น แม้ผู้นั้นมิได้ตกลงด้วย (ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับการเจรจาต่อรองที่ยังอยู่ในกระบวนการหรือไม่ก็ตาม)

2.8 การไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นไปโดยสมัครใจ (มาตรา 23)

เป็นหลักสำคัญในการดำเนินการไกล่เกลี่ยในระบบกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงสมานฉันท์ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

2.8.1 การเข้าร่วมประชุมและการมีส่วนร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นไปโดยสมัครใจ (เว้นแต่เป็นการไกล่เกลี่ยโดยคำสั่งศาลตาม มาตรา 20A)

2.8.2 คู่กรณีที่เข้าร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ย อาจถอนตัวจากการประชุมไกล่เกลี่ยได้ตลอดเวลา

2.8.3 แม้ว่าจะมีกฎ หรือข้อบังคับใดๆ หรือหลักความเป็นธรรมก็ตาม ข้อตกลงใดๆ ที่ได้มาหรือจัดทำขึ้นจากการประชุมไกล่เกลี่ยไม่สามารถมีผลบังคับใช้ได้ ในศาล หรือองค์กรใดๆ เว้นแต่คู่กรณีจะตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ข้อตกลงดังกล่าวมีผลบังคับใช้

2.8.4 ไม่มีสิ่งใดในพระราชบัญญัตินี้ที่มีผลต่อสิทธิหรือการเยียวยาที่คู่กรณีในข้อพิพาทที่จะได้รับนอกเหนือไปจากพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะมีบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งในพระราชบัญญัตินี้เป็นอย่างอื่น

2.9 การประเมินผล

ในการประเมินผลการดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เป็นอำนาจหน้าที่ของ รัฐมนตรี ซึ่งอาจจะกำหนดเหตุเงื่อนไขต่างๆ ที่ใช้ในการประเมินผลศูนย์ยุติธรรมชุมชน รวมถึงการ ดำเนินงานและกิจกรรมอื่นของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เมื่อถึงกำหนดเวลาและในส่วนที่เป็นช่วงเวลาใดๆ ตามที่รัฐมนตรีเห็นว่าเป็นเหมาะสม โดยข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผลนั้นมาจากผู้อำนวยการ โดยการ เก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ได้ทำและเก็บ ตามความจำเป็นและเหมาะสม โดยต้องทำให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถนำไปใช้ในการประเมินผลศูนย์ ยุติธรรมชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมภายใต้มาตรา 26)

2.10 ความรับผิดชอบ

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดหรือสิ่งที่กระทำหรือละเว้นการกระทำโดยผู้ใกล้ชิด หรือ ผู้อำนวยการ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ถ้าเป็นเรื่องหรือสิ่งที่กระทำโดยสุจริตตาม วัตถุประสงค์ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะขึ้นอยู่กับกรกระทำ ความรับผิดชอบ ข้อ เรียกร้องหรือความต้องการใดๆ นั้นไม่ต้องรับผิดชอบ และไม่มีบุคคลที่เกี่ยวข้องในการถูกไล่เบียดไม่ว่าจะ เป็นโดยพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นตามที่กำหนด หรือตามที่ได้มอบหมายให้บุคคลกระทำในฐานะสมาชิกของ หน่วยงาน หรือของผู้อำนวยการ และสิ่งต่างๆ ได้กระทำ หรือละเว้นการกระทำโดยบุคคลที่ได้กระทำ เสร็จสมบูรณ์ถูกต้องและได้ผลที่ตามมาในทำนองเดียวกัน ถ้าเป็นการกระทำ หรือละเว้นการกระทำโดย สมาชิก หรือผู้อำนวยการ (มาตรา 27)

2.11 ความคุ้มกัน (มาตรา 28)

การประชุมใกล้ชิดประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ เตรียมการสำหรับการประชุมใกล้ชิด หรือในกระบวนการติดตามผลการประชุมใกล้ชิดให้ได้รับ ความคุ้มกันตามมาตรา 28

ถ้าไม่มีการโฆษณาเผยแพร่ ให้ความคุ้มกันในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการหมิ่นประมาทที่ยังคง มีอยู่ในช่วงเวลาการประชุมใกล้ชิด หรือเกี่ยวกับเอกสาร หรืองานอื่นๆ ที่ส่งไป หรือกระทำขึ้นที่ศูนย์ ยุติธรรมชุมชนตามวัตถุประสงค์ในการประชุมใกล้ชิดที่กำหนด หรือตามที่มีอยู่ในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับการบวนการยุติธรรม และเอกสารที่สร้างขึ้นในกระบวนการยุติธรรม

พยานหลักฐานในการเจรจาหรืออื่นๆ ที่กระทำโดยสมัครใจในช่วงของการประชุม ใกล้ชิดใดๆ นำไปใช้ในกระบวนการพิจารณาของศาลหรือองค์กรใดๆ ไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับอนุญาต

เอกสารที่เตรียมไว้สำหรับวัตถุประสงค์ หรือในการระหว่างการประชุมไกล่เกลี่ย หรือตามแนวทางในการดำเนินการ หรือตามที่ประชุมไกล่เกลี่ย หรือสำเนาที่ไม่ได้อนุญาตจะนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาของศาลหรือองค์กรใดๆ ไม่ได้ แต่ไม่ใช้กับพยานหลักฐาน หรือเอกสารใดๆ ที่ได้มาหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลที่เข้าร่วมประชุมไกล่เกลี่ยเมื่อได้มาเป็นพยานซึ่งยินยอมและยอมรับพยานหลักฐานหรือเอกสารนั้น หรือในกระบวนการอย่างเป็นทางการในการกระทำ หรือละเว้นกระทำการในความสัมพันธ์กับการเปิดเผยความลับ หรือกำหนดให้เป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงว่ามีข้อตกลงที่คู่กรณีได้ตกลงกันไว้ ใช้อย่างไรก็ได้ หรือจัดทำขึ้นตามที่ประชุมไกล่เกลี่ย และเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของข้อตกลงนั้น

ผู้ไกล่เกลี่ย ผู้อำนวยการ สมาชิกที่เป็นคณะทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน บุคคลที่ทำการประเมิน หรือบุคคลที่เข้าร่วมในการไกล่เกลี่ย ไม่ต้องรับผิดชอบในกระบวนการที่ขัดแย้งสำหรับความลับที่สำคัญอย่างร้ายแรงที่ถูกฟ้องร้องโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ หรือจากการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

2.12 ความลับ (มาตรา 29)

ผู้ไกล่เกลี่ย ไม่อาจเริ่มใช้อำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยโดยปราศจากการได้สอบถามก่อนปฏิบัติหน้าที่ว่าจะอำนวยความสะดวกอย่างสันติ หรือตามแบบฟอร์มที่กำหนด หรือทำการยืนยันตามแบบฟอร์มที่กำหนด

บุคคลที่เป็นหรือเคยเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ผู้อำนวยการ สมาชิกในคณะทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือบุคคลที่ทำการประเมินผล หรือดำเนินการวิจัย อาจเปิดเผยข้อมูลที่ได้รับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือการดำเนินงานของตนตามพระราชบัญญัตินี้ ได้ดังนี้

เมื่อได้รับความยินยอมจากบุคคลที่ให้ข้อมูลข่าวสาร หรือข้อมูลเกี่ยวกับการบริหาร หรือการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าการเปิดเผยข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้หลักฐานดังกล่าวเกี่ยวกับความจริงหรือข้อเท็จจริงว่าข้อตกลงที่คู่กรณีตกลงกันไว้บังคับใช้ได้หรือจัดทำขึ้นจากการประชุมไกล่เกลี่ย และเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเนื้อหาของข้อตกลงฉบับนั้น หรือเมื่อมีเหตุอันสมควรเชื่อว่าการเปิดเผยข้อมูลมีความจำเป็นเพื่อป้องกันหรือลดอันตรายจากการที่จะมีผู้ต้องรับบาดเจ็บหรือความเสียหายอย่างร้ายๆ ของทรัพย์สิน หรือในกรณีที่มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างสมเหตุสมผลเพื่อวัตถุประสงค์ในการอ้างอิงของคู่กรณีฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่ายในการประชุมไกล่เกลี่ยให้กับบุคคล ตัวแทน หน่วยงาน หรือองค์กร และการเปิดเผยข้อมูลกระทำโดยได้รับความยินยอมจากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายในการประชุมไกล่เกลี่ยเพื่อการช่วยเหลือในการแก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายตามวัตถุประสงค์ หรือ

ให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลดังกล่าวในลักษณะอื่น หรือเมื่อการเปิดเผยข้อมูลไม่เป็นการเปิดเผยตัวบุคคลที่ไม่ยินยอม และมีเหตุผลจำเป็นสำหรับการดำเนินการวิจัย หรือโดยได้รับอนุมัติจากผู้อำนวยการ หรือจากการประเมินผล หรือเป็นการยอมรับตามความต้องการที่กำหนดโดย หรือภายใต้กฎหมายของรัฐ

3. พระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 (Community Justice (Scotland) Act 2016)

3.1 ความหมายของยุติธรรมชุมชน (มาตรา 1)

เมื่อพิจารณาความหมายตามบทนิยามศัพท์แล้ว อาจสรุปความหมายยุติธรรมชุมชนได้ว่า

3.1.1 เป็นเงื่อนไขการในประกันตัวที่กำหนดโดยศาล

3.1.2 การจัดการของชุมชน หมายถึง ข้อเรียกร้องสำหรับประชาชนที่จะต้องดูแลตรวจตราตามคำสั่งศาลที่ออกภายในเขตอำนาจศาลในคดีอาญา โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย หรือคำสั่งกำหนดให้คืนทุนแก่ชุมชน หรือคำสั่งให้ควบคุมดูแลและบำบัดรักษาทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชน

3.1.3 การควบคุมภายหลังจากการพ้นโทษ หมายถึง ข้อเรียกร้องของบุคคลหลังการปล่อยจากการจำคุก หรือกักขังในสถานทางอาญาเนื่องจากถูกตัดสินกระทำความผิดภายใต้การควบคุมดูแลตามกฎหมายอื่นๆ หรือตามคำสั่งของรัฐ

มนตรี หรือตามเงื่อนไข หรือข้อเรียกร้องที่กำหนดให้ดำเนินการกฎหมายอื่นๆ

3.1.4 การจัดการและการสนับสนุนบุคคล ที่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ โดยที่ไม่ให้กลับไปกระทำความผิดในอนาคต หรือลดโอกาสที่จะกระทำความผิดในอนาคต

3.1.5 การจัดบริการทั่วไปที่เกี่ยวข้อง หมายถึง การให้บริการและการสนับสนุนแก่ประชาชนโดยทั่วไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย การจ้างงาน การศึกษา เด็ก สุขภาพกายหรือสุขภาพใจ โดยเฉพาะให้รวมถึงบริการบำบัดรักษาผู้ติดแอลกอฮอล์ และผู้ติดยาเสพติด การสังคมสงเคราะห์ และอื่นๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน หรือที่จะส่งผลถึงความเป็นไปได้ถึงโอกาสในอนาคตของบุคคลที่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ในลักษณะที่เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลดังกล่าว รวมทั้งการเข้าถึงและการใช้ข้อมูลดังกล่าว

3.1.6 การเตรียมบุคคลผู้ซึ่งได้รับการลงโทษตามความผิดและถูกตัดสิทธิให้จำคุก หรือกักขังในสถานบันทางอาญา เมื่อจะมีการปล่อยตัว

3.1.7 อำนวยความสะดวกในการให้บริการทั่วไปอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้ที่จะถูกปล่อยเพื่อให้มีผลเป็นที่เชื่อถือว่าจะได้รับบริการทั่วไปอื่นๆ ทันทีหลังจากการปล่อย

3.1.8 การสนับสนุน ให้ความหมายรวมถึง การให้คำปรึกษาและแนะนำ และการให้โอกาสที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อให้มีการงด หรือการลด โอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นอีกในอนาคต การสนับสนุนทางด้านสภาวะอารมณ์และการปฏิบัติที่มีการออกแบบมาเพื่อการงดหรือลดโอกาสที่จะกระทำความผิดอีกในอนาคต

3.2 บุคคลที่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัตินี้

ได้แก่ บุคคลที่ไม่่ว่าจะก่อนหรือหลังบทบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับเป็นบุคคล

3.2.1 เชื่อว่ากระทำความผิดจริงและถูกพิพากษาให้ลงโทษ

3.2.2 พบว่าได้กระทำการเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด (ถ้าถูกปล่อยตัวโดยเหตุผลที่ว่าเป็นการกระทำโดยป้องกันตามกฎหมาย หรือถูกปล่อยตัวโดยเหตุผลที่ว่าเป็นบุคคลวิกลจริต หรือศาลพบว่าเป็นคนไร้ความสามารถ)

3.2.3 ได้รับเลือกให้ดำเนินคดีทางเลือกในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดนั้น (ถ้ารับหรือยอมรับข้อเสนอดำเนินคดีทางเลือกตามเงื่อนไขความผิดตามกฎหมาย ยอมรับหรือถือว่ายอมรับข้อเสนอดำเนินคดีทางเลือก มีความผิด มีคำสั่งให้ทำงานตามกฎหมาย ได้ยอมรับข้อเสนอดำเนินคดีทางเลือกของผู้สอบสวนบัญชีให้รับผิดชอบในกิจกรรมหรือการบำบัดรักษา หรือการเข้ารับบริการ หรือการกระทำอื่นๆ ที่เป็นการดำเนินคดีทางเลือก)

3.2.4 ถูกจับกุม โดยมีความสงสัยว่าได้กระทำความผิด โดยบุคคลที่มีอำนาจบังคับอันเป็นการกระทำความผิดด้วยความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นแห่งใดก็ตาม และไม่อยู่ในช่วงเวลาที่ถูกจำคุก หรือกักขังในสถานบันคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็ผลของการกระทำหรืออื่นๆ

3.2.5 บุคคลที่มีอายุ ๑๖ ปี หรือ ๑๗ ปี และอยู่ภายใต้คำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนตามกฎหมายว่าด้วยการพิจารณาคดีเด็กสกอตแลนด์ ค.ศ.2011

3.3 ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์

3.3.1 องค์ประกอบของยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์

- 1) ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์ไม่ใช่ข้าราชการหรือตัวแทนของกษัตริย์ และไม่มีสถานะ ความคุ้มกัน หรือสิทธิพิเศษใดๆ ของกษัตริย์ ททรัพย์สินของยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์ไม่ได้เป็นทรัพย์สินของ หรือทรัพย์สินที่ถือครองในนามของกษัตริย์
- 2) ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์ประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีให้เป็นประธานยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์ และมีสมาชิกอีกอย่างน้อย ๕ คน แต่ไม่เกิน ๘ คน (รัฐมนตรีสามารถที่จะแก้ไขจำนวนสมาชิกได้ในช่วงเวลาเฉพาะตามที่เห็นสมควร) รัฐมนตรีจะแต่งตั้งบุคคลต่อไปนี้เป็นสมาชิกไม่ได้ ถ้าบุคคลนั้นเป็นสมาชิกรัฐสภาสกัดแลนค์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาขุนนาง สมาชิกรัฐสภายุโรป โดยรัฐมนตรีจะแต่งตั้งสมาชิกยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์ในรูปแบบที่เป็นการส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมกัน สมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งมีวาระ ๓ ปี และบุคคลนั้นอาจได้รับการแต่งตั้งอีกครั้งได้ แต่จะต้องไม่ดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกเกินกว่า ๘ ปี ไม่ว่าจะดำรงตำแหน่งติดต่อกันหรือไม่ก็ตาม
- 3) รัฐมนตรีอาจยุติการเป็นสมาชิกของยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์ได้ถ้าสมาชิกคนนั้นกลายเป็นบุคคลล้มละลายที่ไม่มีหลักประกัน หรือรัฐมนตรีพิจารณาแล้วเป็นที่พอใจว่าบุคคลนั้นขาดการประชุมติดต่อกัน ๓ ครั้ง โดยปราศจากเหตุผลและไม่ได้รับการยกเว้น ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไม่มีความเหมาะสมในการเป็นสมาชิกต่อไป
- 4) ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์อาจจะตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการได้ บุคคลที่เป็นของคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการ อาจไม่ใช่บุคคลที่เป็นสมาชิกของยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์ก็ได้ อย่างไรก็ตามบุคคลดังกล่าวไม่มีสิทธิออกเสียงในที่ประชุม ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการจะต้องดำเนินการไปในทิศทางที่กำหนดโดยยุติธรรมชุมชนสกัดแลนค์

3.3.2 หน้าที่ของยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์ (มาตรา 4)

แบ่งออกได้เป็น ๒ กรณี คือ

1) หน้าที่หลัก คือ

(1) ส่งเสริมยุทธศาสตร์แห่งชาติ (ดู มาตรา 37 (1)) รวมถึงการตรวจสอบ ส่งเสริม และสนับสนุนการปรับปรุง และเก็บรักษารวบรวมข้อมูลให้รัฐมนตรีเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประสิทธิภาพในผลสำเร็จที่เกี่ยวข้องระดับชาติตามที่กำหนดไว้

(2) สนับสนุนและส่งเสริมการปรับปรุงคุณภาพ และขอบเขตของพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงในการตอบสนองความต้องการของบุคคลที่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ หรือบุคคลที่กำลังเตรียมตัวสำหรับการปล่อยตัวเพราะถูกตัดสินว่ากระทำความผิดและถูกพิพากษาให้ลงโทษจำคุกหรือกักขังในสถานกักขังอาญา ให้เกิดประโยชน์ดีที่สุดในการใช้สิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงบุคลากร หรือทรัพยากรอื่นๆ ที่มีอยู่ให้งานยุติธรรมชุมชน

(3) ส่งเสริมให้สาธารณชนตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากยุติธรรมชุมชนจากบุคคลที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดและถูกตัดสินให้อยู่ในการจัดการของชุมชนว่ามีประโยชน์มากกว่าการจำคุกหรือกักขังในสถานกักขังอาญา และจัดการและสนับสนุนบุคคลที่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ด้วยมุมมองต่อบุคคลเหล่านั้นว่าจะไม่กระทำความผิดในอนาคต หรือถ้าไม่ เป็นความจริงดังนั้นก็ให้ลดโอกาสในการกระทำความผิดในอนาคตของพวกเขา

(4) หน้าที่อื่นๆ อาศัยอำนาจตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น

2) หน้าที่ทั่วไป คือ อาจกระทำในสิ่งใดๆ ได้ถ้าปรากฏว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น หรือเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์สำหรับหรือให้เกิดการเชื่อมโยงกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือกระทำอย่างอื่นที่เอื้อต่อการปฏิบัติการตามหน้าที่

3.3.3 การดำเนินการของยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์

1) ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวทางทั่วไปหรือแนวทางเฉพาะที่ออกโดยรัฐมนตรีเกี่ยวกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ และจะต้องคำนึงถึงคำแนะนำที่ออกโดยรัฐมนตรีเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ และรัฐมนตรีจะต้องส่งสำเนาแนวทางหรือคำแนะนำต่อรัฐสภาก่อน และทำการเผยแพร่แผนแนวทางและคำแนะนำดังกล่าว โดยรัฐมนตรีมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนแนวทางที่ออกภายใต้มาตรานี้ได้ (มาตรา 8)

2) ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์จะต้องดำเนินการไปในทางที่สมเหตุสมผล ดำเนินการไปในทางที่เป็นสัดส่วน โปร่งใส และมีความรับผิดชอบ สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลอื่นๆ ที่ปรากฏ (มาตรา 9)

3) ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์จะต้องเตรียมพร้อมสำหรับการอนุมัติแผน โดยรัฐมนตรี ซึ่งกำหนดวิธีการที่จะปฏิบัติการตามหน้าที่ โดยแผนจะต้องประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการที่ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์จะต้องปฏิบัติตาม มาตรา 9 และในการเตรียมการจัดทำแผน ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์จะต้องคำนึงถึงยุทธศาสตร์แห่งชาติ และต้องปรึกษาหารือกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนในแต่ละแห่ง หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตาม มาตรา 14 (1) ตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร เมื่อได้แผนมาแล้วจะต้องส่งให้รัฐมนตรีโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติ คือ หลังจากที่ตั้งยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์แล้ว เมื่อรัฐมนตรีได้รับแผนแล้วเป็นอำนาจของรัฐมนตรีจะต้องอนุมัติแผน หรืออนุมัติแผนเมื่อมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามที่เห็นสมควร และก่อนที่จะอนุมัติแผนหากมีการแก้ไข รัฐมนตรีจะต้องทำการปรึกษากับยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์เสียก่อน และในทันทีที่ได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว หลังจากที่ได้รับการอนุมัติ (ไม่ว่าจะมีหรือไม่มีมีการแก้ไขเพิ่มเติมแผนก็ตาม) รัฐมนตรีจะต้องส่งสำเนาแผนดังกล่าวต่อรัฐสภาสกัดแลนด์ก่อน ให้ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์ทำการเผยแพร่แผนดังกล่าวโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หลังจากที่ได้ส่งสำเนาแผนไปยังรัฐสภา เมื่อแผนได้รับการอนุมัติแล้ว ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์จะต้องทำการทบทวนแผนโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยในทางปฏิบัติ คือหลังจากที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ฉบับปรับปรุงตาม มาตรา 16 และสามารถที่จะทบทวนแผนในเวลาอื่นๆ ได้ (มาตรา 10)

4) ยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์จะต้องปฏิบัติการโดยเร็วที่สุดหลังจากสิ้นสุดแต่ละปีงบประมาณ ในการเตรียมจัดทำรายการการประจำปีในการใช้อำนาจหน้าที่ในรอบปีการเงิน และต้องส่งสำเนารายงานไปยังรัฐมนตรี และในรายงานดังกล่าวอาจรวบรวมข้อมูลอื่นๆ ที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานนี้ตามที่เห็นสมควร และในการจัดทำรายงานดังกล่าวยุติธรรมชุมชนสกัดแลนด์จะต้อง

ปรึกษาหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนแต่ละแห่ง หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุทธธรรมชุมชนตามที่สมควร และบุคคลอื่นตามเห็นสมควร ให้รัฐมนตรีส่งสำเนารายงานให้แก่รัฐสภา และยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์จะต้องทำการเผยแพร่รายงานประจำปีโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ภายหลังจากส่งสำเนาให้รัฐสภา

5) ยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์จะต้องทบทวนกรอบการปฏิบัติงานที่ได้มีการเผยแพร่มาแล้วภายในไม่เกิน ๕ ปี หลังจากมีการตีพิมพ์เผยแพร่กรอบ และสามารถทบทวนได้เป็นครั้งคราว (แต่ต้องไม่ช้ากว่า ๕ ปี หลังจากมีการทบทวนครั้งสุดท้าย) ในการทบทวนนั้น ยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์จะต้องเสนอข้อเสนอนะต่อรัฐมนตรีเพื่อทำการแก้ไขกรอบ หรือถ้าเห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะต้องแก้ไขกรอบก็ให้เผยแพร่คำแถลงการณ์ระบุว่ากรอบไม่มีการแก้ไข และในการทบทวนกรอบยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์จะต้องคำนึงถึงยุทธศาสตร์แห่งชาติ และทำการปรึกษาร่วมกับหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนอื่น (นอกจากรัฐมนตรี) หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุทธธรรมชุมชนตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร ให้รัฐมนตรีพิจารณาข้อเสนอดังกล่าวแล้วทำการเผยแพร่กรอบการทำงานที่ได้มีการแก้ไข หรือเผยแพร่คำแถลงการณ์ว่าไม่ควรมีการแก้ไข ให้รัฐมนตรีปรึกษากับยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์ก่อนที่จะทำการเผยแพร่กรอบที่ได้มีการแก้ไข หรือเผยแพร่แถลงการณ์ที่ระบุว่าไม่มีการแก้ไขกรอบ เมื่อมีการเผยแพร่แผนยุทธศาสตร์ที่มีการแก้ไขให้เลิกใช้บังคับแผนยุทธศาสตร์เดิมก่อนแก้ไข และให้ใช้แผนยุทธศาสตร์ใหม่แทนส่วนที่ถูกแก้ไข (มาตรา 18)

6) ยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์ต้องดำเนินการเกี่ยวกับยุทธธรรมชุมชนพื้นที่ในหน่วยงานท้องถิ่นในการตรวจสอบประสิทธิภาพการบรรลุผลตามเป้าหมายซึ่งผลลัพธ์ที่มุ่งในระดับประเทศและผลลัพธ์ที่กำหนดในแต่ละท้องถิ่น และรายงานหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนพื้นที่ที่ทราบถึงผลการประเมินประสิทธิภาพเป็นครั้งคราว โดยในการประเมินนั้นจะต้องใช้ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง หุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนที่ได้รับรายงานจากยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์จะต้องปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับทิศทางตามที่ยุทธธรรมสก๊อตแลนด์ได้กำหนดและต้องจัดให้มีการประกาศรายงาน หรือข้อมูลโดยเฉพาะที่ระบุในรายงาน หรือจะต้องแจ้งยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์ภายในเวลาที่กำหนดในการดำเนินการที่หุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนดำเนินการหรือเสนอเพื่อเป็นการตอบสนองต่อรายงาน หรือความตั้งใจที่จะไม่ตอบสนองต่อรายงานนั้น (มาตรา 26)

7) ยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์จะต้องปฏิบัติหน้าที่ทันทีภายหลังจากวันที่ ๑๑ มีนาคม ของทุกปี เพื่อเผยแพร่รายงานการประเมินการปฏิบัติงานในสก๊อตแลนด์โดยรวมเกี่ยวกับผลสำเร็จในระดับชาติ ในการประเมินตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ยุทธธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์ต้องใช้

ตัวชี้วัดระดับชาติ โดยยุทธธรรมชุมชนสก็อตแลนด์จะต้องปรึกษาหารือกับหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนแต่ละแห่ง หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุทธธรรมชุมชนตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามเหตุสมควร ก่อนการเผยแพร่รายงาน ยุทธธรรมชุมชนสก็อตแลนด์จะต้องส่งสำเนาไปยังรัฐสภา (มาตรา 27)

3.3.4 หุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชน

1) องค์ประกอบของหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชน

บุคคลต่อไปนี้ คือ หุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชน เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง คณะกรรมการสุขภาพแต่ละแห่ง หัวหน้าตำรวจแห่งสก็อตแลนด์ ดับเพลิงและก๊วยสก็อตแลนด์ หน่วยงานพัฒนาทักษะสก็อตแลนด์ คณะกรรมการร่วมที่จัดตั้งขึ้นตาม มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสภาสาธารณสุขว่าด้วยการทำงานร่วมกัน สก็อตแลนด์ ค.ศ.2014 ศาล และรัฐมนตรี (มาตรา 13) โดยหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชน (อื่นๆ นอกจากรัฐมนตรี) จะต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องที่เหมาะสมจากยุทธธรรมชุมชน สก็อตแลนด์ที่ได้ให้ข้อมูลคำแนะนำ ความช่วยเหลือ ตามวัตถุประสงค์สำหรับหรือให้เกิดการเชื่อมโยงกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ หน้าที่อื่นๆ (มาตรา 6)

2) การดำเนินการของหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชน

(1) หุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนพื้นที่ในท้องถิ่นจะต้องปฏิบัติภายในระยะเวลาตามบทบัญญัติที่รัฐมนตรีกำหนด และต้องเผยแพร่แผนเกี่ยวกับยุทธธรรมชุมชนในพื้นที่ แผนที่ได้กำหนดเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่มุ่งหมายในระดับชาติ ได้แก่ การประเมินความเป็นหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนในการดำเนินการนั้น (รายบุคคลหรือร่วมกัน) เพื่อให้บรรลุผล หรือเพื่อเป็นไปตามความเหมาะสมของการบรรลุความสำเร็จของผลได้ ในการประเมินความเป็นหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนนั้นจะต้องใช้ตัวชี้วัดในระดับชาติ ในแผนการดังกล่าวอาจมีเนื้อหาอื่นที่เกี่ยวข้องกับยุทธธรรมชุมชนที่หุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนเห็นสมควรรวมอยู่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลลัพธ์อื่นๆ ที่เกี่ยวกับยุทธธรรมชุมชน (ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับผลลัพธ์ที่กำหนดในระดับประเทศ) ว่าหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนได้ดำเนินการประสบความสำเร็จในพื้นที่หรือไม่ (เรียกว่า ผลลัพธ์ในระดับท้องถิ่น) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลลัพธ์ที่ได้นี้ แผนการดำเนินการดังกล่าวจะต้องกำหนดตัวชี้วัดที่หุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนมีเจตนาที่จะใช้ในการวัดประสิทธิภาพในผลสำเร็จ ในการดำเนินการนั้น (รายบุคคลหรือร่วมกัน) เพื่อให้บรรลุผล หรือเพื่อเป็นไปตามความเหมาะสมของการบรรลุความสำเร็จของผลได้ โดยหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนจะต้องปฏิบัติตามแผนโดยเร็วที่สุด หลังจากแผนได้ได้ที่ถูกตีพิมพ์ และเผยแพร่และได้ส่งสำเนาไปยังยุทธธรรมชุมชนสก็อตแลนด์ (มาตรา 19)

(2) จัดทำแผนของหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ตาม มาตรา 19 หน่วยงานยุทธธรรมชุมชนในพื้นที่ที่จะต้องคำนึงถึงยุทธศาสตร์แห่งชาติ กรอบการปฏิบัติงานระดับชาติ และแผนการปรับปรุงผลลัพธ์ในท้องถิ่นในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานยุทธธรรมชุมชนในพื้นที่ที่จะต้องพิจารณาว่าองค์กรใด คือ หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุทธธรรมชุมชนในพื้นที่ หรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ มีแนวโน้มที่จะสามารถมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนจัดพื้นที่ได้ภายใต้ มาตรา 19 และดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อให้มีส่วนร่วมของหน่วยงานดังกล่าวในการจัดทำแผน และในกรณีที่องค์กรดังกล่าวประสงค์จะเข้าร่วมในการจัดทำแผนเพื่อการใดให้ดำเนินการตามขั้นตอนที่สมควรเพื่อให้สามารถดำเนินการได้ในขอบเขตดังกล่าว และหน่วยงานยุทธธรรมชุมชนในพื้นที่ที่จะต้องทำการปรึกษาหารือกับยุทธธรรมชุมชนสกอตแลนด์ หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุทธธรรมชุมชนในพื้นที่ หรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้งที่เข้าร่วมและไม่ได้เข้าร่วมในการจัดทำแผน และบุคคลอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร (มาตรา 20)

(3) หน่วยงานยุทธธรรมชุมชนในพื้นที่ของหน่วยงานท้องถิ่นต้องจัดทำคำแถลงการณ์เกี่ยวกับแผนงานของตนภายใต้ มาตรา 19 โดยให้ดำเนินการตาม มาตรา 20 (4) และหน่วยงานที่อยู่ในบังคับ มาตรา 20 (5) ให้มีส่วนร่วมในการจัดการทำแผนตาม มาตรา 20 (4) ซึ่งคำแถลงการณ์ดังกล่าวอาจรวมอยู่ในแผนตาม มาตรา 19 แต่ถ้าคำแถลงการณ์ไม่รวมอยู่ในแผน หน่วยงานยุทธธรรมชุมชนในพื้นที่จะต้องดำเนินการตามแผนโดยเร็วที่สุดหลังจากแผนตาม มาตรา 19 ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และถูกส่งสำเนาไปยังยุทธธรรมชุมชนสกอตแลนด์ (มาตรา 21)

(4) หน่วยงานยุทธธรรมชุมชนพื้นที่ของหน่วยงานท้องถิ่นจะต้องทำการทบทวนแผนงานดังกล่าวที่ได้เผยแพร่แล้วภายใต้ มาตรา 19 (1) โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ภายหลังการประกาศยุทธศาสตร์ชาติที่ได้มีการแก้ไขภายใต้ มาตรา 16 (2) หรือหลังการประกาศกรอบการปฏิบัติงานที่ได้มีการแก้ไขภายใต้ มาตรา 18 (4) (a) หรือหลังการประกาศแผนการปรับปรุงผลในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ภายใต้ มาตรา 7 (5) แห่งพระราชบัญญัติเสริมสร้างพลังชุมชน (สกอตแลนด์) ค.ศ. 2015 และทบทวนเป็นครั้งคราวในกรณีอื่น และหลังการทบทวนดังกล่าวแล้วหน่วยงานยุทธธรรมชุมชนพื้นที่ของหน่วยงานท้องถิ่นจะต้องเผยแพร่แผนที่มีการแก้ไข หรือคำแถลงการณ์ที่ระบุว่าไม่มีการแก้ไขแผน ถ้ามีการแก้ไขแผนและมีการเผยแพร่แผนที่แก้ไข แผนเดิมก่อนแก้ไขจะไม่นำมาใช้ และให้ใช้แผนที่แก้ไขใหม่แทน (มาตรา 22)

(5) หน่วยงานยุทธธรรมชุมชนพื้นที่ของหน่วยงานท้องถิ่นจะต้องดำเนินการโดยเร็วที่สุดหลังจากระยะเวลาแรกตามที่รัฐมนตรีกำหนด และในแต่ละช่วงเวลาภายใน 6 ปี ให้เผยแพร่รายงาน

ให้สัมพันธ์กับผลที่ได้จากการดำเนินการยุติธรรมชุมชนระดับชาติ และผลการดำเนินการในระดับท้องถิ่น (ถ้ามี) ประเด็นที่จะต้องระบุ คือ การดำเนินงานของหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน (ไม่ว่าจะโดยเฉพาะรายหรือร่วมกัน) ภายในระยะเวลาที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิบัติการให้รู้ผล และการประเมินความคิดเห็นของหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาที่เกี่ยวข้อง ผลสรุปในพื้นที่ และในส่วนที่ยังไม่บรรลุผล ความคืบหน้า ในการประเมินนั้นจะต้องใช้ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้อง เมื่อเทียบกับผลการพิจารณาโดยรวมแล้วก็คือ ตัวชี้วัดแห่งชาติ แต่ถ้าพิจารณาผลลัพธ์ในท้องถิ่น ก็คือ ตัวชี้วัดที่ระบุในแผนปรับปรุงผลลัพธ์ด้านยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องตาม มาตรา 19 (6)(a) และในการจัดทำรายงานหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนในพื้นที่หน่วยงานท้องถิ่นจะต้องทำการปรึกษากับหน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับวิถิชุมชนในพื้นที่ องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนจะต้องปฏิบัติตามทันทีหลังจากมีการเผยแพร่รายงาน และได้ส่งสำเนาไปยังยุติธรรมชุมชนสก๊อตแลนด์ (มาตรา 23)

(6) หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนพื้นที่หน่วยงานท้องถิ่นจะต้องคำนึงถึงคำแนะนำใดๆ ที่ออกโดยรัฐมนตรีว่าการสก๊อตแลนด์เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้หารือกันตาม มาตรา 19 ถึง 23 (มาตรา 24)

(7) หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนจะต้องปฏิบัติหน้าที่หุ้นส่วนที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนในพื้นที่โดยเฉพาะจะต้องคำนึงถึงแผนการปรับปรุงผลลัพธ์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ (มาตรา 25)

3.3.5 หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน

หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนเพื่อวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าเป็นส่วนที่ให้บริการที่อยู่ในบังคับบุคคลที่อยู่ภายในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ และที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหรือการสนับสนุนเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นนั่งหรือลดโอกาสในการที่จะกระทำความผิดหรือบุคคลที่กำลังเตรียมพร้อมสำหรับการปล่อยตัวจากการถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดและถูกจำคุกหรือกักขังในสถาบันคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมปล่อยตัวนั้น หรือเป็นตัวแทนหรือส่งเสริมผลประโยชน์ของบุคคลที่อยู่ภายในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ หรือที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสนับสนุนเพื่อให้ั่งคหรือลดโอกาสในการที่จะกระทำความผิดอีก หรือหรือบุคคลที่กำลังเตรียมพร้อมสำหรับการปล่อยตัวจากการถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดและถูกจำคุกหรือกักขังในสถาบันคดีอาญาหรือบุคคลอื่นที่ได้รับหรืออาจได้รับผลกระทบจากยุติธรรมชุมชน คือ ครอบครัวของบุคคลที่อยู่ภายในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ พร้อมทั้งครอบครัวของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ และหน่วยงานฝ่าย

ที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ถ้าเป็นส่วนที่ให้บริการที่อยู่ในบังคับกับบุคคลที่อยู่ภายในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ หรือเกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น (มาตรา 14)

3.3.6 ยุทธศาสตร์แห่งชาติและกรอบการปฏิบัติงาน

1) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติ

รัฐมนตรีจะต้องทำการเผยแพร่ยุทธศาสตร์แห่งชาติเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนภายใน ๑ ปี หลังจากที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ โดยยุทธศาสตร์แห่งชาติอาจมีเนื้อหาเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนตามที่รัฐมนตรีเห็นสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องมีค่าแถลงการณ์ถึงจุดมุ่งหมายของยุติธรรมชุมชน การกระทำที่รัฐมนตรีเสนอให้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ หรือพิจารณาผลอื่น หรือสนับสนุนถึงผลความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย พิจารณาถึงการดำเนินการอื่นที่รัฐมนตรีมอบหมายให้ดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ได้รับการพิพากษาว่ากระทำความผิดและได้รับโทษจำคุกหรือถูกกักขังในสถาบันคดีอาญา และในการจัดทำยุทธศาสตร์แห่งชาตินั้นรัฐมนตรีจะต้องปรึกษาคณะผู้แทนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่เห็นว่าสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร ในการจัดเตรียมทำแผนยุทธศาสตร์ถ้าการปรึกษาหารือได้ดำเนินการแล้ว หรือเริ่มดำเนินการ ก่อนพระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับให้ปฏิบัติต่อไป และก่อนยุทธศาสตร์แห่งชาติได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ให้รัฐมนตรีส่งสำเนาต่อรัฐสภา (มาตรา 15)

2) การทบทวนแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติ

รัฐมนตรีจะต้องทบทวนยุทธศาสตร์แห่งชาติที่เผยแพร่ไปแล้ว ภายในไม่เกิน ๕ ปี หลังจากที่มีการเผยแพร่ยุทธศาสตร์ และอาจทำการทบทวนได้เป็นครั้งคราว (แต่ต้องไม่ช้ากว่า ๕ ปี หลังจากที่มีการทบทวนครั้งสุดท้าย) โดยในการทบทวนรัฐมนตรีจะต้องทำการเผยแพร่ยุทธศาสตร์ที่ได้มีการแก้ไข หรือเผยแพร่แถลงการณ์ว่าไม่มีการแก้ไขยุทธศาสตร์ ในการทบทวนและแก้ไขยุทธศาสตร์นั้น รัฐมนตรีจะต้องปรึกษากับยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่เห็นว่าสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร ถ้าได้มีการแก้ไขแผนยุทธศาสตร์ ก่อนเผยแพร่ให้ส่งสำเนาต่อรัฐสภา และเมื่อมีการเผยแพร่แผนยุทธศาสตร์ที่มีการแก้ไข ให้เลิกใช้บังคับใช้แผนยุทธศาสตร์เดิมก่อนแก้ไข และให้ใช้แผนยุทธศาสตร์ใหม่แทนส่วนที่ถูกแก้ไข (มาตรา 16)

3) กรอบการปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชนระดับชาติ

รัฐมนตรีจะต้องเผยแพร่กรอบการปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชนในประเทศ สกอตแลนด์ ภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่มาตรานี้มีผลบังคับใช้ และกรอบการปฏิบัติงาน คือ การกำหนด ผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนที่คาดว่าจะประสบความสำเร็จในพื้นที่แต่ละหน่วยงานท้องถิ่น (เรียกว่าผลลัพธ์ที่กำหนดในระดับชาติ) และตัวชี้วัดที่จะใช้ในการวัดประสิทธิภาพในการที่จะบรรลุถึง ผลนั้น (เรียกว่าตัวชี้วัดระดับชาติ) ในกรอบการปฏิบัติงานดังกล่าวนี้อาจมีเนื้อหาอื่นที่เกี่ยวข้องกับ ประสิทธิภาพในส่วนที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่รัฐมนตรีพิจารณาว่าเห็นสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้รวมถึงตัวชี้วัดอื่นซึ่งอาจใช้ในการวัดประสิทธิภาพที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน ตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับการ เข้าถึงและการใช้ประโยชน์ของการบริการที่เกี่ยวข้องทั่วไปในงานยุติธรรมชุมชน รวมทั้งคำแนะนำ หรือคำชี้แนะเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในกรอบการปฏิบัติงาน การปรับปรุงประสิทธิภาพในเรื่องยุติธรรม ชุมชนให้เกิดเป็นหลักทั่วไป โดยในการจัดทำกรอบการปฏิบัติงานนี้ รัฐมนตรีจะต้องปรึกษากับหุ้นส่วน ยุติธรรมชุมชนอื่นๆ หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่ได้เห็นสมควร และบุคคลอื่น ตามที่ได้เห็นสมควร ถ้าการปรึกษาหารือได้ดำเนินการแล้ว หรือเริ่มดำเนินการก่อนมาตรานี้มีผลใช้บังคับ ให้ปฏิบัติต่อไป (มาตรา 17)

3.3.7 ความร่วมมือในด้านกิจกรรมชุมชน

บุคคลหรือกลุ่มบุคคล คือ ยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนแต่ละ แห่ง หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนพื้นที่ของแต่ละหน่วยงานส่วนท้องถิ่น จะต้องร่วมมือกันปฏิบัติตามหน้าที่ ในกิจกรรมตามหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน โดยความร่วมมือดังกล่าวอาจรวมถึงการแบ่งปัน ข้อมูล การให้คำแนะนำและความช่วยเหลือ การดำเนินกิจกรรม (ประสานงานกันเพื่อป้องกันการ กระทำซ้ำซ้อนที่ไม่จำเป็น) รวมถึงการระดมทุนร่วมกัน ในทางปฏิบัติ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าว จะต้องคำนึงถึงความต้องการของยุติธรรมชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเหมาะสมกับความต้องการ ของชุมชนในพื้นที่นั้นๆ (มาตรา 35)

บทที่ 4

วิเคราะห์กฎหมายและร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....

ในการวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... กับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชน ค.ศ.1983 รัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย และพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 ซึ่งในกฎหมายแต่ละฉบับจะมีบัญญัติไว้แตกต่างกัน บางฉบับก็ไม่ได้มีบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง

1. วิเคราะห์กฎหมาย

แบ่งออกเป็น ๔ เรื่อง ดังนี้

1.1 บทนิยามศัพท์ คำว่า ยุติธรรมชุมชน จะเห็นได้ว่าร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....กับ พระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ฯ มีการบัญญัติลักษณะของยุติธรรมชุมชนไว้คล้ายกัน คือ เป็นการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนโดยเน้นไปที่การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำความผิด การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด หรือผู้พ้นโทษ แต่ตามพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ฯ ได้ระบุรายละเอียดลงไปเลยว่ามี การควบคุมหลังการปล่อย มีการจัดการและสนับสนุนให้ผู้อยู่ในบังคับตามพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ฯ ได้เข้าถึงบริการทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย การจ้างงาน การศึกษา การดูแลเกี่ยวกับเด็ก สุขภาพกายหรือสุขภาพใจ โดยเฉพาะรวมถึงบริการบำบัดรักษาผู้ติดแอลกอฮอล์ และผู้ติดยาเสพติด การส่งกรมสงเคราะห์ และอื่นๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน อีกทั้งมีการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ที่จะถูกปล่อยตัวให้ได้รับบริการทั่วไป ซึ่งตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มีบัญญัติเพียงแต่การแก้ไขฟื้นฟูเท่านั้น ซึ่งก็ไม่ได้บัญญัติให้ชัดว่าจะแก้ไขฟื้นฟูอย่างไร

ในส่วนของการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น ในพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ฯไม่ได้บัญญัติไว้ให้ชัดแจ้งในนิยามศัพท์ แต่ไปปรากฏอยู่ในเนื้อหาของกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่หลักของหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน

ในกรณีของการจัดการของชุมชน (Community disposal) นั้น หมายถึง ข้อเรียกร้องสำหรับประชาชนที่จะต้องดูแลตรวจตราตามคำสั่งศาลที่ออกภายในเขตอำนาจศาลในคดีอาญาโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย หรือคำสั่งกำหนดให้คืนทุนแก่ชุมชน หรือคำสั่งให้ควบคุมดูแลและบำบัดรักษาผู้กระทำความผิด มีลักษณะคล้ายโทษที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบต่อชุมชน ปรากฏชัดในพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์^๕ แต่ตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มิได้มีบัญญัติไว้ มีเพียงบทบัญญัติให้อาสาสมัครยุติธรรมชุมชนมีอำนาจหน้าที่ประสานงาน และสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และผู้พ้นโทษ และคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีอำนาจหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และผู้พ้นโทษเท่านั้น ยังไม่มีบทบัญญัติในลักษณะที่ให้ผู้กระทำความผิดแสดงความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยการสำนึกผิด และยอมชดเชยค่าเสียหายให้แก่ชุมชนอันเป็นการคืนทุนให้ชุมชน

กรณีของการจัดบริการทั่วไปที่เกี่ยวข้อง หมายถึง การให้บริการและการสนับสนุนแก่ประชาชนโดยทั่วไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย การจ้างงาน การศึกษา การดูแลเด็ก สุขภาพกายหรือสุขภาพใจ โดยเฉพาะให้รวมถึงบริการบำบัดรักษาผู้ติดแอลกอฮอล์ และผู้ติดยาเสพติด การส่งคนสงเคราะห์ และอื่นๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน อันเป็นมาตรการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนรวมทั้งชุมชนในการให้บริการแก่ทั้งผู้กระทำความผิด และครอบครัว ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด และครอบครัว ปรากฏในพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์^๕ แต่สำหรับร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มิได้มีบัญญัติไว้

การควบคุมภายหลังจากการพ้นโทษ หมายถึง ข้อกำหนดบุคคลหลังการปล่อยจากการจำคุก หรือกักขังในสถานทางอาญาเนื่องจากถูกตัดสินกระทำความผิดภายใต้การควบคุมดูแลตามกฎหมายอื่นๆ หรือตามคำสั่งของรัฐมนตรี หรือตามเงื่อนไข หรือข้อบังคับที่กำหนดให้ดำเนินการตามกฎหมายอื่นๆ เป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของผู้ที่ถูกจำคุก หรือกักขังในเรือนจำภายหลังการที่ถูกลบปล่อยตัวออกมาจากเรือนจำโดยชุมชนซึ่งจะต้องรับตัวบุคคลดังกล่าวกลับเข้าสู่สังคมนั้นๆ เป็นผู้กำหนดก่อนที่จะมีการปล่อยตัวในขั้นตอนของการเตรียมบุคคลผู้ซึ่งได้รับการลงโทษในความผิดและถูกตัดสินให้จำคุก หรือกักขังในสถานทางอาญา เมื่อจะมีการปล่อยตัว ปรากฏในพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์^๕ แต่ในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มิได้มีบัญญัติไว้ มีแต่การคุมประพฤติตามที่ศาลกำหนดให้เท่านั้น ชุมชนมิได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดเงื่อนไขในการคุมความประพฤติ ทั้งประเทศไทยไม่มีการคุมความประพฤติภายหลังการปล่อยตัวจากเรือนจำเมื่อได้รับโทษจำคุกมาครบกำหนดแล้ว

1.2 วัตถุประสงค์ จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์งานยุติธรรมชุมชนตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... นั้นมีวัตถุประสงค์ครอบคลุมในงานยุติธรรมหลายด้านนอกเหนือจากการอำนวยความสะดวกทางเล็อก และการจัดการกับความไม่เป็นธรรมในชุมชนให้แก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นงานยุติธรรมด้านอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีสมานฉันท์ เกิดความร่วมมือกันขึ้นในระหว่างประชาชน และระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ในการที่จะนำไปสู่การทำให้ชุมชนเข้มแข็งมีศักยภาพในการที่จะเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การกระทำผิดกฎหมายต่างๆ การทำให้ประชาชนในชุมชนเคารพกฎกติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน แต่ก็มีลักษณะเป็นกฎหมายกลาง ไม่ได้ลงรายละเอียดว่าจะต้องทำอะไร

ในส่วนของพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชน ค.ศ.1983 ของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย นั้นมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นไปทางการให้บริการระงับข้อพิพาท บริการจัดการกับความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การส่งเสริมและพัฒนาการระงับข้อพิพาททางเล็อก เป็นหลักในการบัญญัติกฎหมายฉบับนี้ขึ้นมา

ตามพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ฯ แม้จะมีได้บัญญัติไว้โดยชัดเจน แต่ก็มีการบัญญัติวัตถุประสงค์ในงานยุติธรรมชุมชนแทรกลงไปในเรื่องเนื้อหาของกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบัญญัติให้หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนของสกอตแลนด์

1.3 ระบบการบริหารงานยุติธรรมชุมชน เป็นการบัญญัติกฎหมายให้เห็นถึงโครงสร้างการบริหารงานยุติธรรมชุมชนของแต่ละประเทศว่ามีระบบการบริหารอย่างไร ซึ่งตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ได้บัญญัติถึงวัตถุประสงค์ของงานยุติธรรมชุมชนไว้ในมาตรา ๕ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่ามึลักษณะที่คล้ายกับยุทธศาสตร์แห่งชาติของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ โดยเป็นการกำหนดโครงสร้างงานยุติธรรมชุมชนทั้งหมดที่ต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานยุติธรรมชุมชน ซึ่งองค์กรในงานยุติธรรมชุมชนทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน องค์กรหลักที่มีอำนาจในการขับเคลื่อนให้งานยุติธรรมชุมชนดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ คือ คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตาม มาตรา 10 ในการกำหนดนโยบาย แนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชน และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำนโยบาย และแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ ทั้งยังมีอำนาจหน้าที่ในการติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย และยุทธศาสตร์ในการบริหารงานยุติธรรม และพิจารณาให้ความเห็นชอบรายงานประจำปีของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามที่นายทะเบียนได้จัดทำตาม มาตรา 28 (3)

การที่จะสามารถนำนโยบาย และแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติได้จริงนั้นจะต้องอาศัยองค์กรที่เป็นกลไกที่จะนำนโยบายและแนวทางไปปฏิบัติ องค์กรนั้น คือ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ทั้งมีสมาชิกในชุมชนนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในงานยุติธรรมชุมชน โดยการเข้ามาเป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน เป็นกลไกหลักในการที่จะขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น นโยบาย และแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน อย่างไรก็ตามเหมือนนโยบายและแนวทางปฏิบัติมีความสำคัญต่อการจะนำไปปฏิบัติตามศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาค จึงจำเป็นที่จะต้องระดมความคิด ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น อุปสรรค จากทั่วทั้งประเทศเพื่อนำมากำหนดเป็นนโยบาย และแนวทางปฏิบัติ ในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน แต่ตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มิได้เป็นเช่นนั้น คือ มีลักษณะเป็นการสั่งการจากส่วนกลางลงมายังส่วนภูมิภาค ทำให้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในส่วนภูมิภาค ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องจริงจัง

สำหรับในพระราชบัญญัติยุติธรรมสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 ได้ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์แห่งชาติในงานยุติธรรมชุมชน และกรอบการปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชน โดยรัฐมนตรีว่าการสกอตแลนด์จะต้องเป็นผู้จัดทำทั้งยุทธศาสตร์แห่งชาติ (มาตรา 15) และกรอบการปฏิบัติงาน (มาตรา 17) ซึ่งในการจัดทำนั้นรัฐมนตรีว่าการสกอตแลนด์จะต้องมีการปรึกษารือกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร ยุทธศาสตร์แห่งชาติจะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐสภาสกอตแลนด์ นอกจากนี้แล้วทั้งยุทธศาสตร์ และกรอบการปฏิบัติงานยังสามารถที่จะทำการทบทวนได้เสมอ และเมื่อทบทวนแล้วเห็นว่าจะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมก็สามารถทำได้ โดยถ้าเป็นยุทธศาสตร์แห่งชาติรัฐมนตรีว่าการสกอตแลนด์จะต้องปรึกษารือกับยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร แล้วจึงเสนอขออนุมัติจากรัฐสภา สกอตแลนด์ (มาตรา 16) ส่วนกรอบการปฏิบัติงานนั้นรัฐมนตรีว่าการสกอตแลนด์จะต้องปรึกษากับยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ก่อนที่จะมีการเผยแพร่ (มาตรา 18)

นอกจากนี้รัฐมนตรีว่าการสกอตแลนด์ยังมีอำนาจหน้าที่ในการออกระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงานตาม มาตรา 4 (5) โดยจะต้องปรึกษารือกับยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร และยังมีอำนาจหน้าที่ในการออกแนวทางและคำแนะนำแก่ยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ (มาตรา 8) อนุมัติแผนงานองค์กรยุติธรรม

ชุมชนสกอตแลนด์ (มาตรา 10) ให้คำแนะนำแก่หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนพื้นที่หน่วยงานท้องถิ่น (มาตรา 24) อีกด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่าลักษณะการทำหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการสกอตแลนด์มีลักษณะคล้ายกับการทำหน้าที่ของคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย แนวทางการบริหารงานยุติธรรมชุมชน เพื่อให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมชุมชนสามารถนำไปใช้ดำเนินการปฏิบัติตามหน้าที่ จะต่างกันตรงที่ในการที่จะพิจารณากำหนดเป็นยุทธศาสตร์แห่งชาติ นโยบาย แนวทางการบริหารงาน สำหรับประเทศไทยจะเป็นการกำหนดลงมาจากราชการส่วนกลางเพื่อให้ราชการส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น นำเอาไปปฏิบัติตาม ซึ่งในคณะกรรมการยุติธรรมแห่งชาติ นั้นก็จะประกอบไปด้วยข้าราชการการเมือง คือ นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นรองประธาน และกรรมการโดยตำแหน่งจากราชการประจำอีก ๑๔ คน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประธานแต่งตั้งอีก ๓ คน จะเห็นได้ว่าเป็นระบบระดมพล (mobilization) มีลักษณะการสั่งงานในแนวดิ่ง มิใช่เป็นระบบหุ้นส่วน (partnership) ที่มีการดำเนินงานในแนวราบ ในการที่องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในงานยุติธรรมชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมปรึกษาหารือกันทั้งระหว่างองค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐ และระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ เหมือนของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ที่รัฐมนตรีว่าการสกอตแลนด์จะต้องปรึกษาหารือกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ หน่วยงานส่วนที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชน เนื่องจากในแต่ละพื้นที่ท้องถิ่นนั้นมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน จึงควรที่จะต้องมีการปรึกษาหารือกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเหล่านี้เพื่อร่วมกันกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ นโยบาย แนวทางปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของงานยุติธรรมชุมชน

สำหรับในประเทศออสเตรเลียนั้นพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชน ค.ศ.1983 ได้บัญญัติให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงยุติธรรม (มาตรา 18) ดังนั้นยุทธศาสตร์ นโยบาย แนวทางในการปฏิบัติงานจึงเป็นไปตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยมีเพียงเลขานุการกระทรวงยุติธรรมเท่านั้นที่มีบทบาทในการแต่งตั้งและถอดถอนผู้ไกล่เกลี่ย (มาตรา 5, 8 (2)) ส่วนในการดำเนินงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชนนั้น เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการศูนย์

ในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชนตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชน คือ

สถานที่ที่ยุติธรรมชุมชนประสานงานและดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ในการก่อตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน จะต้องกระทำโดยอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนที่มีชื่อในทะเบียนบ้านในตำบลเดียวกันที่ประสงค์รวมตัวกันเพื่อดำเนินงานยุติธรรมชุมชนขึ้นจดทะเบียนตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่อนายทะเบียนในเขตท้องที่ที่ตนมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ ดังนั้น เมื่อมีการจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนแล้วจะต้องดำเนินการจัดหาสถานที่ตั้งศูนย์เพื่อใช้ดำเนินงานยุติธรรมชุมชน ในการดำเนินการของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนนอกจากจะต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายได้บัญญัติแล้ว ยังจะต้องปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติด้วยจึงมีลักษณะเป็นระบบแนวตั้ง (mobilization) เนื่องจากปลัดอำเภอเป็นประธาน และมีกรรมการโดยตำแหน่งซึ่งเป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่น ๕ คน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากภาคประชาชนซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง ๕ คน จะเห็นได้ว่ากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากประชาชนนั้นมาจากการแต่งตั้งของผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งยังไม่ยึดโยงกับประชาชนอย่างแท้จริง เพราะยังเป็นการแต่งตั้งจากข้าราชการส่วนภูมิภาคอยู่ เป็นการที่รัฐยังไม่ไว้วางใจประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานยุติธรรมชุมชนอย่างแท้จริง

ในส่วนของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ต้องดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ กรอบการปฏิบัติงาน และอาจกระทำในสิ่งต่างๆ ได้ถ้าปรากฏว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์สำหรับหรือให้เกิดการเชื่อมโยงกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือกระทำการอย่างอื่นที่เอื้อต่อการปฏิบัติการตามหน้าที่ (มาตรา 5) ให้ข้อมูล คำแนะนำ ความช่วยเหลือ ตามวัตถุประสงค์สำหรับหรือให้เกิดการเชื่อมโยงกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ หน้าที่อื่นๆ แก่หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ นอกจากรัฐมนตรี (มาตรา 6) จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวทางทั่วไปหรือแนวทางเฉพาะที่ออกโดยรัฐมนตรีเกี่ยวกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ และจะต้องคำนึงถึงคำแนะนำที่ออกโดยรัฐมนตรีเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ (มาตรา 8) จะต้องดำเนินการบริหารงานไปในทางที่สมเหตุสมผล ดำเนินการไปในทางที่เป็นสัดส่วน โปร่งใส และมีความรับผิดชอบ และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลอื่นๆ ที่ปรากฏ (มาตรา 9) จัดทำแผนองค์กรจะต้องคำนึงถึงยุทธศาสตร์แห่งชาติ และต้องปรึกษาหารือกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนในแต่ละแห่ง หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตาม มาตรา 14 (1) ตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร (มาตรา 10) จัดทำรายงานประจำปี (มาตรา 11) ทบทวนกรอบการปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชนระดับชาติ (มาตรา 18) ตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของยุติธรรมชุมชนพื้นที่ (มาตรา 26) จัดทำรายงานประจำปีที่เกิดผลการปฏิบัติของยุติธรรมชุมชน (มาตรา 27) และให้ความร่วมมือในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน (มาตรา 35) จะเห็นได้ว่าในการดำเนินการของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ จะเชื่อมโยงกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน และหน่วยงานฝ่ายที่สาม โดยจะต้องมีการปรึกษาหารือกัน

ก่อนที่จะดำเนินการ ตามที่กำหนด จึงมีลักษณะของการบริหารงานในระดับแนวราบ (partnership) มีความเป็นหุ้นส่วนในการกระทำ และในความรับผิดชอบร่วมกัน

คำว่า “หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน” ไม่มีปรากฏในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... และในพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 แต่มีปรากฏในพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 โดยจะต้องเป็นบุคคลที่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน ได้แก่ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง คณะกรรมการสุขภาพแต่ละแห่ง หัวหน้าตำรวจแห่งสกอตแลนด์ ดับเพลิงและกู้ภัยสกอตแลนด์ หน่วยงานพัฒนาทักษะสกอตแลนด์ คณะกรรมการร่วมที่จัดตั้งขึ้นตาม มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสภาสาธารณะว่าด้วยการทำงานร่วมกันสกอตแลนด์ ค.ศ.2014 ศาล และรัฐมนตรี และ

หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนพื้นที่ท้องถิ่น ได้แก่ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ คณะกรรมการสุขภาพแต่ละพื้นที่ หรือภายในพื้นที่หน่วยงานท้องถิ่น หัวหน้าตำรวจแห่งสกอตแลนด์ ดับเพลิงและกู้ภัยสกอตแลนด์ หน่วยงานพัฒนาทักษะสกอตแลนด์ คณะกรรมการร่วมที่จัดตั้งขึ้นตาม มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสภาสาธารณะว่าด้วยการทำงานร่วมกันสกอตแลนด์ ค.ศ.2014 ศาล และรัฐมนตรี อาจรวมถึงหน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ หรือองค์กรชุมชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นได้ว่าหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน คือ หน่วยงานภาครัฐที่เป็นองค์ประกอบในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ มีลักษณะรูปแบบการดำเนินงานในแนวราบ มีการปรึกษาหารือกันมิใช่การดำเนินงานตามคำสั่ง หรือสายบังคับบัญชาในลักษณะแนวตั้ง เป็นส่วนที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของยุติธรรมสกอตแลนด์ (มาตรา 6) จัดทำแผนการปรับปรุงผลลัพธ์ (มาตรา 19 ถึง 21) และการทบทวนแผน (มาตรา 22) รายงานผลการปฏิบัติงานในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน (มาตรา 23) ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ใน มาตรา 19 ถึง 23 (มาตรา 24) หน้าที่ค้ำึงถึงแผนการปรับปรุงผลลัพธ์ยุติธรรมชุมชน (มาตรา 25) หน้าที่ในการให้ความร่วมมือ (มาตรา 35)

สำหรับในส่วนของการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนของออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ นั้น เนื่องจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงยุติธรรม การดำเนินงานจึงมีลักษณะเป็นแนวตั้ง แต่อย่างไรก็ตามหน่วยงานภาครัฐก็มิได้เข้ามาครอบงำการทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมากเกินไป มีเพียงให้อำนาจเลขานุการกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้งและถอดถอนผู้ใกล้ชิดได้ ในส่วนของผู้ที่จะปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน คือ ผู้อำนวยการศูนย์ยุติธรรมชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของศูนย์ซึ่งมาจากการว่าจ้างตามพระราชบัญญัติการจ้างงาน

ภาครัฐ สำหรับวัตถุประสงค์หลักของศูนย์ยุติธรรมชุมชน คือ การระงับข้อพิพาทโดยใช้ยุติธรรมทางเลือก มีจุดเด่นอยู่ที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

คำว่า “หน่วยงานฝ่ายที่สาม” ไม่มีปรากฏในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... และในพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 แต่มีปรากฏในพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 มีลักษณะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนเพื่อวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าเป็นส่วนที่ให้บริการที่อยู่ในบังคับ คือ บุคคลที่อยู่ภายในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ และที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหรือการสนับสนุน เพื่อให้บุคคลดังกล่าวได้งดหรือลดโอกาสในการที่จะกระทำความผิด หรือบุคคลที่กำลังเตรียมพร้อมสำหรับการปล่อยตัวจากการถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดและถูกจำคุกหรือกักขังในสถานคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมปล่อยตัวนั้น หรือเป็นตัวแทนหรือส่งเสริมผลประโยชน์ของบุคคลที่อยู่ภายในบังคับของพระราชบัญญัตินี้ หรือที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสนับสนุนเพื่อให้งดหรือลดโอกาสในการที่จะกระทำความผิดอีก หรือหรือบุคคลที่กำลัง เตรียมพร้อมสำหรับการปล่อยตัวจากการถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดและถูกจำคุกหรือกักขังในสถานคดีอาญา หรือบุคคลอื่นที่ได้รับหรืออาจได้รับผลกระทบจากยุติธรรมชุมชน คือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของบุคคลผู้กระทำความผิด ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อพร้อมทั้งครอบครัวของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ และหน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ถ้าเป็นส่วนที่ให้บริการกับบุคคลที่อยู่ในบังคับพระราชบัญญัตินี้ หรือเกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานมีลักษณะคล้ายกับการดำเนินงานของอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนในการให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญา และสนับสนุนการดำเนินงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และผู้พันโทษ ผู้ถูกคุมประพฤติ แต่มีความหมายที่กว้างกว่าครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งเป็นการยอมรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือมากกว่าอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน

ในการดำเนินงานของหน่วยงานฝ่ายที่สามนั้น จะมุ่งเน้นไปที่การปรึกษาหารือกับรัฐมนตรีว่า การสกอตแลนด์ในการจัดทำและทบทวนยุทธศาสตร์แห่งชาติ (มาตรา 15, 16) ในการจัดทำกรอบการปฏิบัติงาน (มาตรา 17) ปรึกษาหารือกับยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ในการจัดทำรายงานประจำปี (มาตรา 11) ในการทบทวนกรอบการปฏิบัติงาน (มาตรา 18) ในการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี (มาตรา 27) ปรึกษาหารือกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนพื้นที่ในการจัดทำแผนปรับปรุงผลลัพธ์ยุติธรรมชุมชน (มาตรา 20) ในการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน (มาตรา 23) มีส่วนร่วมในการจัดทำคำแถลงการณ์ (มาตรา 21)

1.4 ระบบการไกล่เกลี่ย ดังนี้

1.4.1 นิยามศัพท์ ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... บัญญัติว่า “ไกล่เกลี่ย” หมายความว่า วิธีการระงับข้อพิพาทนอกศาล โดยคนในชุมชนทำหน้าที่คนกลางหนึ่งคนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือหลายคนเป็นคณะผู้ไกล่เกลี่ย โดยทำหน้าที่ช่วยเหลือ จัดให้มีการไกล่เกลี่ย เสนอแนะแนวทางแก้ไขข้อพิพาทให้กับคู่พิพาท จัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยที่เป็นธรรม และยอมรับระหว่างคู่พิพาท ในพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 บัญญัติว่า “การไกล่เกลี่ย” ให้มีความหมายรวมถึงการดำเนินการใดๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการประหม่อภิปรายและการระงับข้อพิพาท การนำคู่กรณีในข้อพิพาทมาร่วมกันประหม่อภิปรายและระงับข้อพิพาท การติดตามผลในการประหม่อภิปรายหรือผลการระงับข้อพิพาท และเมื่อพิจารณาจากกฎหมายทั้ง 2 ฉบับ แล้วจะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่คล้ายกัน คือ เป็นการระงับข้อพิพาทนอกศาลโดยผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นคนกลาง รวมทั้งการดำเนินการอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขข้อพิพาท การติดตามผลของการระงับข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยเป็นไปด้วยความสมัครใจ ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... บัญญัติว่า การไกล่เกลี่ยระหว่างคู่พิพาทเริ่มได้ ดังนี้ คู่พิพาทตกลงระหว่างกันเลือกระงับข้อพิพาทโดยวิธีการไกล่เกลี่ยในชุมชน... (มาตรา 10 (1)) แม้จะไม่ได้บัญญัติโดยอย่างชัดเจน แต่ก็พอแปลความได้ว่าคู่พิพาทตกลงกันด้วยความสมัครใจเลือกระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยในชุมชน

สำหรับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 บัญญัติว่า การเข้าร่วมประชุมและการมีส่วนร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นไปโดยสมัครใจ เว้นแต่กรณีไกล่เกลี่ยโดยคำสั่งศาล

อีกทั้งการที่คู่กรณีที่เข้าร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ย อาจถอนตัวจากการประชุมไกล่เกลี่ยได้ตลอดเวลาที่แสดงให้เห็นว่าการไกล่เกลี่ยหรือการยุติการไกล่เกลี่ยอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ ในกรณีของการที่คู่กรณีถอนตัว ไม่ได้บัญญัติไว้ในร่างส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....

1.4.2 การถอดถอนของผู้ไกล่เกลี่ย ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... บัญญัติเหตุแห่งการถอดถอนผู้ไกล่เกลี่ยว่า ผู้ไกล่เกลี่ยอาจถูกถอดถอนโดยคู่พิพาททั้งสองฝ่าย หรือคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ย เพราะเหตุขาดความเป็นกลาง ไม่เป็นอิสระ มีอคติในการไกล่เกลี่ย หรือต้องโทษถึงที่สุดให้จำคุกโดยไม่ได้รับการรอลงอาญา หรือฉ้อฉล ช่มชู้ ในกระบวนการไกล่เกลี่ย หรือไม่มาทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยเกิน 2 ครั้ง โดยไม่มีเหตุอันควร (มาตรา 7) เป็นการให้อำนาจถอดถอนโดยคู่พิพาททั้งสองฝ่าย หรือคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่

เกลี้ย ในพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 บัญญัติให้อำนาจเลขานุการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจถอดถอนผู้ไกล่เกลี่ยได้ตลอด ถ้าเป็นบุคคลล้มละลายหรือเป็นคนไร้ความสามารถ หรือถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ ๑๒ เดือนขึ้นไป

1.4.3 กระบวนการไกล่เกลี่ย ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... บัญญัติว่า การไกล่เกลี่ยระหว่างคู่พิพาทเริ่มได้ ดังนี้

1) คู่พิพาทตกลงระหว่างกันเลือกระงับข้อพิพาทโดยวิธีการไกล่เกลี่ยในชุมชน

2) คู่พิพาทเสนอเรื่องต่อศูนย์ประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๕๓ หรือเครือข่าย หรืออาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยเครือข่ายและอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ.๒๕๕๔ ให้ริเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

3) คณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เสนอให้คู่พิพาทระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชน และคู่พิพาทยอมรับข้อเสนอระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชน หรือการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยตามกฎหมายอื่น

สำหรับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 บัญญัติว่า ข้อพิพาทที่จะได้รับไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัตินี้ จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อำนวยการ (มาตรา 20) และผู้อำนวยการอาชีพพิเศษที่จะยินยอมในการยอมรับข้อพิพาทไว้เพื่อไกล่เกลี่ยภายใต้พระราชบัญญัตินี้ และศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือผู้ไกล่เกลี่ย หรือผู้อำนวยการอายุติการประชุมไกล่เกลี่ยได้ตลอดเวลา (มาตรา 24) เมื่อพิจารณาประกอบกรณีข้อพิพาทที่ถูกส่งไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อการไกล่เกลี่ยโดยคำสั่งศาลตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติอื่นหรือกฎหมายอื่น ผู้อำนวยการอาจยอมรับ หรือปฏิเสธที่จะยอมรับข้อพิพาทสำหรับการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัตินี้... จะเห็นได้ว่าจะมีการไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้จะต้องได้รับการยอมรับจากผู้อำนวยการศูนย์เสียก่อนทุกกรณี แม้แต่จะมีคำสั่งศาลให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนทำการไกล่เกลี่ยก็ตาม ไม่ว่าจะคู่พิพาทจะมาเสนอข้อพิพาทที่ศูนย์ หรือศาลมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ย ก็จะต้องผ่านการพิจารณาของผู้อำนวยการศูนย์

1.4.4 การเลือกผู้ไกล่เกลี่ย ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... บัญญัติว่า คู่พิพาทเลือกบุคคลคนหนึ่ง หรือหลายคนทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยจากบุคคลตามบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ย หรือบุคคลภายนอกบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณสมบัติ ในกรณีที่ถูกกรณีเลือกผู้ไกล่เกลี่ยหลายคนทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยให้แต่ละฝ่ายเลือกบุคคลตามบัญชีรายชื่อ หรือ

บุคคลนอกบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยที่คุณสมบัติในจำนวนที่เท่ากัน ให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการเลือก จากคู่พิพาทแต่ละฝ่ายร่วมกันเลือกผู้ไกล่เกลี่ยอีกคนหนึ่งทำหน้าที่ “ประธานคณะผู้ไกล่เกลี่ย” ทำหน้าที่จัดการไกล่เกลี่ยช่วยเหลือ ซึ่งแนะแนวทางในการยุติข้อพิพาทที่เป็นธรรมแก่คู่พิพาท จัดทำบันทึกกระบวนการไกล่เกลี่ย และข้อตกลงการไกล่เกลี่ย สำหรับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชน ออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 บัญญัติว่า เลขานุการกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย ตามคำแนะนำของผู้อำนวยการศูนย์ (มาตรา 5) จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันโดยของไทยจะให้ เป็นอำนาจของคู่พิพาทที่จะเลือกผู้ไกล่เกลี่ยได้อย่างอิสระ ทั้งเลือกจากบัญชีที่คณะกรรมการ ส่งเสริมได้จัดทำขึ้น หรือจากบุคคลภายนอกที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายระบุ ส่วนของออสเตรเลีย คู่พิพาทไม่สามารถเลือกผู้ไกล่เกลี่ยเองได้ จะต้องเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามที่เลขานุการกระทรวงยุติธรรม ได้แต่งตั้งไว้ตามคำแนะนำของผู้อำนวยการศูนย์

1.4.5 การดำเนินการไกล่เกลี่ย ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... กำหนดให้เริ่มทำการไกล่เกลี่ยโดยให้ผู้ไกล่เกลี่ยกำหนดนัดวัน เวลา และสถานที่ไกล่เกลี่ยร่วมกับคู่ความ และผู้ที่เกี่ยวข้อง และจะต้องกำหนดกระบวนการไกล่เกลี่ยและ ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้แล้วเสร็จโดยไม่ชักช้า และให้แล้วเสร็จก่อนที่ข้อพิพาทจะขาดอายุความ

ผู้ไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติ มีความเป็นอิสระ และคำนึงถึงหลักความเสมอภาคของคู่พิพาท ต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยด้วยความ โปร่งใส โดยกระบวนการในทางลับ หรือเปิดเผยต่อสาธารณะตามที่ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่พิพาททั้งสอง ฝ่ายตกลงกัน และคำวินิจฉัยของผู้ไกล่เกลี่ย หรือประธานการไกล่เกลี่ยถือเป็นที่สุด ในระหว่างที่ ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ผู้ไกล่เกลี่ยจัดทำบันทึก (กระบวนการ) การไกล่เกลี่ย (มีลักษณะคล้ายกับรายงาน กระบวนพิจารณาของศาล) มีอำนาจที่จะเชิญที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ มาร่วมให้ความเห็นในการไกล่ เกลี่ย เมื่อทำการไกล่เกลี่ยแล้วคู่พิพาทสามารถตกลงกันได้ผู้ไกล่เกลี่ยต้องจัดทำข้อตกลงการไกล่ เกลี่ย “ข้อตกลงการไกล่เกลี่ย” คือ บันทึกข้อสรุปจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นลายลักษณ์อักษร และในการจัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นลายลักษณ์อักษร ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยร้องขอ หรือตามความ จำเป็นอื่น ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดจัดเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือผู้ไกล่เกลี่ย นอกจากนี้ให้ผู้ไกล่เกลี่ย จัดทำบันทึกการไกล่เกลี่ยเป็นลายลักษณ์อักษร โดยบันทึกผลการไกล่เกลี่ย ดังนี้

- กรณีคู่พิพาทตกลงไกล่เกลี่ยกันได้ ให้กำหนดหน้าที่ของ คู่พิพาทแต่ละฝ่ายให้กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการใด หรืออื่นๆ ในข้อตกลงการไกล่เกลี่ย

- กรณีคู่พิพาทตกลงไกล่เกลี่ยไม่ได้ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแนะนำแนว ทางออกให้แก่คู่พิพาท

ให้จัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยจำนวน 3 ชุด มอบให้แก่คู่พิพาทฝ่ายละ 1 ชุด และจัดเก็บไว้ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด 1 ชุด โดยก่อนที่จะมอบข้อตกลงการไกล่เกลี่ยแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่าย ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแจ้งแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายทราบรายละเอียดข้อตกลงการไกล่เกลี่ยว่าถูกต้องตรงตามที่ได้ไกล่เกลี่ย

สำหรับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 บัญญัติว่า “การประชุมไกล่เกลี่ย” หมายถึง การประชุมตามพระราชบัญญัตินี้ ที่มีคู่กรณีตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น ซึ่งมีข้อพิพาทในเรื่องต่างๆ (มาตรา 4) กำหนดให้ในการประชุมไกล่เกลี่ยแต่ละครั้งจะต้องดำเนินการโดยผู้ไกล่เกลี่ย 1 คน หรือมากกว่า ตามที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยตามวัตถุประสงค์โดยผู้อำนวยการ... (มาตรา 20) และ ผู้ไกล่เกลี่ยไม่อาจเริ่มใช้อำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย โดยปราศจากการได้สาบานก่อนปฏิบัติหน้าที่ว่าจะอำนวยความสะดวกยุติธรรมอย่างสันติ หรือตามแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ หรือทำการยืนยันตามแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ และขั้นตอนการเริ่มต้นและดำเนินการควบคุมการไกล่เกลี่ยที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะต้องเป็นไปตามที่ผู้อำนวยการกำหนด โดยการประชุมไกล่เกลี่ยต้องดำเนินด้วยแบบพิธีการอย่างเป็นทางการ และที่มีลักษณะเป็นทางเทคนิคให้น้อยที่สุด และกับต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้จึงไม่นำหลักเกณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานมาใช้ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ในส่วนของร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ไม่มีบัญญัติถึงการให้ผู้ไกล่เกลี่ยสาบานตัวก่อนทำการไกล่เกลี่ย และไม่ได้บัญญัติถึงการไม่ให้นำหลักเกณฑ์กฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานมาใช้แก่การไกล่เกลี่ย

สำหรับผู้ที่เข้าร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ยนั้นอาจจะมาด้วยตนเองพร้อมกัน หรือมอบหมายให้ตัวแทนมาก็ได้ และเป็นอำนาจของผู้ผู้อำนวยการ หรือผู้ไกล่เกลี่ยที่ดำเนินการควบคุมการไกล่เกลี่ยอาจจะแยกบุคคลอื่นนอกจากคู่กรณีในการประชุมไกล่เกลี่ยที่ได้เข้าร่วม หรือได้เข้าร่วมอย่างต่อเนื่องในการประชุมไกล่เกลี่ย ถ้าตามความเห็นของผู้ผู้อำนวยการ หรือผู้ไกล่เกลี่ยนั้น การที่จะให้บุคคลดังกล่าวอยู่ร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ยจะเป็นการทำลายวัตถุประสงค์ หรือการดำเนินการควบคุมการไกล่เกลี่ย (มาตรา 21) ในส่วนร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ไม่มีบัญญัติถึงการมอบหมายให้ตัวแทนมาได้

1.4.6 การไกล่เกลี่ยสิ้นสุด ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... บัญญัติว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุด โดย

- 1) คู่พิพาทยอมรับ และปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ย
- 2) คู่พิพาทตกลงยุติการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย
- 3) คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาล

4) เหตุแห่งการพิพาทสิ้นสุด หรือสิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่น

สำหรับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 บัญญัติว่า ...คู่กรณีที่เข้าร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ย อาจถอนตัวจากการประชุมไกล่เกลี่ย ได้ตลอดเวลา... (มาตรา 23) และ ...ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้อำนวยการอายุติการประชุมไกล่เกลี่ยได้ ตลอดเวลา (มาตรา 24)

1.4.7 มาตรการคุ้มกัน ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใน ชุมชน พ.ศ.... บัญญัติว่า ผู้ไกล่เกลี่ยได้รับความคุ้มกันจากความรับผิดในเสียหายใดๆ ที่เกิดจาก การทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และผู้ไกล่เกลี่ยมีความรับผิดในการกระทำ หรือละเว้นการกระทำที่ไม่สุจริต น้อยลง ช่มชู้ ไม่เป็นกลาง มีอคติในการไกล่เกลี่ย

สำหรับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 บัญญัติว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดหรือสิ่งที่กระทำหรือละเว้นการกระทำโดยผู้ไกล่เกลี่ย หรือ ผู้อำนวยการ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน, ถ้าเป็นเรื่องหรือสิ่งที่กระทำโดยสุจริต ตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะขึ้นอยู่กับกรกระทำ ความรับผิด ข้อเรียกร้องหรือความต้องการใดๆ นั้นไม่ต้องรับผิด และไม่มีบุคคลที่เกี่ยวข้องในการถูกไล่เบี่ยไม่ว่าจะเป็นโดยพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นตามที่กำหนด หรือตามที่ได้มอบหมายให้บุคคลกระทำในฐานะ สมาชิกของหน่วยงาน หรือของผู้อำนวยการ และสิ่งต่างๆ ได้กระทำ หรือละเว้นการกระทำโดย บุคคลที่ได้กระทำเสร็จสมบูรณ์ถูกต้องและได้ผลที่ตามมาในทำนองเดียวกัน ถ้าเป็นการกระทำ หรือ ละเว้นการกระทำการ โดยสมาชิก หรือผู้อำนวยการ (มาตรา 27)

การประชุมไกล่เกลี่ยประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่าง กระบวนการเตรียมการสำหรับการประชุมไกล่เกลี่ย หรือในกระบวนการติดตามผลการประชุมไกล่ เกลี่ยให้ได้รับความคุ้มกันตามมาตรานี้

ถ้าไม่มีการโฆษณาแพร่หลาย ให้ความคุ้มกันในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการหมิ่น ประมาทที่ยังคงมีอยู่ในช่วงเวลาการประชุมไกล่เกลี่ย หรือเกี่ยวกับเอกสาร หรืองานอื่นๆ ที่ส่งไป หรือกระทำขึ้นที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามวัตถุประสงค์ในการประชุมไกล่เกลี่ยที่กำหนด หรือตามที่ มีอยู่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม และเอกสารที่สร้างขึ้นในกระบวนการยุติธรรม

พยานหลักฐานในการเจรจาหรืออื่นๆ ที่กระทำโดยสมัครใจในช่วงของการ ประชุมไกล่เกลี่ยใดๆ นำไปใช้ในกระบวนการพิจารณาของศาลหรือองค์กรใดๆ ไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับ อนุญาต

เอกสารที่เตรียมไว้สำหรับวัตถุประสงค์ หรือในการระหว่งการประชุมไกล่ เกลี่ย หรือตามแนวทางในการดำเนินการ หรือตามที่ประชุมไกล่เกลี่ย หรือสำเนาที่ไม่ได้อนุญาตจะ

นำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาของศาลหรือองค์กรใดๆ ไม่ได้ แต่ไม่ใช่กับพยานหลักฐานหรือเอกสารใดๆ ที่ได้มาหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลที่เข้าร่วมประชุมใกล้ชิดเมื่อได้มาเป็นพยานซึ่งยินยอมและยอมรับพยานหลักฐานหรือเอกสารนั้น หรือในกระบวนการอย่างเป็นทางการในการกระทำหรือละเว้นกระทำการในความสัมพันธ์กับการเปิดเผยความลับ หรือกำหนดให้เป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงว่ามีข้อตกลงที่คู่กรณีได้ตกลงกันไว้ ใช้บังคับได้หรือจัดทำขึ้นตามที่ประชุมใกล้ชิด และเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของข้อตกลงนั้น

ผู้ใกล้ชิด ผู้อำนวยการ สมาชิกที่เป็นคณะกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน บุคคลที่ทำการประเมิน หรือบุคคลที่เข้าร่วมในการใกล้ชิด ไม่ต้องรับผิดชอบในกระบวนการที่ขัดแย้งสำหรับความลับที่สำคัญอย่างร้ายแรงที่ถูกฟ้องร้องโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ หรือจากการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

1.4.8 ความลับ ตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการใกล้ชิดข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ไม่ได้มีบัญญัติไว้แต่สำหรับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 ได้บัญญัติว่า ...บุคคลที่เป็นหรือเคยเป็นผู้ใกล้ชิด ผู้อำนวยการ สมาชิกในคณะกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือบุคคลที่ทำการประเมินผลหรือดำเนินการวิจัย อาจเปิดเผยข้อมูลที่ได้รับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือการดำเนินงานของตนตามพระราชบัญญัตินี้ ได้ดังนี้

เมื่อได้รับความยินยอมจากบุคคลที่ให้ข้อมูลข่าวสาร หรือข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารหรือการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าการเปิดเผยข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้หลักฐานดังกล่าวเกี่ยวกับความจริงหรือข้อเท็จจริงว่าข้อตกลงที่คู่กรณีตกลงกันไว้บังคับใช้ได้หรือจัดทำขึ้นจากการประชุมใกล้ชิด และเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเนื้อหาของข้อตกลงฉบับนั้น หรือเมื่อมีเหตุอันสมควรเชื่อว่าการเปิดเผยข้อมูลมีความจำเป็นเพื่อป้องกันหรือลดอันตรายจากการที่จะมีผู้ต้องรับบาดเจ็บหรือความเสียหายอย่างร้ายแรงของทรัพย์สิน หรือในกรณีที่มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างสมเหตุสมผลเพื่อวัตถุประสงค์ในการอ้างอิงของคู่กรณีฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่ายในการประชุมใกล้ชิดให้กับบุคคล ตัวแทน หน่วยงาน หรือองค์กร และการเปิดเผยข้อมูลกระทำโดยได้รับความยินยอมจากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายในการประชุมใกล้ชิดเพื่อการช่วยเหลือในการแก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายตามวัตถุประสงค์ หรือให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลดังกล่าวในลักษณะอื่น หรือเมื่อการเปิดเผยข้อมูลไม่เป็นการเปิดเผยตัวบุคคลที่ไม่ยินยอม และมีเหตุผลจำเป็นสำหรับการดำเนินการวิจัย หรือ โดยได้รับอนุมัติจากผู้อำนวยการ หรือจากการประเมินผล หรือเป็นการยอมรับตามความต้องการที่กำหนดโดย หรือภายใต้กฎหมายของรัฐ

เมื่อได้พิจารณาวิเคราะห์บทบัญญัติว่าด้วยการใกล้ชิดตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการใกล้ชิดข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... กับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย

รัฐนิเวชาที่วอลส์ ค.ศ.1983 แล้วเห็นว่ามิลักษณะคล้ายกัน คือ เป็นการระงับข้อพิพาทนอกศาลโดยผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นคนกลาง รวมทั้งการดำเนินการอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขข้อพิพาท และการติดตามผลของการระงับข้อพิพาท การไกล่เกลี่ยโดยหลักแล้วต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ คู่กรณีที่เกี่ยวข้องในการไกล่เกลี่ยอาจถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยได้ตลอดเวลา ผู้ไกล่เกลี่ยอาจถูกถอดถอนได้ ข้อพิพาทที่จะได้รับการไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นข้อพิพาทที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือศูนย์ประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท หรือคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือผู้อำนวยการศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลียรับที่จะไกล่เกลี่ยเท่านั้น คู่พิพาทพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... สามารถเลือกผู้ไกล่เกลี่ยได้ คู่พิพาทตกลงยุติการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย หรืออาจถอนตัวจากการประชุมไกล่เกลี่ยได้ตลอดเวลา ผู้ไกล่เกลี่ยได้รับความคุ้มครองในการปฏิบัติหน้าที่

เมื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... และร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ไม่ได้มีการบัญญัติถึง

1. ข้อตกลงใดๆ ที่ได้มาหรือจัดทำขึ้นจากการประชุมไกล่เกลี่ย ไม่สามารถมีผลบังคับใช้ได้ ศาล หรือองค์กรใดๆ เว้นแต่คู่กรณีจะตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ข้อตกลงดังกล่าวมีผลบังคับใช้

2. ศาลมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ย

3. ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องได้สาบานตนก่อนปฏิบัติหน้าที่ และการประชุมไกล่เกลี่ยต้องดำเนินด้วยแบบพิธีการอย่างเป็นทางการ มีลักษณะเป็นทางเทคนิคให้น้อยที่สุด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จึงไม่น่าหลักเกณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานมาใช้ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย

4. ผู้ที่เข้าร่วมในการประชุมไกล่เกลี่ยอาจจะมาด้วยตนเองพร้อมกัน หรือมอบหมายให้ตัวแทนมาก็ได้

5. พยานหลักฐานในการเจรจา หรืออื่นๆ ที่กระทำโดยสมัครใจในช่วงของการประชุมไกล่เกลี่ยใดๆ นำไปใช้ในกระบวนการพิจารณาของศาลหรือองค์กรใดๆ ไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับอนุญาต

6. เอกสารที่เตรียมไว้สำหรับวัตถุประสงค์ หรือในระหว่างการประชุมไกล่เกลี่ย หรือตามแนวทางในการดำเนินการ หรือตามที่ประชุมไกล่เกลี่ย หรือสำเนาที่ไม่ได้อนุญาต จะนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาของศาลหรือองค์กรใดๆ ไม่ได้

7. ผู้ไกล่เกลี่ย ผู้อำนวยการ สมาชิกที่เป็นคณะกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน บุคคลที่ทำการประเมินภายใต้ มาตรา 26 หรือบุคคลที่เข้าร่วมในการไกล่เกลี่ย ไม่ต้องรับผิดชอบ

กระบวนการที่ขัดแย้งสำหรับความลับที่สำคัญอย่างร้ายแรงที่ถูกฟ้องร้องโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรในส่วนที่เกี่ยวกับข้อมูลที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่หรือ จากการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

9. การเปิดเผยความลับ บุคคลที่เป็นหรือเคยเป็นผู้ใกล้ชิด ผู้อำนวยการ สมาชิก ในขณะทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือบุคคลที่ทำการประเมินผลภายใต้ มาตรา 26 หรือ ดำเนินการวิจัย อาจจะเปิดเผยข้อมูลที่ได้รับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือการดำเนินงาน ของตนตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อ ได้รับความยินยอมจากบุคคลที่ให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารหรือการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้, ถ้าการเปิดเผยข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ หลักฐานดังกล่าว

2. วิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ....

วิเคราะห์ตามองค์ประกอบของยุติธรรมชุมชน บทบาทและภารกิจของยุติธรรมชุมชน ดังนี้

2.1 เน้นความเป็นเพื่อนบ้านในระดับรากหญ้า

ยุติธรรมชุมชน โดยหลักแล้วจะเน้นไปที่กลุ่มบุคคลที่อยู่รวมตัวกันเป็นชุมชน ในระดับรากหญ้าในอาณาเขตบริเวณที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกันดูแลซึ่งกันและกันตามวิถีของชุมชนนั้นๆ โดยจะมีผู้นำชุมชนเป็นเสมือนหัวหน้าชุมชนคอยควบคุมดูแลสมาชิกในชุมชน ซึ่งนิยามศัพท์คำว่า “ชุมชน” ตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ให้ความหมายว่า กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิต เกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างเป็นปกติ และต่อเนื่อง โดยเหตุที่อยู่อาณา บริเวณเดียวกัน หรือมีอาชีพเดียวกัน หรือประกอบกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือมี วัฒนธรรมความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน ซึ่งมีความหมายที่กว้าง คือ ไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ที่เป็นอาณาบริเวณเดียวกันเสมอไป โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีการสื่อสารแบบไร้สายพัฒนา ไปอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นกลุ่มชุมชนหรือสังคมออนไลน์ขึ้นมามากมาย ดังนั้น บุคคลคนหนึ่งอาจเป็น สมาชิกของกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชนได้มากกว่า 1 ชุมชน ส่วนคำว่า “ชุมชน”ตามร่าง พระราชบัญญัติส่งเสริมการใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ได้ให้ความหมายว่า พื้นที่ที่คนใน พื้นที่มีความรู้สึกเป็นกลุ่ม หรือหน่วยเดียวกัน มีความหมายที่แคบกว่ามีลักษณะที่เน้นคนในพื้นที่ ทางภูมิศาสตร์ จะเห็นได้ว่างานยุติธรรมชุมชนตามร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ เริ่มต้นจากกลุ่ม บุคคลในระดับรากหญ้ารวมตัวกันเพื่อดำเนินงานยุติธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีภูมิสำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในเขตท้องที่ที่จะขึ้น ทะเบียนมีระยะเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 180 วัน สามารถที่จะขอเข้ารับการศึกษาอบรมและขึ้น

ทะเบียนเป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนได้ และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนในตำบลเดียวกันสามารถรวมตัวกันขอจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม

หลักการของยุติธรรมชุมชนมุ่งเน้นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานยุติธรรมในการที่จะลดความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นภายในชุมชนนอกจากการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทแล้วซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากความไว้ระเบียบของสมาชิกชุมชน จะต้องมีการแก้ไขที่ต้นเหตุของการเกิดข้อขัดแย้ง หรือข้อพิพาทโดยการจัดระเบียบชุมชนภายในชุมชนเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบของชุมชนและสมาชิกในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน เคารพสิทธิเสรีภาพของสมาชิก นำไปสู่การป้องกัน และควบคุมปัญหาอาชญากรรม และข้อพิพาททางแพ่งที่อาจจะเกิดขึ้นได้ง่ายยิ่งขึ้น ถือได้ว่าเป็นบทบาทและภารกิจของยุติธรรมชุมชนตามวัตถุประสงค์การดำเนินงานยุติธรรมชุมชน มาตรา 5 (1)

2.2 ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหา

ทฤษฎีพันธะทางสังคม อธิบายว่า อาชญากรรมมิใช่การต่อสู้ชิงความเป็นผู้ชนะระหว่าง 2 ฝ่าย คือ ผู้ที่ได้รับความเสียหาย กับผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรเท่านั้น แต่เป็น “ชุดของปัญหาที่ต้องการการแก้ไข” ให้น้ำหนักความสำคัญต่อปัญหาด้านความปลอดภัยของชุมชนที่ต้องการการแก้ไขเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน และพลังสมรรถนะของผลที่เกิดตามมาจากกระบวนการวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้ได้เป็นผลสำเร็จ ในการแก้ปัญหานั้นต้องอาศัยชุดข้อมูลข่าวสาร ความสุขุมรอบคอบ ผลประโยชน์ร่วมกันของทั้ง 2 ฝ่าย ปัญหานั้นต้องถูกนำมาพิจารณา ร่วมกัน จะเห็นได้ว่ายุติธรรมชุมชนมุ่งเน้นไปที่การแก้ปัญหของชุมชนเป็นหลัก เพราะเหตุว่าการแก้ปัญหของชุมชนโดยอาศัยกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในปัจจุบันนี้มีปัญหาในเรื่องความล่าช้าในการดำเนินกระบวนการ เสียค่าใช้จ่ายมาก สิ้นเปลืองเวลา ต้องอาศัยผู้มีวิชาชีพเฉพาะ คือ นักกฎหมาย และเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งระบบการพิจารณาคดีของประเทศไทยมีลักษณะเป็นระบบกล่าวหา ซึ่งมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาในลักษณะที่เป็นปรปักษ์ต่อกันในระหว่างคู่ความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่ความที่อยู่ใน “ชุมชนเดียวกัน” ย่อมเกิดการไม่ปรองดองสมานฉันท์กัน ต่างฝ่ายต่างต้องการที่จะชนะคดีของตน ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างคู่ความ รวมไปถึงสมาชิกในครอบครัว เพื่อนของคู่ความที่อยู่ใน “ชุมชนเดียวกัน” ต่างเป็นปรปักษ์ต่อกันไปด้วย ทำให้ชุมชนขาดความสามัคคี ขาดความเป็นเอกภาพ ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างหาทางเอาเปรียบแก่กัน เป็นปัญหาไม่จบสิ้น

ในการแก้ไขปัญหา หรือการจัดการกับความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์นั้น มีอยู่หลายรูปแบบ ได้แก่ การไกล่เกลี่ย การประชุมฟื้นฟูสัมพันธภาพ การประชุมกลุ่มครอบครัว (นำมาใช้กับคดีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา) วิธีการเชิงจารีต หรือวิธีการของท้องถิ่น สำหรับในร่าง

พระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ให้นำวิธีการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท มาใช้ในการแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนให้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตาม มาตรา 18 (3) ส่วนคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชนตาม มาตรา 23 (4) อย่างไรก็ตามการที่อาสาสมัครยุติธรรมจะมีอำนาจทำการไกล่เกลี่ยได้นั้นจะต้องได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ดังนั้น จึงต้องใช้กฎหมายฉบับเดียวกันในการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท คือ กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชน ซึ่งปัจจุบันคือร่างพระราชบัญญัติการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... โดยผู้ไกล่เกลี่ยอาจเป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนที่ได้ขึ้นทะเบียนและผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดก็ได้ และผู้ที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้จะต้องมีภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ในเขตท้องที่ที่จะขอขึ้นทะเบียน โดยมีระยะเวลาติดต่อกันมาไม่น้อยกว่า 180 วัน ก็คือ บุคคลผู้ที่เป็นสมาชิกในชุมชนในระดับรากหญ้า เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น

อย่างไรก็ตามคำว่า “ข้อพิพาท” ในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ไม่ได้ให้คำนิยามไว้โดยตรง แต่มีบัญญัติไว้ใน มาตรา 18 (3) ต้องเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความแฟ้ง หรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ ส่วนในร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... มีนิยามความหมายของคำว่า “ข้อพิพาท” ใน มาตรา 3 ว่า หมายถึง ข้อขัดแย้งในทางแฟ้ง ข้อขัดแย้งทางอาญาในความผิดอันยอมความได้ ความผิดลหุโทษ จะเห็นได้ว่าประเภทคดีหรือความผิดในทางอาญาของร่างพระราชบัญญัติทั้ง ๒ ฉบับนี้ ยังไม่เข้าไปในแนวทางเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดลหุโทษ ในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มาตรา 18 (3) ไม่ได้มีบัญญัติให้อำนาจไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทคดีลหุโทษไว้ชัดเจน แม้ว่าการที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทดังกล่าว จะบัญญัติให้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ซึ่งก็มีความหมายรวมถึงร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... ด้วยก็ตาม ก็อาจจะมีปัญหาในการตีความได้

ตามร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ไม่ได้บัญญัติถึงคดีปกครองตามที่คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย และตามที่ รองศาสตราจารย์จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะเอาไว้ว่าควรที่จะสามารถไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทโดยยุติธรรมชุมชนได้ ดังนั้น เมื่อพิจารณาประเภทของคดีปกครองแล้ว จะเห็นได้ว่าคดีปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีพิพาทเกี่ยวกับหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย คดีพิพาทเกี่ยวกับหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐละเลยต่อหน้าที่ หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้า หรือ

คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐ โดยที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้กระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างใดอันถ้าส่งผลกระทบต่อชุมชนนั้น โดยตรงแล้ว ก็น่าที่จะอยู่ในงานยุติธรรมชุมชนที่จะสามารถไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทได้

เมื่อเกิดข้อพิพาทไม่ว่าจะทางแพ่งหรือทางอาญาขึ้นภายในชุมชน ย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทดังกล่าวโดยใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ ย่อมจะเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ชุมชนปัญหา ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในชุมชนทั้งต่อผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน ตามแนวคิดแปลงความขัดแย้งเป็นทรัพย์สิน

2.3 ลดการพึ่งพาผู้มีอำนาจ และลดการผลักความรับผิดชอบให้สถาบัน

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นการอำนวยความสะดวกโดยหลักการในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนให้กับหน่วยงานภาครัฐที่มีลักษณะเป็นสถาบันในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งมีหลายหน่วยงาน ตั้งแต่หน่วยงานภาครัฐในชั้นตำรวจ หรือพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ ชั้นศาล และชั้นราชทัณฑ์ โดยที่คู่กรณีหรือคู่พิพาทมีการดำเนินการในเชิงรุก แต่หน่วยงานภาครัฐดำเนินงานตามหน้าที่ในลักษณะเชิงรับ อีกทั้งยังมีอำนาจในการดุลพินิจในการใช้อำนาจตามหน้าที่นั้น ทำให้เกิดปัญหาในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเป็นไปอย่างล่าช้า ดังสุภาษิตที่ว่า “ความยุติธรรมที่ล่าช้า เท่ากับความอยุติธรรม” ดังนั้น จึงก่อให้เกิดแนวคิดการถ่ายโอนความรับผิดชอบในกิจการภาครัฐ นำไปสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกแนวใหม่คู่ขนานกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพื่อให้เกิดการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเป็นการเบี่ยงเบน หรือมุ่งเน้นไปที่มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนในงานยุติธรรมตั้งแต่ชุมชนในระดับรากหญ้า (ชุมชน หรือหมู่บ้าน) ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานภาครัฐในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้น้อยลง อันเป็นการลดการพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐลง นอกจากการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งในชุมชนแล้ว งานยุติธรรมชุมชนยังมีหน้าที่เฝ้าระวังและป้องกันอาชญากรรม การกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ซึ่งแต่เดิมแล้วได้ผลักเป็นความรับผิดชอบของสถาบันตำรวจ เมื่ออัตรากำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เพียงพอในการดูแลความสงบของชุมชนต่างๆ ได้ เนื่องจากมีประชากรเพิ่มมากขึ้นในชุมชน ทั้งจากการเกิด หรือการเคลื่อนย้ายแรงงาน กระบวนการยุติธรรมทางเลือกจึงได้พยายามดึงเอาภาระความรับผิดชอบนี้มาเป็นของยุติธรรมชุมชน จึงถือได้ว่าเป็นการลดการผลักความรับผิดชอบไปให้หน่วยงานภาครัฐ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในชุมชน เกิดเป็นเครือข่ายต่างๆ แทนการที่จะต้องพึ่งพา

หรือผลักความรับผิดชอบไปให้สถาบัน ซึ่งมีความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง คือ เป็นระบบสั่งการตามสายงานภายใต้การกำกับดูแลของผู้บังคับบัญชา ทำให้เกิดกระบวนการที่มีความล่าช้า

ตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มาตรา 22 ได้กำหนดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมชุมชน ไม่ว่าจะเป็น อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน หรือศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีอำนาจหน้าที่ในการ (2) เฝ้าระวังและป้องกันอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ (3) พิจารณาเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน รับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ การช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (4) ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแพ่งและความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ อันเป็นการลดการพึ่งพาและลดการผลักความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจลงตามทฤษฎีพันธะทางสังคม ที่เห็นว่าอาชญากรรมเป็นผลมาจากพันธะของบุคคลที่มีต่อสถาบันทางสังคมได้อ่อนแอและถูกทำลายลง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องมีหน้าที่ในการเฝ้าระวังและป้องกันการเกิดอาชญากรรม การกระทำผิดกฎหมายต่างๆ และความไร้ระเบียบของชุมชน ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนนั้นๆ เพราะสมาชิกในชุมชนนั้นๆ ย่อมเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง เป็นการนำทุนทางสังคมที่ดีงาม และนำศักยภาพของชุมชนซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับปัญหาความขัดแย้ง หรืออาชญากรรม หรือการทำความผิดกฎหมายต่างๆ หรือความไร้ระเบียบของชุมชนมากที่สุดให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งยังเป็นไปตามแนวคิดในการถ่ายโอนความรับผิดชอบในกิจการภาครัฐ จากรัฐบาลกลางไปสู่ท้องถิ่น ในการส่งเสริมความร่วมมือ และความเป็นหุ้นส่วนระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยตนเอง และระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับภาคเอกชน อันเป็นเป้าหมายและผลลัพธ์ที่จะได้จากงานยุติธรรมชุมชน ทำให้ชุมชนและสมาชิกในชุมชนเกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพ และลดภาระของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นให้ข้อมูลข่าวสาร การแจ้งเบาะแส การลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก การให้ความร่วมมือในการไปเป็นพยาน การดูแลสงเคราะห์ผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย อันเป็นการเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเข้ากับชุมชน

จะเห็นได้ว่าร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... มาตรา 18 และ มาตรา 23 ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ได้ครอบคลุมขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักในลักษณะของการเบนออกจากกระแสหลัก โดยให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนคล้ายกับยุติธรรมกระแสหลัก เพียงแต่อำนาจถูกจำกัดในลักษณะเป็นการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง แต่ก็คือ

ได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการลดการพึ่งพิงผู้มีอำนาจ และลดการปลักความรับผิดชอบให้สถาบัน ยุติธรรม แทนที่จะปล่อยให้เป็นที่ของหน่วยงานภาครัฐทั้งหมด

ตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ได้บัญญัติถึงวัตถุประสงค์ของงาน ยุติธรรมชุมชนไว้ใน มาตรา ๕ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า มีลักษณะที่คล้ายกับยุทธศาสตร์ แห่งชาติของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ โดยเป็นการกำหนดโครงสร้างงานยุติธรรมชุมชนทั้งหมด ที่ต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานยุติธรรมชุมชน ซึ่งองค์กรในงานยุติธรรมชุมชนทุก องค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน องค์กร หลักที่มีอำนาจในการขับเคลื่อนให้งานยุติธรรมชุมชนดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ คือ คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตาม มาตรา 10 ในการกำหนดนโยบาย แนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชน และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำนโยบาย และแนวทาง ในการบริหารงานยุติธรรมชุมชน ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งยังมีอำนาจหน้าที่ในการติดตาม และ ประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย และยุทธศาสตร์ในการบริหารงานยุติธรรม และพิจารณาให้ ความเห็นชอบรายงานประจำปีของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามที่นายทะเบียนได้จัดทำตาม มาตรา 28 (3)

การที่จะสามารถนำนโยบาย และแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชนไปสู่ การปฏิบัติได้จริงนั้นจะต้ององค์กรที่จะนำนโยบายและแนวทางไปปฏิบัติ องค์กรนั้น คือ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ใกล้ชิดกับ ชุมชนมากที่สุด ที่มีสมาชิกในชุมชนนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในงานยุติธรรมชุมชนโดยการเข้ามา เป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน เป็นกลไกหลักในการที่จะขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนให้เกิดผล สัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น นโยบาย และแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชนจึงมี ความสำคัญอย่างมากในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน

สำหรับในพระราชบัญญัติยุติธรรมสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 ได้ให้ความสำคัญกับ ยุทธศาสตร์แห่งชาติในงานยุติธรรมชุมชน และกรอบการปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชน ลักษณะการทำ หน้าที่ของรัฐมนตรีว่า การสกอตแลนด์มีลักษณะคล้ายกับการทำหน้าที่ของคณะกรรมการยุติธรรม ชุมชนแห่งชาติตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนด ยุทธศาสตร์ นโยบาย แนวทางการบริหารงานยุติธรรมชุมชน เพื่อให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับงาน ยุติธรรมชุมชนสามารถนำไปใช้ดำเนินการปฏิบัติตามหน้าที่ จะต่างกันตรงที่ในการที่จะพิจารณา กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ นโยบาย แนวทางการบริหารงาน สำหรับประเทศไทยจะเป็นการกำหนดลง มาจากราชการส่วนกลางเพื่อให้ราชการส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น นำเอาไปปฏิบัติตาม ซึ่งใน คณะกรรมการยุติธรรมแห่งชาตินั้นก็จะประกอบไปด้วยข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และ

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประธานแต่งตั้งจะเห็นได้ว่าเป็นระบบระดมพล (mobilization) มีลักษณะการสั่งงานในแนวดิ่ง มิใช่เป็นระบบหุ้นส่วน (partnership) ที่มีลักษณะเป็นการดำเนินงานในแนวราบ ในการที่องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในงานยุติธรรมชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมปรึกษาหารือกันทั้งระหว่างองค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐ และระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ เหมือนของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ที่รัฐมนตรีว่าการสกอตแลนด์จะต้องปรึกษาหารือกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนอื่นๆ, หน่วยงานส่วนที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่เห็นสมควร, และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชน เนื่องจากในแต่ละพื้นที่ท้องถิ่นนั้นมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันจึงควรที่จะต้องมีการปรึกษาหารือกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเหล่านี้เพื่อร่วมกันกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ นโยบาย แนวทางปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของงานยุติธรรมชุมชน

ในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางปฏิบัติงานยุติธรรมชุมชนตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชน คือสถานที่ที่ยุติธรรมชุมชนประสานงานและดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ในการดำเนินการของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนนอกจากจะต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายได้บัญญัติแล้ว ยังจะต้องปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติด้วยจึงมีลักษณะเป็นระบบแนวดิ่ง (mobilization) เนื่องจากปลัดอำเภอเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่งซึ่งเป็นข้าราชการประจำส่วนท้องถิ่น และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจกภาคประชาชนซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง

ในส่วนของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ต้องดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ กรอบการปฏิบัติงาน และอาจกระทำในสิ่งต่างๆ ได้ถ้าปรากฏว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น หรือเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์สำหรับ หรือให้เกิดการเชื่อมโยงกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือกระทำการอย่างอื่นที่เอื้อต่อการปฏิบัติการตามหน้าที่ จัดทำแผนองค์กรจะต้องคำนึงถึงยุทธศาสตร์แห่งชาติ และต้องปรึกษาหารือกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนในแต่ละแห่ง หน่วยงานฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนตามที่เห็นสมควร และบุคคลอื่นตามที่เห็นสมควร จะเห็นได้ว่าการดำเนินการของยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์จะเชื่อมโยงกับหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน โดยจะต้องมีการปรึกษาหารือกันก่อนที่จะดำเนินการ จึงมีลักษณะของการบริหารงานในระดับแนวราบ (partnership) มีความเป็นหุ้นส่วนในการกระทำ และในความรับผิดชอบร่วมกัน

เมื่อได้พิจารณาพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ไม่ปรากฏว่าได้มีการบัญญัติถึง หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานเป็นส่วนใหญ่และมี

ภาคเอกชนรวมอยู่ด้วย เป็นองค์ประกอบในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน มีลักษณะรูปแบบการดำเนินงานในแนวราบ มีการปรึกษาหารือกันมิใช่การดำเนินงานตามคำสั่ง หรือสายบังคับบัญชาในลักษณะแนวตั้ง เป็นส่วนที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของยุติธรรมชุมชน สกอตแลนด์ จัดทำแผนการปรับปรุงผลลัพธ์ และการทบทวนแผน รายงานผลการปฏิบัติงานในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ทำหน้าที่โดยคำนึงถึงแผนการปรับปรุงผลลัพธ์ยุติธรรมชุมชน และไม่มีการบัญญัติถึง หน่วยงานภาคที่สาม ซึ่งมีลักษณะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนและเป็นหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนพื้นที่ท้องถิ่น เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย โดยเป็นส่วนที่ให้บริการแก่บุคคลที่อยู่ภายในบังคับ และที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหรือการสนับสนุนเพื่อให้งดหรือลดโอกาสในการที่จะกระทำความผิด หรือให้บริการบุคคลที่กำลังเตรียมพร้อมสำหรับการปล่อยตัวจากการถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด และถูกจำคุกหรือกักขังในสถาบันคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมปล่อยตัวนั้น หรือเป็นตัวแทนหรือส่งเสริมผลประโยชน์ของบุคคลที่อยู่ภายในบังคับ, หรือที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสนับสนุนเพื่อให้งดหรือลดโอกาสในการที่จะกระทำความผิดอีก หรือหรือบุคคลที่กำลังเตรียมพร้อมสำหรับการปล่อยตัวจากการถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดและถูกจำคุกหรือกักขังในสถาบันคดีอาญา หรือบุคคลอื่นที่ได้รับหรืออาจได้รับผลกระทบจากยุติธรรมชุมชน คือ ครอบครัวของบุคคลดังกล่าว ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ พร้อมทั้งครอบครัวของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ และหน่วยงานส่วนที่สามที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ถ้าเป็นส่วนที่ให้บริการบุคคลที่อยู่ในบังคับพระราชบัญญัตินี้ หรือเกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานมีลักษณะคล้ายกับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ในการให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญา และสนับสนุนการดำเนินงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และผู้พันโทษ ผู้ถูกคุมประพฤติ

2.4 ส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน

สืบเนื่องจากลักษณะของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเฉพาะรายระหว่างคู่พิพาทเท่านั้น ชุมชนที่เกี่ยวข้องไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม แม้ว่าเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับความรู้สึกพอใจต่อการที่ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษโดยศาล แต่ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าความยุติธรรมได้รับการประกาศชัยชนะ เป็นความยุติธรรมที่มีนัยความหมายต่อส่วนรวม เพราะเป็นเพียงความพอใจของปัจเจกบุคคลกับคนใกล้ชิดจำนวนหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยเฉพาะยุติธรรมชุมชนจึงให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกเพื่อประโยชน์สาธารณะควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก อัน

จะเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตที่ดีให้ชุมชน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน สำหรับในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจะต้องมีนโยบายในการดำเนินงานในเชิงรุกเข้าหาชุมชนในลักษณะเป็นการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และการคุ้มครองสิทธิแก่สมาชิกในชุมชน โดยที่หน่วยงานภาครัฐไม่จำเป็นต้องรอให้ผู้กระทำความผิดถูกจับกุม ดำเนินคดีเสียก่อน ในต่างประเทศจะมีโครงการตำรวจชุมชน อัยการชุมชน พนักงานคุมประพฤติชุมชน ออกไปให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ให้ความรู้ทางกฎหมาย และคุ้มครองสิทธิให้แก่สมาชิกในชุมชน

ตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ได้กำหนดให้ รัฐสนับสนุนให้ส่วนราชการ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ด้านยุติธรรมชุมชนของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม และจัดการความไม่เป็นธรรมในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมชุมชนและชุมชนจะต้องมีชุดข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตรงกันจึงจะสามารถร่วมกันดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของงานยุติธรรมดังกล่าวได้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน การจัดการกับอาชญากรรมคดีหนึ่งได้สำเร็จ จะต้องมิใช่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ระหว่าง “ผู้กระทำความผิดกับเหยื่ออาชญากรรม” เท่านั้น แต่จะต้องส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและสมาชิกในชุมชนในการที่จะสร้างความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นให้แก่ชุมชนมากขึ้น และทำให้ชุมชนมีศักยภาพเพียงพอที่จะกำหนดชุดกฎเกณฑ์ควบคุมชุมชนตามทฤษฎีพันธะทางสังคมได้ด้วยตนเอง ประกอบกับทฤษฎียุติธรรมชุมชน ที่เชื่อว่า “เป้าหมายของอาชญากรรมมีความสัมพันธ์กับกระบวนการ” (Crime-related process) และตามทฤษฎีพันธะทางสังคม ที่เชื่อว่า “อาชญากรรมเป็นผลมาจากพันธะของบุคคลที่มีต่อสถาบันสังคม ได้อ่อนแอ หรือถูกทำลายลง” ดังนั้น ทั้งหน่วยงานภาครัฐและชุมชน จะต้องให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่ชุมชนต่างๆ ถึงพันธะทางสังคมให้แก่บุคคลหรือสมาชิกในชุมชนได้รับรู้ถึงแนวทางการอยู่ร่วมกัน และพันธะทางสังคม ได้แก่ ความเชื่อในสิ่งที่ยามถูกต้องร่วมกัน, ความผูกพันของสมาชิกในชุมชน, การเข้าร่วมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน และสุดท้ายคือ การร่วมกันตกลงกำหนดข้อผูกมัดที่จะปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในชุมชน อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีกิจกรรมยุติธรรม และกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกัน เป็นการรวมพลังกันเพื่อป้องกันชุมชนของตนจากการเกิดอาชญากรรม สมาชิกในชุมชนเกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และประหยัด ทำ

ให้ชุมชนมีศักยภาพมีความเข้มแข็งสามารถต่อสู้กับปัญหาอื่นๆ ได้ เช่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น และทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความสามัคคีปรองดองกัน นำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในชุมชน

2.5 การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรม

งานยุติธรรมชุมชน ตามทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรม เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน อันจะนำมาซึ่งชุมชนที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็ง ส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมยุติธรรมร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในการนำสมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำข้อตกลงร่วมกันในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีปรองดองกัน ตกลงเรื่องการมีกฎระเบียบต่างๆ ในชุมชนที่สมาชิกต้องเห็นชอบที่จะปฏิบัติตาม หากมีการฝ่าฝืนก็จะได้รับผลเป็นตามที่ตกลงกัน โดยจะต้องไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี การกำหนดหน้าที่ให้สมาชิกในชุมชนมีหน้าที่ในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจ สนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเข้าเป็นอาสาสมัครในงานยุติธรรมต่างๆ เช่น อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน อาสาสมัครเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม อาสาสมัครคุมประพฤติ เป็นต้น หรือสนับสนุนให้เข้าไปเป็นกรรมการในงานยุติธรรมต่างๆ ที่เปิดพื้นที่ให้กับประชาชน สนับสนุนให้ภาคเอกชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเยียวยาและเสริมพลังให้ผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม และร่วมกันแก้ไขฟื้นฟูให้ความช่วยเหลือแก่ผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับตัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้

ตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรม 2 ทาง คือ ทางแรกเปิดโอกาสให้เข้ามาเป็นกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตาม มาตรา 21 (3) โดยเป็นกรรมการผู้ทางคุณวุฒิที่มาจากภาคประชาชน ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจำนวน 5 คน ต่อคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีกรรมการโดยตำแหน่ง 4 คน และประธานที่เป็นข้าราชการ 1 คน ทางที่สองเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามาเป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนตาม มาตรา 15 โดยจะต้องมาขึ้นทะเบียนและผ่านการอบรมตามที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด ซึ่งกิจกรรมยุติธรรมที่อาสาสมัครยุติธรรมชุมชนมีส่วนร่วมในรูปแบบของการมีอำนาจหน้าที่ตาม มาตรา 18 คือ การเฝ้าระวัง และป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน รับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทที่คู่กรณีที่มีภูมิลำเนาในเขตท้องที่ร้องขอเกี่ยวกับความแค้นหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ เฉพาะที่ได้รับ

มอบหมายจากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน, ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ที่ได้รับความเสียหาย หรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญา ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ และมีอำนาจในการขอจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตาม มาตรา 20 ส่วนกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนภาคประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรมในรูปแบบของการมีอำนาจหน้าที่ตาม มาตรา 23 เหมือนอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน แต่มีเพิ่ม ดังนี้ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน, การเผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติมอบหมาย

เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความสมานฉันท์ มีความเป็นชุมชนที่มีระเบียบ มีการเคารพสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการที่จะเฝ้าระวังและป้องกันควบคุมอาชญากรรมได้ รวมถึงปัญหาข้อพิพาทขัดแย้งต่างๆ มีการเข้าถึงความยุติธรรมโดยง่าย รวดเร็ว และเป็นธรรม มีระบบการเยียวยาผู้เสียหายที่ดี มีการเสริมสร้างพลังให้กับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน ทั้งมีการรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชน เป็นเป้าหมายและบทบาทภารกิจของยุติธรรมชุมชนที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นผลลัพธ์ตามเป้าหมาย

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์งานยุติธรรมชุมชนตามร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... นั้นมีวัตถุประสงค์ครอบคลุมในงานยุติธรรมหลายด้านนอกเหนือจากการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางเลือก และการจัดการความไม่เป็นธรรมในชุมชนให้แก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นงานยุติธรรมด้านอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีสมานฉันท์ เกิดความร่วมมือกันขึ้นในระหว่างประชาชน และระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ในการที่จะนำไปสู่การทำให้ชุมชนเข้มแข็งมีศักยภาพในการที่จะเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การกระทำความผิดกฎหมายต่างๆ การทำให้ประชาชนในชุมชนเคารพกฎกติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

เมื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... กับพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนของประเทศสกอตแลนด์ประกอบแล้ว จะเห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนของประเทศสกอตแลนด์ระบุรายละเอียดลงไปเลยว่ามี การควบคุมหลังการปล่อย มีการจัดการและสนับสนุนให้ผู้อยู่ในบังคับตามพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์นี้ได้เข้าถึงบริการทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย การจ้างงาน การศึกษา เด็ก สุขภาพกายหรือสุขภาพใจ โดยเฉพาะรวมถึงบริการบำบัดรักษาผู้ติดแอลกอฮอล์ และผู้ติดยาเสพติด สังกมสงเคราะห์ และอื่นๆ ที่มีลักษณะ

ทำนองเดียวกัน มีการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ที่将被ปล่อยตัวให้ได้รับบริการทั่วไป ซึ่งถึงได้ว่าเป็นกิจกรรมยุทธศาสตร์ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนี้

2.5.1 การจัดการของชุมชน (Community disposal) นั้น หมายถึง ข้อเรียกร้องสำหรับประชาชนที่จะต้องดูแลตรวจตราตามคำสั่งศาลที่ออกภายในเขตอำนาจศาลในคดีอาญาโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย, คำสั่งกำหนดให้คืนทุนแก่ชุมชน, คำสั่งให้ควบคุมดูแลและบำบัดรักษา มีลักษณะคล้ายโทษที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบต่อชุมชน

2.5.2 การจัดบริการทั่วไปที่เกี่ยวข้อง หมายถึง การให้บริการและการสนับสนุนแก่ประชาชนโดยทั่วไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย การจ้างงาน การศึกษา เด็ก สุขภาพกายหรือสุขภาพใจ โดยเฉพาะรวมถึงบริการบำบัดรักษาผู้ติดแอลกอฮอล์ และผู้ติดยาเสพติด สังกะสมสงเคราะห์ และอื่นๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน) เป็นมาตรการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนรวมทั้งชุมชนในการให้บริการแก่ทั้งผู้กระทำความผิด และครอบครัว ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด และครอบครัว

2.5.3 การควบคุมภายหลังจากการพ้นโทษ หมายถึง ข้อกำหนดบุคคลหลังการปล่อยจากการจำคุก หรือกักขังในสถานบันทางอาญาเนื่องจากถูกตัดสินกระทำความผิดภายใต้การควบคุมดูแลตามกฎหมายอื่นๆ หรือตามคำสั่งของรัฐมนตรี หรือตามเงื่อนไข หรือข้อบังคับที่กำหนดให้ดำเนินการกฎหมายอื่นๆ เป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของผู้ที่ถูกจำคุก หรือกักขังในเรือนจำภายหลังจากที่ถูกปล่อยตัวออกมาจากเรือนจำโดยชุมชนซึ่งจะต้องรับตัวบุคคลดังกล่าวกลับเข้าสู่สังคมนั้นๆ เป็นผู้กำหนดก่อนที่จะมีการปล่อยตัวในขั้นตอนของการเตรียมบุคคลผู้ซึ่งได้รับการลงโทษในความผิดและถูกตัดสินให้จำคุก หรือกักขังในสถานบันทางอาญาเมื่อจะมีการปล่อยตัวประเทศไทยมีแต่การคุมประพฤติตามที่ศาลกำหนดให้เท่านั้น ชุมชนมิได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเงื่อนไขในการคุมความประพฤติ ทั้งประเทศไทยไม่มีการคุมความประพฤติภายหลังการปล่อยตัวจากเรือนจำเมื่อได้รับโทษจำคุกมาครบกำหนดแล้ว

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการได้ศึกษาวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติยุทธธรรมชุมชน พ.ศ.... ร่างพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ.... กับพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย มล รัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1983 และ พระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 สรุปได้ว่า ร่าง พระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... ได้บัญญัติถึงโครงสร้างโดยรวมของงานยุติธรรมชุมชนลักษณะ กว้างๆ ไม่ได้บัญญัติลงไปรายละเอียดของงานยุติธรรมชุมชนในแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้ ชัดเจนย่อมเป็นอุปสรรคในการที่จะให้ประชาชนปฏิบัติตามได้อย่างตรงตามเจตนารมณ์ของการตรา พระราชบัญญัตินี้ และยังมีบทบัญญัติที่ยังไม่ครอบคลุมในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดย พระราชบัญญัติฉบับนี้เน้นไปที่การจัดรูปแบบของงานยุติธรรมชุมชน โดยมีระบบราชการเข้ามามี บทบาทในการกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนปฏิบัติการงานมาจากส่วนกลาง คือ คณะกรรมการ ยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนของหน่วยงานราชการต่างๆ มากมาย แต่ขาดตัวแทน ภาคประชาชน มีเพียงการรายงานประจำปีจากประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทั้งขาดการปรึกษาหารือกับ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่างๆ และประชาชน ขาดการติดตามประเมินผลและทบทวนผลการปฏิบัติเพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนการปฏิบัติงาน ไปปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับ ลักษณะของชุมชนต่างๆ ที่มีลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นและจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นแตกต่างกัน ออกไป ขาดลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานของรัฐในลักษณะที่เป็นความเป็น หุ้นส่วน อีกทั้งไม่มีบทบัญญัติให้หน่วยราชการต่างๆ ที่เป็นคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติต้อง ปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารงานให้มีลักษณะบูรณาการทั้งภายในหน่วยงานของตน และร่วมมือกัน ระหว่างหน่วยงานเพื่อขับเคลื่อนให้เป็นระบบยุติธรรมทางเลือกแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง ในส่วน ของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ที่บัญญัติให้มีกรรมการที่มาจากภาคประชาชนจำนวน 5 คน โดยได้รับคัดเลือกมาจากผู้ว่าราชการจังหวัด แสดงให้เห็นว่าประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ยัง ไม่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนนั้น อีกทั้งร่างพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้บัญญัติในเรื่องที่สำคัญไว้

เป็นการเฉพาะสำหรับงานยุติธรรมชุมชน คือ เรื่องของการระงับข้อพิพาทในชุมชนด้วยการไกล่เกลี่ย ด้วยวิธีสมานฉันท์ แต่บัญญัติให้ใช้การไกล่เกลี่ยตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในชุมชน พ.ศ.... แทน และเมื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ ... ยังไม่มีบทบัญญัติคุ้มครองความลับของคู่กรณีที่ได้จากการดำเนินการไกล่เกลี่ยที่ไม่สามารถนำไปใช้ในชั้นพิจารณาในชั้นศาลได้ อีกทั้งมีคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนมีอำนาจพิจารณาว่าข้อพิพาทใดจะรับไกล่เกลี่ยหรือไม่เพิ่มขึ้นมาอีก ซึ่งมีองค์ประกอบที่แตกต่างจาก คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน จึงมีลักษณะที่ซ้ำซ้อน ก่อให้เกิดความสับสนกับทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชน ในส่วนของการเยียวยาผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดนั้น มีเพียงบทบัญญัติใน ลักษณะที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ไม่มีลักษณะที่เป็น การช่วยเหลือเยียวยาจากชุมชนหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชนอย่างแท้จริง ในส่วนของการรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่ชุมชนนั้น มีการบัญญัติในลักษณะของการประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ผู้พัน โทษ ผู้ถูกคุมประพฤติ ผู้ถูกปล่อยชั่วคราว ยังไม่มีลักษณะเป็นการเสริมพลังให้ชุมชนที่ให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุม ความประพฤตินอกจากที่ศาลสั่ง เรียกว่า มาตรการบังคับโดยชุมชนซึ่งไม่ใช่โทษทางอาญาตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ชุมชนลักษณะคล้ายค่าปรับ แต่เป็นการปรับให้ชุมชน มิใช่เข้ารัฐ

ส่วนพระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชนออสเตรเลีย มลรัฐนิวเซาท์เวลส์ ค.ศ.1976 ได้บัญญัติถึงงานยุติธรรมชุมชนโดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่มาของผู้ไกล่เกลี่ย การเริ่มไกล่เกลี่ย การยุติการไกล่เกลี่ย ความลับต่างๆ ที่ได้จากการดำเนินการไกล่เกลี่ย การคุ้มครองผู้ไกล่เกลี่ย ผลการไกล่เกลี่ย สำหรับในส่วนของพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนสกอตแลนด์ ค.ศ.2016 ได้บัญญัติถึงงานยุติธรรมชุมชนในภาพรวมที่มุ่งเน้น ไปที่ความเป็นหุ้นส่วนของทุกๆ หน่วยงาน หรือ องค์กรต่างๆ ยุติธรรมชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคที่สาม การปรึกษาหารือก่อนที่จะกำหนด ยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนปฏิบัติการ การทบทวนผลการปฏิบัติ การแก้ไข การให้ความคุ้มครองแก่ บุคคลกรที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย ทั้งยังบัญญัติถึงการให้การเยียวยาผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด การให้ชุมชนมีมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยวิธีอื่นที่ไม่ใช่โทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ชุมชน

เมื่อได้ทำการสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... แล้วขอเสนอแนะ ดังนี้

1. เห็นควรเพิ่มเติมกรรมการในคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ ให้มีกรรมการมาจากภาคประชาชน โดยมาจากการเลือกตั้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศให้มีสัดส่วนใกล้เคียงกับกรรมการที่เป็นข้าราชการตามหลัก Democratic Principle หรือหลักประชาธิปไตย
2. เห็นควรเพิ่มเติมกรรมการในคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ ที่เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง คือ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งในทางปฏิบัติมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของทั้งผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด
3. เห็นควรเพิ่มเติมขั้นตอนก่อนการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ โดยก่อนที่คณะกรรมการยุติธรรมแห่งชาติจะกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนการปฏิบัติงาน จะต้องปรึกษารื้อกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่างๆ และภายหลังจากที่ได้ดำเนินการปฏิบัติตามแล้วให้มีการทบทวนผลการปฏิบัติงานภายในกำหนดระยะเวลาที่กำหนด
4. เห็นควรแก้ไขที่มาของกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนจากเดิมให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งมาจากบัญชีรายชื่ออาสาสมัครชุมชน ให้มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในชุมชนตามบัญชีรายชื่ออาสาสมัครชุมชนในชุมชนนั้นๆ หรือจากผู้อาวุโสในชุมชนนั้นๆ ทั้งที่ได้ขึ้นทะเบียนและที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนตามหลัก Democratic Principle หรือหลักประชาธิปไตย
5. เห็นควรเพิ่มเติมคำว่า หน่วยงานยุติธรรมชุมชน ในนิยามศัพท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมทั้งโดยตรง และโดยอ้อม รวมทั้งหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมชุมชน และที่สำคัญ คือ ชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ จะต้องเป็นหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน และบัญญัติให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนกับภาคประชาชนในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน ร่วมมือกันปรึกษารื้อก่อนที่จะกำหนดเป็นข้อตกลง หรือนโยบายร่วมกันในชุมชน
6. เห็นควรยกเลิกร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....แล้วนำเอาบทบัญญัติในร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....ยกเว้นในหมวดที่ ๓ ว่าด้วยคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มาบัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... เพราะในบริบทของกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน

การยุติข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนเช่นเดียวกัน จึงไม่ควรบัญญัติแยกจากกันและบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน และผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งจะทำให้เกิดการสับสน และซ้ำซ้อนในทางปฏิบัติว่าใครมีอำนาจหน้าที่ในการที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ย

7. เห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับความลับในการดำเนินการไกล่เกลี่ยจะนำไปเปิดเผยไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากคู่กรณีทุกฝ่าย การนำพยานพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้จากการดำเนินการไกล่เกลี่ยไปใช้ในชั้นศาลไม่ได้ การให้ความคุ้มครองแก่ผู้ไกล่เกลี่ยที่ปฏิบัติหน้าที่โดยซื่อสัตย์สุจริต และการเปิดโอกาสให้สามารถไกล่เกลี่ยโดยยุติธรรมชุมชนตามคำสั่งศาลที่เห็นสมควรให้ข้อพิพาทยุติลงโดยยุติธรรมชุมชน อันเป็นหลักการสำคัญในการที่จะหักเหคดีออกจากระบบกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอีกทางหนึ่ง เพราะการหักเหคดีสามารถทำได้ทุกชั้นตอน เข้ามาในร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ.... เพื่อจะได้เป็นกฎหมายกลางที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง

8. เห็นควรเพิ่มเติมการให้บริการ โดยทั่วไปแก่ผู้เสียหายและครอบครัว ผู้กระทำความผิด และครอบครัว เพื่อเป็นการเยียวยาทั้งผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการจ้างงาน การให้การศึกษา การดูแลเด็ก การให้บริการด้านสุขภาพกายและใจ การสังคมสงเคราะห์ การฝึกอาชีพ การให้ที่พักอาศัย

9. เห็นควรเพิ่มเติมมาตรการบังคับโดยชุมชน หรือการจัดการของชุมชน (Community disposal) อันเป็นข้อเรียกร้องสำหรับประชาชนที่จะต้องดูแลตรวจตราตามคำสั่งศาล ในคดีอาญาโดยอาศัยอำนาจ หรือคำสั่งกำหนดให้คืนทุนแก่ชุมชน หรือคำสั่งให้ควบคุมดูแลและบำบัดรักษา มีลักษณะคล้ายโทษที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบต่อชุมชนตามที่ศาลมีคำสั่ง ในลักษณะที่ทำให้ชุมชนประณามการกระทำความผิดแต่ไม่ใช่การประณามผู้กระทำความผิด อันแสดงให้เห็นว่าชุมชนยินดีที่จะรับตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่ชุมชน แต่ชุมชนจะต้องสามารถกำหนดมาตรการบังคับโดยชุมชนก่อนที่จะรับตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่ชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องค่าเสียหายที่ให้ผู้กระทำความผิดชดเชยต่อชุมชน หรือการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการชุมชนอย่างแท้จริง มิใช่ทำงานบริการหน่วยงานราชการ

10. เห็นควรเพิ่มเติม การควบคุมภายหลังจากการพ้นโทษ อันเป็นข้อกำหนดให้ภายหลังการปล่อยจากการจำคุก หรือกักขัง ให้มีมาตรการควบคุมความประพฤติของผู้ที่ถูกจำคุก หรือกักขังในเรือนจำภายหลังจากที่ถูกปล่อยตัวออกมาจากเรือนจำโดยชุมชนซึ่งจะต้องรับตัวบุคคลดังกล่าวกลับเข้าสู่

สังคมนั้นๆ เป็นผู้กำหนดก่อนที่จะมีการปล่อยตัวในขั้นตอนของการเตรียมบุคคลผู้ซึ่งได้รับการลงโทษ
ในความผิดและถูกตัดสินให้จำคุกหรือกักขัง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2557). ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, ยุติธรรมชุมชน. ใน *แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาญาวิทยาชั้นสูง*. (หน่วยที่ 14 และ หน่วยที่ 15). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2556). *กฎหมายอาญาชั้นสูง*. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ณัฐวัจน์ สุทธิโยชิน. (2557). ทฤษฎีการลงโทษ. ใน *แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาญาวิทยาชั้นสูง*. (หน่วยที่ 6). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ลาวัลย์ หอนพรัตน์ (2557). ทฤษฎีการลงโทษ. ใน *แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาญาวิทยาชั้นสูง*. (หน่วยที่ 7). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วันชัย รุจนวงศ์. (2550). ยุติธรรมชุมชน: การสร้าง ความยุติธรรมโดยประชาชน. ใน *ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวก โดยชุมชน เพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สุพจน์ สุโรจน์. (2558). การบริหารและทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง*. หน่วยที่ ๒. นนทบุรี:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุทธิพล ทวีชัยการ. (มปป.) กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในคดีอาญา. ใน *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง*. หน่วยที่ ๕. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มปป.)
- อังกริยา ชูตินันท์. (2561). *อาญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์วิญญูชน
- วุฒิวงศ์ แก้วไต้ปาน. (2561). *ความคาดหวังของประชาชนต่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลบางศรีเมือง*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สหชน รัตนไพจิตร. (2527). *ความประสงค์ของการลงโทษทางอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา*. นิตยสารกรมทนายคดี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมชาติ เอี่ยมอนุพงศ์. (2546). *กระบวนการทัศน์ใหม่: ยุติธรรมชุมชน* ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการทัศน์ใหม่ : ยุติธรรมชุมชน วันที่ 16 พฤษภาคม 2546 ณ โรงแรมรอยัลซิติ. กรมคุมประพฤติร่วมกับสำนักงานกิจกรรมยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (2558). *บันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่อง แนวทางปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* วันที่ 30 กันยายน 2558. นนทบุรี

อังคณา บุญสิทธิ์. (2546). *กระบวนการยุติธรรมชุมชน* ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการทัศน์ใหม่: ยุติธรรมชุมชน วันที่ 16 พฤษภาคม 2546 ณ โรงแรมรอยัลซิติ. กรมคุมประพฤติร่วมกับสำนักงานกิจกรรมยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

Karp, D. and Clear, T. (2000). "Community Justice: A Conceptual Framework," in *Criminal Justice* 2000, vol. 2, pp. 323-368. Charles M. Friel, ed. Washington, DC: United States Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.

Umbreit, M. S., & Coates, R. B. (1999). *Multicultural implications of restorative juvenile justice*. *Federal Probation*, 63(2), 44-51

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

ราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก

ร่างพระราชบัญญัติยุทธวิธีชุมชน พ.ศ....

๒

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติยุทธธรรมชุมชน

พ.ศ.

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยยุทธธรรมชุมชน

เหตุผล

เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุทธธรรมตามแนวความคิดยุทธธรรมชุมชนในปัจจุบัน ยังไม่มีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและยังไม่มีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นผลให้การดำเนินงานดังกล่าวยังไม่สามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ จึงสมควรกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านงานยุทธธรรมระดับชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานยุทธธรรมชุมชนและรองรับการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

๔

มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนนายทะเบียนและกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มาจากภาคประชาชน รวมทั้งออกประกาศและระเบียบ เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

ประกาศและระเบียบตามวรรคหนึ่ง เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๕ วัตถุประสงค์การดำเนินงานยุติธรรมชุมชน

- (๑) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและจัดการความไม่เป็นธรรมในชุมชน
- (๒) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ด้านยุติธรรมชุมชนของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (๓) เพิ่มช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และประหยัด
- (๔) ส่งเสริมให้เกิดความความสามัคคีและความสมานฉันท์ในชุมชน รวมถึงการเคารพกฎกติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน
- (๕) สนับสนุนส่วนราชการ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

หมวด ๒

คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ

มาตรา ๖ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนแห่งชาติ ประกอบด้วย

- (๑) นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน
- (๒) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นรองประธาน
- (๓) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกรุงเทพมหานคร ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงยุติธรรม เลขาธิการสำนักงานศาลปกครอง เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานอัยการสูงสุด อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมคุมประพฤติ อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
- (๔) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประธานคณะกรรมการแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ในด้านกฎหมาย สังคมวิทยา การพัฒนาชุมชน จำนวน ๓ คน
- (๕) ให้รองปลัดกระทรวงยุติธรรมที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมมอบหมายหนึ่งคน เป็นกรรมการและเลขานุการ และให้ข้าราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้ช่วยเลขานุการจำนวนสองคน

มาตรา ๗ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (๑) มีสัญชาติไทย
- (๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์
- (๓) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (๔) ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น กรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งซึ่งรับผิดชอบในการบริหารราชการเมือง ปรีกษาพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง
- (๕) ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกไม่ว่าจะได้รับโทษจำคุกจริงหรือไม่ เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือลหุโทษ

มาตรา ๘ กรรมการตามมาตรา ๖ (๔) มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่อีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันไม่ได้

เมื่อครบกำหนดวาระตามวรรคหนึ่ง หากยังมิได้มีการแต่งตั้งกรรมการตามมาตรา ๖(๔) ขึ้นใหม่ ให้กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าคณะ กรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่ แต่ต้องไม่เกินเก้าสิบวันนับแต่วันที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้น

ในกรณีที่กรรมการตามวรรคหนึ่งพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ให้ดำเนินการหรือแต่งตั้งกรรมการประเภทเดียวกันแทนภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งกรรมการนั้นว่างลง และให้ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งตนแทน

ในกรณีที่วาระของกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระเหลืออยู่ไม่ถึงเก้าสิบวันจะไม่ดำเนินการแต่งตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างนั้นก็ได้และในกรณี ให้คณะกรรมการประกอบด้วยกรรมการเท่าที่เหลืออยู่หลักเกณฑ์ และวิธีการได้มาซึ่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม

มาตรา ๙ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา ๗
- (๔) รัฐมนตรีให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องหรือไม่สุจริตต่อหน้าที่

มาตรา ๑๐ คณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดนโยบาย แนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชน และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำนโยบายและแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

(๒) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายและยุทธศาสตร์ ในการบริหารงานยุติธรรมชุมชน และรายงานต่อรัฐมนตรี

- (๓) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานตามความจำเป็นและเหมาะสม
- (๔) ออกประกาศตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้
- (๕) พิจารณาให้ความเห็นชอบรายงานประจำปี
- (๖) ปฏิบัติการอื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้
- (๗) อื่นๆ ตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมอบหมาย

มาตรา ๑๑ ให้กระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการและนายทะเบียน และให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการบริหารยุติธรรมชุมชน

มาตรา ๑๒ การประชุมของคณะกรรมการต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ให้ประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๓ การประชุมของคณะอนุกรรมการและคณะทำงาน ตามมาตรา ๑๐ (๓) ให้นำความในมาตรา ๑๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๔ ค่าเบี้ยประชุม ค่าตอบแทน และประโยชน์อื่นๆ รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน รวมทั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้เป็นไปตามประกาศที่คณะกรรมการกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

หมวด ๓

อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

ส่วนที่ ๑

อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน

มาตรา ๑๕ ให้บุคคลที่มีความประสงค์ที่จะดำเนินงานยุติธรรมชุมชน มายื่นคำขอขึ้นทะเบียนต่อนายทะเบียนท้องที่ที่บุคคลนั้นมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่

ให้อาสาสมัครยุติธรรมชุมชนที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วตามมาตรา ๑๕ เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

หลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนและการอบรมอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

มาตรา ๑๖ อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(๑) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันขึ้นทะเบียน

(๒) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในเขตท้องที่ที่จะขอขึ้นทะเบียนโดยมีระยะเวลาติดต่อกันมาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

(๓) มีความประพฤติอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดี ได้รับการยกย่องไว้วางใจจากประชาชน

(๔) ไม่เป็นผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

มาตรา ๑๗ อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน สิ้นสุดลงได้โดยเหตุหนึ่งเหตุใด ดังต่อไปนี้

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา ๗

(๔) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๕) ถูกเพิกถอนการขึ้นทะเบียนตามมาตรา ๒๘

มาตรา ๑๘ อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) เฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ

(๒) รับเรื่องร้องเรียน หรือร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแส ข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ และประสานงานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือ

(๓) โกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตท้องที่ร้องขอ เกี่ยวกับความแพ่งหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ เฉพาะในกรณีที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทั้งนี้การโกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการโกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

(๔) ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

(๕) ประสานงาน และสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กลับตนเป็นพลเมืองดี และไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

มาตรา ๑๙ ให้อาสาสมัครยุติธรรมชุมชนมีบัตรประจำตัว ซึ่งออกโดยนายทะเบียน

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการออกบัตรประจำตัว และสิทธิและประโยชน์ของอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

ส่วนที่ ๒

ศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

มาตรา ๒๐ อาสาสมัครยุติธรรมชุมชนที่มีชื่อในทะเบียนบ้านในตำบลเดียวกันที่ประสงค์รวมตัวกัน เพื่อดำเนินงานยุติธรรมชุมชน ให้ยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่อนายทะเบียนในเขตท้องที่ที่ตนมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่

หลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนศูนย์ยุติธรรมชุมชน ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมกำหนด

มาตรา ๒๑ ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนแต่ละแห่งให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน” ประกอบด้วย

(๑) ปลัดอำเภอเป็นประธาน

(๒) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ พัฒนาการประจำตำบล ตำรวจชุมชนประจำตำบล กำนันท้องถิ่น นายกองตรีปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล

(๓) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากภาคประชาชน ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ในด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านแรงงาน ด้านคุมประพฤติ ด้านสาธารณสุข และด้านกฎหมาย จำนวน ๕ คน

ให้ประธานแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกรรมการและเลขานุการจำนวนหนึ่งคนและเป็นผู้ช่วยเลขานุการจำนวนไม่เกินสองคน

มาตรา ๒๒ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากภาคประชาชน ต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน

(๒) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านยุติธรรมชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี

(๓) มีภูมิสำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในเขตท้องที่ตำบลที่จะขอจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยมีระยะเวลาติดต่อกันมาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

มาตรา ๒๓ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

(๒) เฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤตินิยมของเจ้าหน้าที่รัฐ และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ

(๓) พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแส ข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

(๔) ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความพึงหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้งในชุมชนทั้งนี้การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชน

(๕) ให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดและอาชญากรรม และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

(๖) ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พันโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

(๗) เผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน

(๘) ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

/หลักเกณฑ์...

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม

มาตรา ๒๔ กรรมการตามมาตรา ๒๑ (๓) มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่อีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันไม่ได้

เมื่อครบกำหนดวาระตามวรรคหนึ่ง หากยังมิได้มีการแต่งตั้งกรรมการตามมาตรา ๒๑ (๓) ขึ้นใหม่ ให้กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าคณะกรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่ แต่ต้องไม่เกินเก้าสิบวันนับแต่วันที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้น

ในกรณีที่กรรมการตามวรรคหนึ่งพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ให้ดำเนินการแต่งตั้งกรรมการประเภทเดียวกันแทนภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งกรรมการนั้นว่างลง และให้ผู้นั้นได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งตนแทน

ในกรณีที่วาระของกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระเหลืออยู่ไม่ถึงเก้าสิบวันจะไม่ดำเนินการแต่งตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างนั้นก็ได้และในกรณีนี้ ให้คณะกรรมการประกอบด้วยกรรมการเท่าที่เหลืออยู่

หลักเกณฑ์ และวิธีการได้มาซึ่งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มาจากภาคประชาชน ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม

มาตรา ๒๕ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มาจากภาคประชาชนพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
- (๔) ขาดการประชุมคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนติดต่อกันเกินสามครั้ง

มาตรา ๒๖ การประชุมคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้นำความในมาตรา ๑๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลม
 มาตรา ๒๗ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากภาคประชาชนมีบัตรประจำตัว ซึ่งออกโดยนายทะเบียน หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการออกบัตรประจำตัว และสิทธิและประโยชน์ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากภาคประชาชน ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

หมวด ๔

นายทะเบียน

มาตรา ๒๘ นายทะเบียนมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) รับขึ้นทะเบียนอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน และศูนย์ยุติธรรมชุมชน
 - (๒) ตักเตือน ระวังการปฏิบัติงาน และเพิกถอนการขึ้นทะเบียนของอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน
- ในกรณีมิได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัตินี้ หรือมีพฤติการณ์ที่ถือว่ามิได้ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต หรือมีพฤติการณ์ในทำนองที่จะเป็นที่เสียหายแก่งานยุติธรรมชุมชน

/ (๓) จัดทำ...

๑๐

(๓) จัดทำรายงานประจำปีของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเสนอคณะกรรมการเพื่อพิจารณา
หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตาม (๒) ให้เป็นไปตามที่ระเบียบกระทรวงยุติธรรมกำหนด

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๒๙ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนหรือศูนย์ประสานงานยุติธรรมชุมชนที่มีอยู่ก่อนวันประกาศใช้
พระราชบัญญัตินี้ ให้ถือเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๓๐ อาสาสมัครอื่นของส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมนอกจากอาสาสมัคร
ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบที่
คณะกรรมการประกาศกำหนด

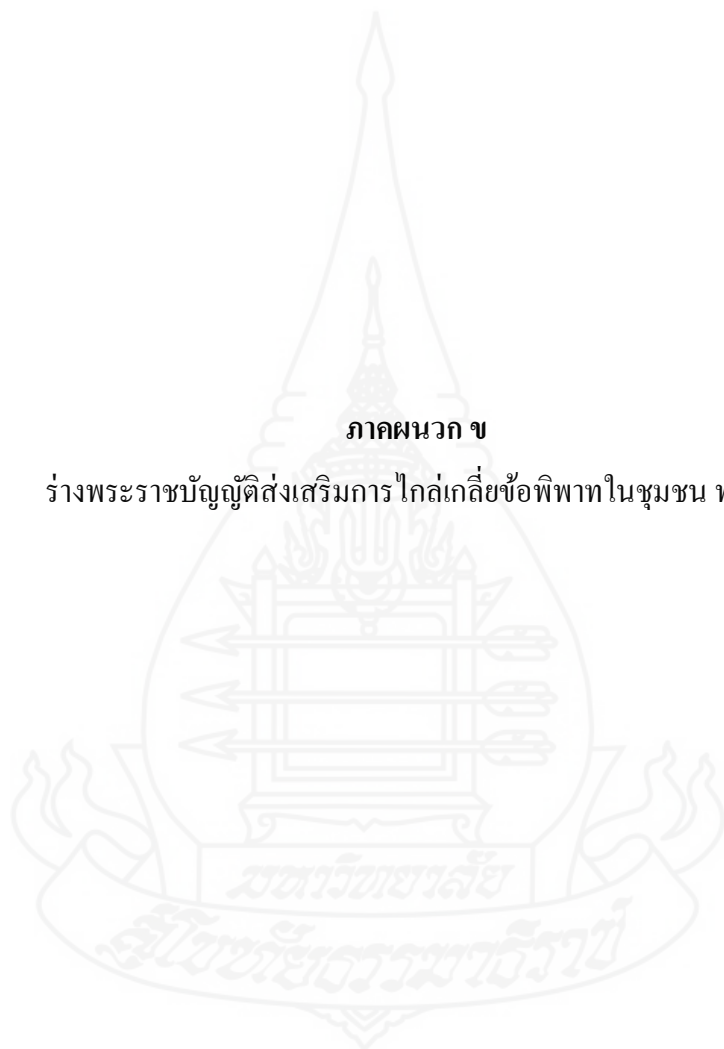
ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....
นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ข

ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการ โกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ....

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พ.ศ. ...

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในชุมชน โดยคนในชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อันเป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ภายใต้หลักการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice) ลักษณะอื่น นอกเหนือจากการเข้าถึงความยุติธรรมตามกระบวนการยุติธรรมหลัก

เหตุผล

โดยที่การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยคนในชุมชนเป็นเรื่องที่มีการปฏิบัติกันตลอดมา และได้รับการยอมรับระหว่างคู่พิพาทและชุมชน แต่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายรองรับการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยโดยคนในชุมชน ทำให้ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนขาดความชัดเจนและความมั่นใจ ในการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยว่าสามารถทำได้มากน้อยเพียงใดหรือมีขอบเขตอย่างไร เพื่อเป็นการส่งเสริมให้การระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชนที่ผ่านมามีความเป็นระบบ มีกฎหมายรองรับ อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย ทำให้คนในชุมชนมีความสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างกันเอง ได้ ช่วยลดการนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลักและเป็นการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและประเทศชาติ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวง เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑
ผู้ไกล่เกลี่ย

มาตรา ๕ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

- (๑) ผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาท
- (๒) ได้รับความไว้วางใจ เชื่อถือในการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย
- (๓) ปราศจากอคติ ไม่เลือกปฏิบัติ เป็นกลาง และ เป็นอิสระในการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย
- (๔) ไม่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกหรือถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (๕) ไม่เป็นบุคคลที่ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน เป็นบุคคลล้มละลาย หรือ เป็นผู้มีความประพฤติไม่เหมาะสม
- (๖) เป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมายอื่นซึ่งผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

มาตรา ๖ ผู้ไกล่เกลี่ยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (๑) กำหนดและแจ้งวัน เวลาและสถานที่ไกล่เกลี่ยให้คู่พิพาทและผู้เกี่ยวข้องทราบ
- (๒) จัดให้มีการไกล่เกลี่ยและกำหนดแนวทางการไกล่เกลี่ย
- (๓) ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก ชี้แนะคู่พิพาทในการหาแนวทางยุติข้อพิพาท
- (๔) จัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ย
- (๕) ติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ยระหว่างคู่พิพาท
- (๖) เสนอเรื่องต่อคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กรณีคู่พิพาทไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ย

มาตรา ๗ ผู้ไกล่เกลี่ยอาจถูกถอดถอนโดยคู่พิพาททั้งสองฝ่ายหรือคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ย ดังนี้

- (๑) ขาดความเป็นกลาง ไม่เป็นอิสระ มีอคติในการไกล่เกลี่ย
- (๒) ต้องโทษถึงที่สุดให้จำคุกโดยไม่ได้รับการรอลงอาญา
- (๓) ผิดนัด ชำชงในกระบวนการไกล่เกลี่ย
- (๔) ไม่มาทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยเกินสองครั้ง โดยไม่มีเหตุอันควร

มาตรา ๘ การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสิ้นสุด เมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) ไม่สามารถทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยได้
- (๔) ถูกถอดถอนโดยคู่พิพาทหรือคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

มาตรา ๙ ผู้ไกล่เกลี่ยได้รับความคุ้มครองจากความรับผิดในเสียหายใด ๆ ที่เกิดจากการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและมีความรับผิดในการกระทำหรือละเว้นการกระทำที่ไม่สุจริต ฉ้อฉล ซมชู้ ไม่เป็นกลาง มีอคติในการไกล่เกลี่ย

หมวด ๒

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

มาตรา ๑๐ การไกล่เกลี่ยระหว่างคู่พิพาทเริ่มได้ ดังนี้

- (๑) คู่พิพาทตกลงระหว่างกันเลือกกระงับข้อพิพาทโดยวิธีการไกล่เกลี่ยในชุมชน
- (๒) คู่พิพาทเสนอเรื่องต่อศูนย์ประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๕๓ หรือเครือข่ายหรืออาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยเครือข่ายและอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้ริเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ย ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้
- (๓) คณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเสนอให้คู่พิพาทระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชนและคู่พิพาทยอมรับข้อเสนอระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชน หรือการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยตามกฎหมายอื่น

มาตรา ๑๑ คู่พิพาทเลือกบุคคลตามบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยหรือบุคคลนอกบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณสมบัติคนหนึ่งหรือหลายคนทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย

กรณีคู่พิพาทเลือกผู้ไกล่เกลี่ยหลายคนทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยให้แต่ละฝ่ายเลือกบุคคลตามบัญชีรายชื่อหรือบุคคลนอกบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณสมบัติในจำนวนที่เท่ากัน ผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการเลือกจากคู่พิพาทแต่ละฝ่ายร่วมกันเลือกผู้ไกล่เกลี่ยอีกคนหนึ่งทำหน้าที่ประธานคณะผู้ไกล่เกลี่ย ทำหน้าที่จัดการไกล่เกลี่ยช่วยเหลือ ชี้แนะแนวทางในการยุติข้อพิพาทที่เป็นธรรมแก่คู่พิพาท จัดทำบันทึกกระบวนการไกล่เกลี่ยและข้อตกลงการไกล่เกลี่ย

มาตรา ๑๒ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติ มีความเป็นอิสระ และคำนึงถึงหลักความเสมอภาคของคู่พิพาท ดังนี้

- (๑) กำหนดวัน เวลา และสถานที่ไกล่เกลี่ยร่วมกับคู่พิพาทและผู้ที่เกี่ยวข้อง
- (๒) กำหนดกระบวนการไกล่เกลี่ยและดำเนินการไกล่เกลี่ยให้แล้วเสร็จโดยไม่ชักช้าและให้แล้วเสร็จก่อนที่ข้อพิพาทจะขาดอายุความ
- (๓) ดำเนินการไกล่เกลี่ยด้วยความโปร่งใส โดยกระบวนการในทางลับหรือเปิดเผยต่อสาธารณะให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่พิพาททั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ คำวินิจฉัยของผู้ไกล่เกลี่ยหรือประธานการไกล่เกลี่ยถือเป็นที่สุด
- (๔) เชิญที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ร่วมให้ความเห็นในการไกล่เกลี่ย
- (๕) จัดทำบันทึกการไกล่เกลี่ย
- (๖) จัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ย

มาตรา ๑๓ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยจัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นลายลักษณ์อักษร โดยบันทึกผลการไกล่เกลี่ย กรณีคู่พิพาทตกลงไกล่เกลี่ยกันได้ให้กำหนดหน้าที่ของคู่พิพาทแต่ละฝ่ายให้กระทำหรืองดเว้น

กระทำการใด หรืออื่น ๆ ในข้อตกลงการไกล่เกลี่ย กรณีคู่พิพาทตกลงไกล่เกลี่ยไม่ได้ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแนะนำแนวทางออกให้แก่คู่พิพาท

ให้จัดทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยจำนวนสามชุด มอบให้แก่คู่พิพาทฝ่ายละหนึ่งชุดและจัดเก็บไว้ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดหนึ่งชุด

ก่อนมอบข้อตกลงการไกล่เกลี่ยแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายให้ผู้ไกล่เกลี่ยแจ้งแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายทราบรายละเอียดข้อตกลงการไกล่เกลี่ยว่าถูกต้องตรงตามที่ได้ไกล่เกลี่ย

ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดจัดเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือผู้ไกล่เกลี่ยทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นลายลักษณ์อักษรตามความจำเป็นหรือผู้ไกล่เกลี่ยร้องขอ

มาตรา ๑๔ ข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นที่ยุติ ผู้ก่พิพาทต้องปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ยโดยมีข้อจำกัดและมีผลเช่นเดียวกับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ ให้นำกฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการมาใช้โดยอนุโลม

มาตรา ๑๕ กระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุด ในกรณีดังต่อไปนี้

- (๑) คู่พิพาทยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงการไกล่เกลี่ย
- (๒) คู่พิพาทตกลงยุติการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย
- (๓) คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำข้อพิพาทสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินของศาล
- (๔) เหตุแห่งการพิพาทสิ้นสุด หรือ สิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่น

หมวด ๓

คณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

มาตรา ๑๖ ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย

(๑) ผู้แทนจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัด	๓ คน	กรรมการ
(๒) ผู้แทนจากองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น	๓ คน	กรรมการ
(๓) ผู้แทนภาคประชาชน	๓ คน	กรรมการ
(๔) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย สังคม หรือ อื่น ๆ	๒ คน	กรรมการ
(๕) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่ได้รับมอบหมาย		กรรมการและเลขานุการ
(๖) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่ได้รับมอบหมาย		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้กรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่งทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ประธานคณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถปฏิบัติงานได้ ให้กรรมการผู้มีอาวุโสสูงสุดในที่ประชุมเป็นผู้ทำการแทน

คณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประเภทผู้แทนภาคประชาชน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสามปี และอาจได้รับเลือกดำรงตำแหน่งอีกได้แต่ไม่เกินสองวาระติดกัน

มาตรา ๑๗ ให้คณะกรรมการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (๑) ช่วยเหลือชุมชนในการสรรหาผู้ไกล่เกลี่ยแต่ละชุมชน
- (๒) จัดทำและประกาศบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยระดับชุมชน พร้อมประวัติ
- (๓) กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกในกระบวนการไกล่เกลี่ย
- (๔) เสนอให้คู่พิพาทระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย
- (๕) จัดทำบันทึกการไกล่เกลี่ยและบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ย กรณีจำเป็นหรือผู้ไกล่เกลี่ย

ร้องขอ

- (๖) จัดเก็บบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ย
- (๗) ลอยดลอนผู้ไกล่เกลี่ย
- (๘) จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยแก่ผู้ไกล่เกลี่ย
- (๙) เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชนแก่ประชาชน
- (๑๐) รับเรื่องการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงไกล่เกลี่ยของคู่พิพาท เพื่อดำเนินการ หรือ เสนอเรื่องต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อดำเนินการต่อไป

หมวด ๔

ค่าใช้จ่าย

มาตรา ๑๘ คู่พิพาทแต่ละฝ่ายเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนของตนในการไกล่เกลี่ย แต่ไม่เสียสิทธิขอรับการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรม

มาตรา ๑๙ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พัก ค่าตอบแทนผู้ไกล่เกลี่ย ผู้เชี่ยวชาญ ที่ปรึกษา พยาน และค่าใช้จ่ายอื่นใดที่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๒๐ ให้ออกกฎกระทรวงกำหนดการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามมาตรา ๕ ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้

ในระหว่างที่ยังไม่มีกฎกระทรวงตามมาตรา ๕ ให้ผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย ตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๕๓ และระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยเครือข่ายและอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้ทำหน้าที่ต่อไปได้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายกรัฐมนตรี

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายเศรษฐสิทธิ์ บุญสวัสดิ์
เกิด	29 ตุลาคม 2517
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี 2539 เนติบัณฑิตไทย ปี 2541
สถานที่ทำงาน	ศาลฎีกา กรุงเทพฯ
ตำแหน่ง	นิติกร

